

1983/84:48

Torsdagen den 15 december fm.

Kl. 09.00

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 7 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades

Motion

1983/84:272 till jordbruksutskottet

3 § Föredrogs men bordlades åter

Skatteutskottets betänkande 1983/84:13

Kulturutskottets betänkanden 1983/84:10 och 11

Utbildningsutskottets betänkanden 1983/84:8 och 9

Jordbruksutskottets betänkande 1983/84:14

4 § Föredrogs

Finansutskottets betänkande

1983/84:17 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1983/84 inom
civildepartementets verksamhetsområde (prop. 1983/84:25 delvis)

Trafikutskottets betänkande

1983/84:9 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1983/84 (prop.
1983/84:25 delvis)

Jordbruksutskottets betänkande

1983/84:17 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1983/84 (prop.
1983/84:25 delvis)

Näringsutskottets betänkande

1983/84:7 Ändring i tullagen (prop. 1983/84:56)

Jordbruksutskottets betänkande

1983/84:16 Ändring i lagen (1929:405) med vissa föreskrifter angående tillämpningen här i riket av svensk-norska vattenrättskonventionen av den 11 maj 1929 (prop. 1983/84:53)

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

5 § Fortsattes behandlingen av finansutskottets betänkanden 1983/84:15 och 18, skatteutskottets betänkande 1983/84:12, socialförsäkringsutskottets betänkanden 1983/84:10 och 11, utrikesutskottets betänkande 1983/84:8, försvarsutskottets betänkanden 1983/84:7 och 8, kulturutskottets betänkande 1983/84:8, utbildningsutskottets betänkande 1983/84:7, trafikutskottets betänkande 1983/84:6, jordbruksutskottets betänkande 1983/84:15, näringsutskottets betänkande 1983/84:8 samt bostadsutskottets betänkande 1983/84:12 (forts. från prot. 47).

Anf. 1 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera kulturutskottets betänkande 8 om utgiftsbegränsningar på Sveriges Radios område.

Utgiftsbegränsningar på Sveriges Radios område

Anf. 2 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Moderna massmedia har under de senaste decennierna i ökad utsträckning tagits i anspråk för utbildningsändamål. Elevernas tillgång till ljud och bild förbättrar inlärningssituationen. Radio och TV har blivit oundgängliga hjälpmedel för allt slags undervisning.

För många skolor, särskilt i glesbygden, fungerar ljud- och bildinslag som alternativ till tryckta läromedel enligt läroplanens modell för ett vidgat läromedelsbegrepp. För språkundervisningen har ljudband stor betydelse. Uppräkningen skulle kunna fortsätta.

När riksdagen nu behandlar kulturutskottets betänkande nr 8 om utgiftsbegränsningar på Sveriges Radios område finns det skäl att påpeka att värdet av utbildningsprogrammen inte ifrågasatts. Såväl propositionen och motiöner väckta med anledning av denna som alla de brev och besök som utskottet mottagit understryker värdet av skolprogram i radio och TV.

Kravet på tidigare besparingar har drabbat också Sveriges Radio-koncernen, som sedan budgetåret 1981/82 ålagts tvåprocentiga nedskärningar samt därtill ytterligare rationaliseringar förorsakade av den svenska devalveringen. Situationen är nu sådan att några större utgiftsminskningar knappast kan åstadkommas utan att verksamheten och/eller organisationen förändras, varvid man särskilt måste beakta kravet på rationell produktion och organisation.

I besparingspropositionen föreslås att de 120 miljoner som nu belastar statsbudgeten upphör som särskilt anslag och att Sveriges Radio ges i

uppdrag att i anslagsframställningen för 1985/86 redovisa en besparing på 50 milj. kr. utöver de rationaliseringskrav som tidigare ålagts koncernen. Utbildningsradions verksamhet bör bekostas av avgiftsmedel, innebärande en förstärkning av rundradiofonden med 70 milj. kr. Enligt propositionen kan utbildningsradions produktion delas upp i dels läromedelsproduktion på kassetter, dels programproduktion för etersändning, som bör bli en naturlig del av koncernens ordinarie programverksamhet. Med andra ord: Utbildningsradion skall upphöra.

Det ligger, vill jag parentetiskt säga, nära till hands att erinra sig debatten om utbildningsradion vid omorganisationen av Sveriges Radio-koncernen. Då ville socialdemokraterna nödvändigt att utbildningsradion skulle utformas efter TRU:s förslag, som ett helt självständigt bolag.

Sveriges Radio-koncernen har i dag kostnader för den avgiftsfinansierade verksamheten som uppgår till drygt 2 miljarder kronor. Vi moderater, liksom andra i utskottet, anser att de besparingar som skall göras bör tas ut på hela radiokoncernen och inte uteslutande på utbildningsradion. En given utgångspunkt för arbetet med att genomföra besparingen bör vara att söka få till stånd rationella lösningar och samarbete mellan de olika bolagen, t. ex. beträffande utnyttjandet av de tekniska resurserna – där brister det f. n. åtskilligt. Vi kan i dag konstatera med hur mycket mindre personal och mindre utrustning lokalbolagen ofta arbetar utan att deras produktion i kvalitetshänseende står efter andra program. Men vi moderater i utskottet går ett steg längre än socialdemokraterna. Vi vill nämligen inte gå med på en licenshöjning, som blir en följd av förstärkningen av rundradiofonden.

Vi inser – med all rätt – att med den fortlöpande kostnadsökningen för programproduktion kan inte samhället räkna med att fortsätta att finansiera denna programproduktion med ständigt ökande licensavgifter. Någon gång måste vi säga stopp.

Någon kan då bemöta oss med argumentet att vi i övrigt anser avgiftsfinansiering vara en riktig princip för utnyttjande av samhällets tjänster. Ja, men det gäller – och det är betydelsefullt – i de fall som medborgaren kan avstå från att utnyttja tjänsterna i fråga. I dag måste vi räkna med att TV-licensavgifterna med några få undantag drabbar alla familjer och därmed kan jämföras med en obligatorisk avgift. Den bör inte ständigt höjas, när det finns möjlighet till nya finansieringsformer för radio- och TV-produktion. Vi moderater anser därför att Sveriges Radio måste satsa på en försöksverksamhet med reklam i TV. En sådan försöksverksamhet skulle kunna medföra att licensen inte behövde höjas för att inbringa de resterande 70 milj. kr.

Man kanske skall erinra sig att färg-TV-licensen sedan 1977 har höjts från 400 kr. till 730 kr. per år, vilket blir den nya avgiften om majoritetens förslag går igenom.

Herr talman! Även om jag i första hand talar för de moderata ledamöternas reservationer nr 1 och 3, till vilka jag yrkar bifall, måste jag ställa mig frågan hur splittrade socialdemokraterna egentligen är när det gäller utbildningsradions framtida verksamhet.

Först lägger kulturministern fram ett förslag i propositionen som i

Utgiftsbegränsningar på Sveriges Radios område

praktiken innebär att utbildningsradion upphör som fristående enhet. Utbildningsprogram skall produceras på kassett och inköpas av kommunerna att användas i undervisningen. Kulturutskottet skickar propositionen till utbildningsutskottet för yttrande och får ett sådant, i vilket moderaterna och socialdemokraterna har enat sig om majoritetsskrivningen. Enligt denna bör det ges garantier för att etersändning av utbildningsprogram för de olika skolformerna sker i viss omfattning, medan kassettdistribution bör användas när detta är mer praktiskt. Yttrandet utgår från att förändringar kan komma att ske i vad gäller utbildningsradions organisation och verksamhet och uttrycker inte explicit att inte utbildningsradion kan komma att drabbas hårdare än andra bolag inom koncernen av de förordade besparingarna. Kulturutskottets socialdemokratiska ledamöter binder emellertid upp Sveriges Radio-koncernen betydligt hårdare genom att klart ange att utbildningsradion inte bör belastas med högre besparingskrav än koncernen i övrigt. Här finns med andra ord tre olika uppfattningar.

Man ställer sig osökt frågan hur de socialdemokratiska ledamöterna i kulturutskottet så kan misstro sin egen kulturminister att de inte tror att departementet före framläggandet av propositionen undersökt var besparingar kan göras. I och med att man klart säger ut att utbildningsradion inte får drabbas hårdare än koncernen i övrigt slår man faktiskt fast att endast 120 tvåtusendelar – eller 6 % – av besparingarna får falla på utbildningsradion. Kulturministern hade föreslagit 100 %. Jag vill ge de socialdemokratiska ledamöterna i utbildningsutskottet en eloge för att de insåg hur orimligt ett sådant yrkande är.

Herr talman! Vi moderater har i våra reservationer utgått från att nödvändiga förändringar av utbildningsradions verksamhet och organisation kan behöva göras. För oss har det varit viktigt att slå fast betydelsen av de etersända programmen för ungdomsskolan och att garantera att de inte får gå förlorade. Därmed kommer också AV-centralerna att bestå och eleverna garanteras ett rimligt utbud av etersända program. I övrigt lämnar vi fältet fritt för Sveriges Radio AB att komma med förslag på förändringar som skall föreläggas riksdagen.

Herr talman! Jag upprepar mitt yrkande om bifall till reservationerna nr 1 och 3 i kulturutskottets betänkande nr 8.

Anf. 3 KARL BOO (c):

Herr talman! Kulturutskottet har haft att behandla förslaget i regeringens s. k. förtida budgetproposition om vissa besparingar inom Sveriges Radio-koncernen och i anslutning därtill väckta motioner.

Redan från början vill jag framhålla att detta regeringens förslag väckt stort intresse – men i förening med betydande oro och t. o. m. förstämning på många håll. Därom vittnar den pressdiskussion som förekommit och de många uppvaktningsarna inför och skrivelserna till utskottet. Det är tunga *avnämarorganisationer* som har hört av sig. Bland dem kan nämnas Handikappförbundets centralkommitté, Folkbildningsförbundet, Förbundet mot läs- och skrivsvårigheter och Svenska kommunförbundet. Dessa och

andra har på olika sätt reagerat mot att regeringens sparförslag så ensidigt har inriktats mot utbildningsradion och, drastiskt uttryckt, slakten på denna i dess nuvarande form och organisation.

Att, som regeringen gör, inrikta hela besparingen inom radionkoncernen på 50 milj. kr. på utbildningsradion, vars verksamhet kostar ca 120 miljoner, innebär en stor förändring och en begränsning av utbildningsradios verksamhet och självständiga roll. Därtill kommer att avtalet med staten utgår först den 30 juni 1986, medan besparingarna avses gälla redan budgetåret 1985/86.

Från centern har vi i en partimotion accepterat besparingen på 50 miljoner men föreslagit att denna skall läggas ut på hela koncernen. Vi har däremot yrkat avslag på propositionens förslag beträffande utbildningsradion och krävt ett nytt förslag i denna del.

I en motion från centern och folkpartiet har Jan-Erik Wikström och jag med ett förstahands yrkande om avslag på propositionen i andra hand yrkat att Sveriges Radio skulle ges i uppdrag att – utöver tidigare besparingskrav – i anslagsframställningen för 1985/86 redovisa en besparing på 50 miljoner och att riksdagen hos regeringen skulle anhålla att Sveriges Radio ges i uppdrag att inför avtalsperiodens slut framlägga förslag om utbildningsradios verksamhetsformer. Förslaget skulle utgå ifrån att utbildningsradion behålls i en samlad organisation och att denna organisation garanteras egen sändningsrätt.

Från de i dessa motioner redovisade utgångspunkterna är det glädjande att en bred majoritet i utskottet nu ställer upp bakom förslaget att undersöka även andra lösningar än propositionens hur verksamheten med utbildningsprogram lämpligen bör organiseras inför statsmakternas ställningstagande till denna verksamhets omfattning och inriktning.

Utskottet understryker att synpunkter från speciella målgrupper bör uppmärksammas. Detta är självfallet angeläget, och det är naturligt. Eventuella förändringar som t. ex. fördyrar kommunernas förmedling av program och kommunernas verksamhet vid AV-centralerna måste noga beaktas liksom direktmottagningens värde för speciellt utsatta grupper.

Även om utskottets skrivning i sin helhet innebär en ordentlig öppning i linje med vad centern och folkpartiet förordat har vi från centerns sida i ett särskilt yttrande – liksom man har gjort i den avvikande mening som anförts i utbildningsutskottets yttrande – markerat att kulturutskottet borde tydligare än vad som nu sker ge uttryck för värdet av att även vid organisatoriska förändringar behålla en sammanhållen utbildningsradio med egen sändningsrätt.

När det gäller investeringar för utbildningsradion anser vi att det bör vara självklart att även under den tid då en översyn sker av utbildningsradios verksamhet sådana investeringar görs som är nödvändiga för att verksamheten skall kunna bedrivas rationellt och som är motiverade med hänsyn till arbetsmiljön.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 4.

Torsdagen den
15 december 1983

*Utgiftsbegräns-
ningar på Sveriges
Radios område*

Anf. 4 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! Det är svårt att spara pengar. Det vet alla vi som i regeringsställning har gjort försök. Den här gången försökte regeringen och kulturministern att åstadkomma en enkel lösning som skulle ge ett betydande belopp – det rörde sig om 50 milj. kr. Man skulle "klyva" utbildningsradion eller halvera dess verksamhet. Det var ett illa genomtänkt och till sina konsekvenser förödande förslag. Det måste ha tillkommit i hastigt mod eller i sista stund.

Mot detta reagerade föräldrar, elever, lärare – ja, alla som över huvud taget känner till utbildningsradions verksamhet. Mot detta reagerade naturligtvis också företrädare för Sveriges Radio-koncernen. Det har ju varit praxis att besparingsarbete inom Sveriges Radio skall bedrivas på det sättet att man anger en ram, inom vilken sedan Sveriges Radio-koncernen själv föreslår former för verksamheten. Vid utfrågning i utskottet sade också verkställande direktören i Sveriges Radio-koncernen att man inom företaget självfallet föredrog en sådan besparingsprincip.

Jag vill gärna ge en eloge till socialdemokraterna i kulturutskottet, som insåg att den modell som propositionen föreslog inte skulle fungera. Därför har man varit beredd till en uppgörelse som innebär att besparingskravet nu läggs på koncernen i dess helhet.

Man kan säga att utbildningsradion, som för en månad sedan såg sin framtida existens allvarligt hotad, nu står starkare än före attentatet, därför att utskottet nu säger att besparingskravet skall tillämpas så, att utbildningsradion behandlas på samma sätt som övriga delar av koncernen och inte belastas med högre besparingskrav. Attentatet mot utbildningsradion har alltså avvärjts, och jag tror att det finns anledning att glädja sig över det.

Men några frågor kvarstår ändå.

Behövs utbildningsradion som en särskild enhet? Jag tillhör dem som tror det. Jag har svårt att tro att man inom koncernen med en allmän hänvisning till ljudradions och televisionens ansvar skulle få ett så kvalificerat utbud av utbildningsprogram som man i dag har. Det är fråga om en högt specialiserad verksamhet och enligt min mening mycket bra program. Jag har svårt att tro att man med hänvisning till radions allmänna folkbildnings- eller bildningsansvar skulle kunna upprätthålla nuvarande produktion.

Nästa fråga är om koncernen orkar med en besparing på ytterligare 50 miljoner. Jag vill gärna säga att jag tror att det kommer att stöta på svårigheter. Man bedriver en personalintensiv verksamhet, och besparingen kommer att bli en belastning för företaget. Men jag tror ändå att den med klok planering och framförhållning är möjlig att genomföra. Jag tror att det är viktigt att vi upprätthåller respekten för Sveriges Radios integritet och ser till att radion själv får ta initiativ till hur ett sådant besparingsarbete skall kunna genomföras.

Det är i stort sett enighet i utskottet. Jag har ansett mig ha anledning att reservera mig på en punkt, nämligen när det gäller investeringar för att kunna bedriva utbildningsradions verksamhet – framför allt i lokalerna i Stocksund – på ett rationellt sätt och så att arbetsmiljön uppfyller åtminstone minimala

krav. Jag tror inte att detta är möjligt enligt den modell som utskottsmajoriteten förordar, och jag har därför tillsammans med några andra reserverat mig för att man skall få disponera de medel som riksdagen tidigare har anvisat för investeringar.

Herr talman! Med anledning av vad utskottets ordförande sade här skulle jag vilja fråga om jag uppfattat hennes och moderata samlingspartiets ståndpunkt korrekt. Säger alltså moderata samlingspartiet ja till avgiftsfinansiering? Eller säger man nej till varje framtida avgiftshöjning, utan att över huvud taget pröva den frågan vid varje enskilt tillfälle? Eller gäller detta nej bara i dag när vi inte tar upp den frågan? Innebär moderata samlingspartiets reservationer att man faktiskt ställer ett extra besparingskrav på Sveriges Radio-koncernen på 120 milj. kr.? Det skulle vara bra om utskottets ordförande ville bringa klarhet på dessa punkter.

Anf. 5 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Det är riktigt att jag måste replikera direkt på Jan-Erik Wikströms fråga. Det var egentligen två frågor Jan-Erik Wikström ställde. Den första var om vi säger nej till all framtida höjning av licensen. Det är naturligtvis omöjligt för mig att svara på den frågan. Vad vi däremot säger är att en sådan höjning inte skall ske, innan man har prövat nya former av finansiering.

Vi kan konstatera att man i många länder runt om i världen, och det vet Jan-Erik Wikström lika väl som jag, tillämpar en kombination av olika finansieringsformer. Det finns avgiftsfinansiering, betal-TV, reklam-TV, osv. Därför är det naturligtvis helt omöjligt för mig att binda mig i den frågan.

Beträffande frågan om vi går med på ett ytterligare besparingskrav på 120 milj. blir svaret nej. Vi har biträtt förslaget om de 50 miljonerna. Däremot anser vi att man för de övriga 70 miljonerna, som icke skall finansieras genom en avgiftshöjning, i första hand skall pröva nya finansieringsformer.

Jag är fullständigt medveten om att en försöksverksamhet med reklam i TV kanske bara ger 40 eller 50 milj. kr. under det första året. All right, då innebär vårt förslag en ytterligare besparing på 20 milj. kr.

Anf. 6 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Jag har väl litet svårt att fatta, men jag tycker inte att läget blev så värst mycket klarare genom Ingrid Sundbergs inlägg. Jag tolkar Ingrid Sundbergs inlägg på ett sådant sätt att det hon de facto menar är att moderata samlingspartiet säger ja till principen om avgiftsfinansiering, men säger nej till höjning av licensen. Det betyder att man har accepterat ett besparingskrav på 120 milj. kr., medan majoriteten i utskottet säger att vi tror att Sveriges Radio med viss möda skall klara ett besparingskrav på 50 milj. kr. utöver de 2 % som man tidigare har ålagts att spara in. Ingrid Sundberg och moderata samlingspartiet menar att man nu skall tillämpa ett extra besparingskrav på 120 milj. kr.; på något annat sätt kan jag inte tolka vad moderaterna har sagt.

Anf. 7 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! I så fall uppmanar jag Jan-Erik Wikström att läsa mitt första anförande när protokollet kommer.

Anf. 8 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Självfallet skall jag göra det, men det vore naturligtvis lättare om utskottets ordförande ville klarlägga moderata samlingspartiets ståndpunkt. Jag kan inte se annat än att man på denna punkt talar med dubbel tunga.

Anf. 9 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! Att utbildningsradion är en ovärderlig tillgång inte bara i utbildningssammanhang utan också i mediasammanhang är otvetydigt, och det verkar vi alla vara överens om. Låt mig därför uttrycka min tillfredsställelse med att utbildningsradions existens t. v. har räddats. Ånyo har, som Jan-Erik Wikström sade, ett attentat riktat mot UR avvärijts. Vi är många som minns förra årets försök att spara på UR:s lokalkostnader.

Protesterna mot regeringens förslag har också varit många. Karl Boo tog upp dem: Handikappförbundets centralkommitté, Folkbildningsförbundet, Riksförbundet hem och skola har med eftertryck sagt ifrån liksom många lärare, såväl språklärare som invandrarlärare. Till största delen går kulturutskottet mot propositionen, och det tycker vi är utmärkt. Helt nöjda är vi emellertid inte, och jag återkommer till anledningen till det.

Men låt mig först ta upp den fråga som redan har berörts i diskussionen, nämligen det sätt på vilket regeringen lägger fram sina förslag och hur samarbetet mellan i detta fall UR och Sveriges Radio och regeringen har gått till. Vi tycker att det är beklämmande att se att socialdemokraterna i sin besparingsiver frångår alla rimliga krav på information, diskussion och samarbete, något som borde präglade en ansvarsmedveten politik. Man har inte minst under de senaste dagarna fått ett intryck av en politik präglad av hastverk, undfallenhet för en konservativ ekonomisk ideologi och en ovilja att lyssna som är beklaglig. Från det att regeringen hade informerat de närmast berörda till det att den lade fram sitt förslag gick det bara några dagar.

Men sedan till den andra frågan, kanske huvudfrågan, nämligen besparingskravet. I vår mediapolitiska motion skriver vi: I det marknadsekonomiska träsk med hänsynslös spekulation i fördomar och i våld som vi kan se framför oss och som vi redan nu har en början till på videomarknaden kan och måste radio och TV, brukade som media i allmänhetens tjänst, spela en mycket viktig roll som motkraft.

Men detta förutsätter resurser. Vi kan redan nu se framför oss en utarmning av programverksamheten vid Sveriges Radios bolag som helhet. Hatte Furuhagen beskrev detta i Svenska Dagbladet för några veckor sedan. Han sade där att fortsätter denna utveckling kommer den svenska televisionen att servera ännu fler nöjesmagasin som smickrar kändisar, visar exotiska maträtter, provar utsökta viner och ställer horoskop. Mysigheten, skrev han,

flummigheten och smickret kommer att överrösta den lågmälda men engagerade pedagogiken i de seriösa programmen om verkligheten utanför.

Det är detta vi vill undvika, och vi ifrågasätter om det verkligen går att spara på det sätt som man nu har ålagt koncernen att göra. Vi har tidigare år tagit upp andra finansieringsalternativ, dock inte de som moderata samlingspartiet fört fram om reklam-TV och betal-TV som vi är bestämda motståndare till. Vi har diskuterat olika former av att lägga skatt på elektronik och liknande. Man måste pröva den typen av vägar med bibehållande av Sveriges Radios och TV:s integritet. Men dessa förslag har avvisats, och i dagens läge tror vi inte att ytterligare besparingar är möjliga om vi inte skall få den utveckling som jag tidigare pekade på och som Hatte Furuhausen tog upp.

Vi motsätter oss alltså kravet på besparingar på 50 milj. kr. och vill i stället att Sveriges Radio skall kunna lägga fram förslag om en bättre programverksamhet med bibehållna resurser. Vi har senast i dag fått oss tillsänt ett uttalande från Sveriges Radio-koncernens SIF-klubb där man tar upp just de här frågorna och ifrågasätter hur politikerna å ena sidan kan ålägga dem som gör programmen större ambitionskrav och å andra sidan ständigt skära ner på resurserna.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna 2 och 4.

Reservation 4 gäller det som Jan-Erik Wikström var inne på, nämligen de s. k. Stockholmspengarna. Vi tycker att det är orimligt att riksdagen först fattar beslut om att bevilja 25 miljoner i investeringar för att sedan bara kort tid därefter helt gå emot och stoppa pengarna. I synnerhet om man har sett Stocksundslokalerna förefaller detta helt orimligt.

I vår motion ställer vi krav på att alla pengar skall vara tillgängliga för investeringar för UR. Men vi ansluter oss nu till folkpartiet och centern och anser att UR skall kunna göra sådana investeringar som är motiverade av arbetsmiljöhänsyn. Vi vet ju att det är nödvändigt.

Anf. 10 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Den offentliga sektorn är verkligen väl förankrad bland medborgarna i Sverige. Så fort någon del av verksamheten berörs av förslag till förändringar eller besparingar, rycker olika grupper ut till försvar och protesterar. Det är bra. Det visar att människor uppskattar och värdesätter samhällets tjänster.

Vid utarbetandet av kulturutskottets betänkande 1983/84:8 har vi uppnått en mycket bred politisk enighet. Det är när det gäller besparingskraven som de två ytterlighetspartierna fronderar åt var sitt håll.

Vpk vägrar att acceptera den föreslagna besparingen över huvud taget och ställer sig vid sidan om alla ekonomiska resonemang. Det är lätt att säga tulipan och ros.

Moderaterna vill, liksom utskottsmajoriteten, spara de föreslagna 50 miljonerna, men dessutom vill de spara ytterligare 70 miljoner genom att inte acceptera ett ökat uttag ur rundradiofonden. Som vanligt upprepas förslaget om en försöksverksamhet med reklaminslag i TV-sändningarna som intäkts-

*Utgiftsbegrän-
ningar på Sveriges
Radios område*

källa. Vi debatterade denna fråga ganska ingående i våras här i kammaren.

Moderaternas motiv för reklam i TV är möjligheterna att den vägen finansiera Sveriges Radios kostnader. Reklam i TV är alltså inte primärt ett tittarintresse eller ett konsumentbehov. Det är inte så att vi har brist på reklam, snarare är utbudet mer än tillfredsställande.

Men även reklamkostnader måste betalas. Konsumenten får det inbakat i priset på varan. De sammantagna utgifterna för konsumenten blir inte mindre om Sveriges Radios kostnader skulle täckas av reklam. Varför kan inte principen att varje verksamhet skall bära sina egna kostnader i stället få vara vägledande också i det här sammanhanget? Licensavgifterna bekostar programverksamheten, samtidigt som otillbörlig påverkan på programinnehållet undviks. Moderaterna borde med mycket stor tveksamhet se på idén även ur rent affärsmässig synpunkt.

I den förändrade mediasituation som vi står inför kommer vi att få satellitsändningar från andra länder. Vår befolkning på 8 miljoner människor är säkert inte kommersiellt särskilt intressant. Vår svenska identitet riskerar att försvagas. Moderaterna borde både företagsekonomiskt och kulturpolitiskt analysera konsekvenserna av sina schabloniserade propåer om reklamintäkter som ett sätt att minska samhällets ansvar för Sveriges Radio.

Jag vidhåller min uppfattning att talet om reklamintäkter snarast är ett försök att vilseleda beträffande en faktiskt mycket kraftig nedskärning av Sveriges Radios resurser. Det framkom också klart i replikskiftena mellan Jan-Erik Wikström och utskottets ordförande Ingrid Sundberg.

SIF-klubben vid Sveriges Radio har i ett uttalande den 13 december sagt: "Det gäller att säga stopp nu, innan den slutliga kommersialiseringen har smugit sig på oss." Man hänvisar till den hotande utvecklingen med "B-filmer, allsköns import och hopradsat glitter-fnitter". Man säger vidare i samma uttalande: "Det finns i dag starka krafter som verkar mot public service-ideologin. Vi måste på alla sätt aktivt försvara denna ideologi."

Moderatreservationen visar med all tydlighet realiteten i detta uttalande.

SIF-klubben påpekar att den omorganisation av Sveriges Radio-koncernen som Jan-Erik Wikström initierade medfört en femdubblad företagsledning samt att den regionala utbyggnaden kräver nya resurser.

Självfallet kommer det besparingsförslag som man nu föreslår skall åläggas Sveriges Radio att kräva en ingående genomgång inom koncernen för att kunna genomföras med bibehållande av de kulturpolitiska målen, vilka självfallet måste vara den utgångspunkt utifrån vilken all verksamhet nog ska skall prövas.

Utskottet menar att en sådan översyn bör göras förutsättningslöst av koncernen och resultatet redovisas till den 1 september 1984.

Ett ökat samarbete mellan de olika bolagen med regional inriktning bör kunna utvecklas även utan nya resurser. Koncernen har nu också erfarenheter av kostnader och effekter av uppsplittringen på fem olika bolag som naturligtvis kommer att vägas in vid den kommande översynen.

Så till frågan om utbildningsradion. Man har i flera inlägg velat göra gällande att det föreligger en skillnad dels inom utskottet, dels mellan

regeringen och riksdagen. Det är som att blåsa upp en ballong, som inte innehåller någonting.

Det är viktigt att säga att det besparingsförslag som vi har att ta ställning till i dag, har vi alla ställt oss bakom, utom kommunisterna. Vad regeringen har gjort är att i propositionen som ett tänkbart alternativ peka på en inriktning mot delar av utbildningsradions verksamhet. I utbildningsutskottets yttrande och i kulturutskottets betänkande har vi sagt att det bör ske en förutsättningslös prövning av den här besparingen inom hela koncernen.

Jag tycker inte att detta är någon stor fråga att blåsa upp motsättningar kring. Och jag kan försäkra Ingrid Sundberg och Jan-Erik Wikström – om ni är oroliga för det socialdemokratiska samarbetet – att det samarbetet fungerar alldeles utmärkt; vi utarbetar våra förslag i nära dialog och god samverkan.

Den regionalisering som genomförts inom utbildningsradion har lett till att man på ett förtjänstfullt sätt kunnat bygga upp ett samarbete med bildningsorganisationerna. Ute i regionerna finns resurser som i ökad utsträckning borde kunna utnyttjas i samspel med och mellan bolagen.

Vid behandlingen av detta ärende i utskottet har vi, som flera talare anført, mött en mycket omfattande reaktion, främst från språklärare och AV-centraler.

Inom utskottet har vi inte haft möjligheter att närmare undersöka i vilken omfattning utbildningsradions program verkligen utnyttjas i undervisningen. En sådan dokumentation finns förmodligen hos AV-centralerna och skulle vara mycket värdefull som underlag i det kommande översynsarbetet. Där finns också möjligheter att närmare belysa detta.

Utbildningsutskottet anför att det även i fortsättningen måste ges garantier för att etersändning av utbildningsprogram för förskola, ungdomsskola, högskola och vuxenutbildning sker i viss omfattning och att de kan distribueras på goda sändningstider och kopieras fritt. Däremot bör kassett-distribution användas när det är mer praktiskt. Vid en förändring av utbildningsradions nuvarande verksamhet bör behovet av att i utbildningsprogram kunna integrera ljud, bild och text beaktas. Det är just detta sista som är unikt för utbildningsradion och som utgör basen för dess verksamhet. Kulturutskottet instämmer i utbildningsutskottets bedömning när det gäller förutsättningen för Sveriges Radios översyn av verksamheten.

Det är naturligt att även utnyttjandet av och distributionsformerna för program i olika former prövas i förhållande till avnämarnas önskemål och behov och avvägs mot en ekonomisk rimlighetsbedömning. Vi kan ändå inte ha distributions- och produktionsformer som inte utnyttjas och inte uppskattas av avnämarna, om programmen dessutom är mycket dyrbara. Då får man naturligtvis undersöka vilka former som är bäst för olika medier. Det är någonting som vi menar att Sveriges Radio-koncernen kommer att pröva.

Moderaterna anser, liksom utskottsmajoriteten, att besparingen skall tas ut på hela Sveriges Radio-koncernen och betonar särskilt betydelsen av ungdomsskolans etersända program i utbildningsradion. Men med hänsyn till att moderaterna totalt har ett besparingskrav på 120 milj. kr, kommer

Torsdagen den
15 december 1983

*Utgiftsbegrän-
ningar på Sveriges
Radios område*

moderaternas förslag att hårt drabba stora delar av Sveriges Radios verksamhet. Jag förmodar att det är därför man i den moderata reservationen inte säger någonting om utbildningsradions särskilda uppgifter när det gäller olika grupper av handikappade eller när det gäller språkliga och etniska minoriteter.

I propositionen betonas Sveriges Radios ansvar för barnprogram och program av allmänt folkbildande karaktär. Det är särskilt viktigt att understryka detta ansvar inför det översynsarbete som Sveriges Radio nu skall genomföra.

Slutligen anser vi från utskottsmajoriteten, i likhet med propositionen, att större investeringar för utbildningsradions TV-produktion inte bör komma till stånd i avvaktan på den översyn av den totala verksamheten som Sveriges Radio skall genomföra och redovisa till september 1984. Åtgärder som motiveras av hänsyn till arbetsmiljön kan göras inom ramen för det investeringsanslag som normalt anvisas.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag och avslag på samtliga reservationer i betänkandet.

Jag vill slutligen rikta en fråga till Ingrid Sundberg: Var det inte snarast en felsägning när Ingrid Sundberg i sitt inledningsanförande – om jag nu antecknat rätt – sade att Sveriges Radio hade drabbats av rationaliseringar på grund av devalveringen? Det är väl ändå att något överskatta devalveringseffekterna.

Anf. 11 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Nej, Ing-Marie Hansson, det var ingen felsägning. De ökade priserna på program som skall inköpas har i hög grad försvårat Sveriges Radios ekonomiska situation. Inte minst i samband med dollarkursens höjning har man tvingats att försöka göra ytterligare rationaliseringar för att ha råd att fullfölja den inköpspolitik som man beslutat om.

Jag skulle vilja rikta mig till utskottets vice ordförande Ing-Marie Hansson.

Vice ordföranden talade om den förändrade mediasituationen. Men faktum är ju att utvecklingen går väldigt fort. Vi diskuterade de här sakerna i våras. Efter att ha lyssnat på Ing-Marie Hanssons inlägg får jag den uppfattningen att socialdemokraterna i riksdagen under inga omständigheter – och icke ens under en fortsatt stark förändring av mediasituationen – kommer att biträda förslag om någon form av försöksverksamhet eller ordinarie verksamhet med reklam i TV. Det vore intressant att få ett konstaterande av det, som jag tycker låg dolt i vice ordförandens anförande. I övrigt kan det vara riktigt att vi inte tar upp det nu. Jag vill bara säga att enigheten mellan folkpartiet och socialdemokraterna i det här avseendet inte är fullständig, eftersom från folkpartihåll flera gånger positiva yttranden har fällt när det gäller finansiering genom reklam i TV.

Sedan skulle jag vilja ställa ytterligare en fråga till vice ordföranden. Det är en markant skillnad mellan utbildningsutskottets socialdemokratiska ledamöter och kulturutskottets när det gäller hur besparingarna skall tas ut. Jag fick uppfattningen att vice ordförandens yttrande – att utbildningsradion

inte bör belastas med en högre besparing än koncernen i övrigt – skulle innebära, att endast 6 % av de nödvändiga besparingarna får tas ut på utbildningsradion. Det är en mycket liten andel, och de övriga 94 procenten kommer då mycket hårt att drabba övriga sändningsbolag inom koncernen. Har jag uppfattat vice ordföranden rätt?

Till sist: Jag tror att det var Jan-Erik Wikström som började sitt anförande med att säga att det är svårt att spara. Jag skulle vilja lägga till att det tycks som om matematik vore svårt. 70 miljoner är faktiskt 70 miljoner, och de kan antingen sparas eller finansieras på annat sätt. Det socialdemokratiska förslaget om licenshöjning är inte på något sätt heligt eller fredat av högre makter.

Anf. 12 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Att säga tulipanaros är lätt, sade Ing-Marie Hansson, och förfasade sig över vårt krav att inga besparingar skall ske. Jag skall inte starta någon stor ekonomisk debatt med Ing-Marie Hansson, men låt mig bara upplysa om en sak: Att driva politik och att spara är faktiskt en fråga om prioritering.

Nu har flera talare betonat att vi befinner oss i en mediapolitiskt ny situation. Det är förvisso sant. Då finns det några olika vägar att slå in på i denna mycket snabbt föränderliga mediapolitiska situation. En lösning är den som man faktiskt bäddar för, nämligen att låta marknadskrafterna få fritt fram – med reklam-TV, betal-TV och allt vad detta innebär av kommersialisering och urholkning av vår nationella kultur.

En annan lösning är den vi förespråkar, nämligen att slå vakt om public service-begreppet, alltså en radio och TV i allmänhetens tjänst.

Vilken linje moderaterna står för uttryckte just Ingrid Sundberg, nämligen den som också Sam Nilsson talat om: Att vi står inför en period när den gamla folkbildarmentaliteten. . .

Anf. 13 TREDJE VICE TALMANNEN:

Jag vill påminna om att repliken avser Ing-Marie Hanssons anförande.

Anf. 14 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Vi står inför en period när den gamla folkbildarmentaliteten inte längre kan regera. Vi vill hålla folkbildningsidealet högt, och det borde också socialdemokraterna med Bengt Göransson som kulturminister ställa upp på.

Sedan några ord om det som sagts om att det inte skulle finnas någon skillnad mellan utskottets och regeringens förslag. Det är uppenbart att det gör det – och så har det också uppfattats av alla som protesterat mot regeringens förslag. Regeringen pekar de facto ut utbildningsradion med mycket tydliga tecken och säger: Här har ni en ostbit att skära i. Utskottet har däremot varit förnuftigt och insett – vilket jag tycker är glädjande – att det finns en annan väg att gå också här.

Anf. 15 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Det är just den här frågan – om utskottet har gjort någon förändring eller ej – som jag vill kortfattat belysa. Det är riktigt att vi har accepterat besparingsnivån 50 milj. kr., men det förslag som utskottet nu hemställer att riksdagen skall besluta om är helt annorlunda än det utbildningsdepartementet ursprungligen lade fram. Varför skulle det annars ha blivit en sådan folkstorm om besparingskravet?

Jag har ingen anledning att strö salt i såren, men jag sade inledningsvis att det här var en illa genomtänkt besparing. Jag tycker alltså att utskottet i relativt stor enighet har rättat till detta.

När jag därmed konstaterar att klokskapen i utskottet är större på denna punkt än vad klokskapen var i utbildningsdepartementet, så gör jag som sagt inte det för att strö salt i såren utan bara för att belysa hur viktigt det är att riksdagsarbetet bedrivs på det sätt som nu sker. Det kan hända att det läggs fram ett förhastat besparingsförslag från regeringens sida. Då hedrar det ju socialdemokraterna att man är med om att korrigerar detta.

Sedan medger inte kammarens regler mig att replikera på Ingrid Sundbergs replik till mig denna gång.

Anf. 16 ING-MARIE HANSSON (s) replik:

Herr talman! Först vill jag säga till Ingrid Sundberg att jag inser att devalveringseffekterna också har drabbat Sveriges Radio när det gäller programverksamheten. Ingrid Sundberg säger att de har slagit mycket hårt och drabbat verksamheten kraftigt. Då är det ju desto märkligare, när man konstaterar detta från moderaterna, att man ändå inte drar sig för att ytterligare skärpa rationaliserings- och besparingskraven med 70 milj. kr. Det beskriver moderaternas utgångspunkt i det här ärendet.

Sedan vill jag med anledning av alla tre inläggen något kommentera skillnaden mellan departements- och utskottsförslagen. Departementet har anvisat en modell för hur en sådan här besparing skulle kunna tas ut. Sedan har man också sagt i propositionen att detta förslag får övervägas och utformas inom Sveriges Radio-koncernen och redovisas till den 1 september 1984. Det står alltså i propositionen – och vi har ju också tagit fasta på detta – att radiokoncernen får redovisa. Den skillnad som föreligger är att vi inte har anslutit oss till den modell på tårtbiten som propositionen har utformat. Snarare skulle jag vilja säga att vi har förordat en osthyvelsbit, och det är väl tveksamt om vi kan fortsätta med den. Det skall bli intressant att se hur Sveriges Radio-koncernen hanterar denna översyn när man återkommer med förslaget.

Men det är viktigt att säga att besparingskraven gäller 1985/86. Sveriges Radio skall gå in i en ny avtalsperiod från den 30 juni 1986. Därvid kommer man naturligtvis också att behöva se över verksamheten för att dra konsekvenserna inför kommande avtalsperiod och lägga fram förslag till hur man skall kunna anpassa verksamheten.

Jag tycker nog att det inte är konstigt att vi i dialog och öppenhet i riksdagen försöker se på konsekvenserna, försöker avväga så vettiga beslut

som möjligt. Jag tycker det är god politik, och jag kan inte se att det skulle finnas någon motsättning eller några kontroverser. Vi har inte heller uppfattat det så från departementets sida – det kan jag försäkra.

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

*Utgiftsbegrän-
ningar på Sveriges
Radios område*

Anf. 17 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt som vice ordföranden sade, att vi vill redovisa situationen öppet. Vi vill inte vara blåögda, vi vill inte bara säga tulipanaros. Det är alltså helt korrekt att vi först redovisar Sveriges Radios hittillsvarande besparingskrav och därefter de kommande.

Vice ordföranden svarade icke på någon av mina två frågor – om hon vill göra ett uttalande om att socialdemokraterna under överskådlig framtid kommer att motsätta sig en försöksverksamhet med reklam-TV, och om man är medveten om att om endast 6 % får sparas på utbildningsradion, så innebär det, med 50 miljoners besparing, att man från dem bara får ta 3 milj. kr. De andra 47 miljonerna skall tas från koncernen i övrigt. Det skall jämföras med moderaternas förslag, som innebär en tillskottsfinansiering på 70 milj. kr. och dessutom större frihet för Sveriges Radio-koncernen att kanske lägga 10 miljoner på utbildningsradions besparing, bara man kan klara skolprogrammet, vilket skulle medföra mindre belastning på de övriga radiobolagen. Jag konstaterar att socialdemokraterna och mittenpartierna med sitt mycket ringa krav på en besparing med 3 milj. kr. i fråga om utbildningsradion verkligen binder upp Sveriges Radio i dess egentligen förutsättningslösa försök att åstadkomma dessa besparingar.

Jag vidhåller att det vore önskvärt att få svar på de två frågor som jag ställde till utskottets vice ordförande.

Anf. 18 JAN-ERIK WIKSTRÖM (fp) replik:

Herr talman! Skillnaden mellan vad propositionen föreslår och vad utskottet ansluter sig till är från utbildningsradions synpunkt inte större än skillnaden mellan liv och död.

Anf. 19 ING-MARIE HANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag skall ge ett besked till Ingrid Sundberg. Reklam-TV och Sveriges Radios finansieringsfrågor i fortsättningen övervägs av massmediekommittén. Det vore fel att föregripa vad den kommer fram till. Men personligen är jag mycket tveksam. Det har jag deklarerat vid många tillfällen. Jag tror att åtskilliga inom vårt parti känner en stor tveksamhet inför reklam-TV både när det gäller effekterna på programinnehållet och när det gäller den företagsekonomiska bedömningen av vilka inkomster som reklam-TV verkligen skulle ge. Vidare tror jag att det är fel att säga att reklam-TV skulle bli billigare för konsumenterna. Det torde gå på ett ut vilken finansieringsform man väljer. Någon måste alltid betala.

När det gäller besparingskravet står det i utskottsbetänkandet att besparingarna inte får drabba utbildningsradion hårdare än andra verksamheter. Jag vill betona att jag anser det viktigt att Sveriges Radio-koncernen tämligen fritt får göra denna ingående prövning och översyn. Vi kan inte följa en

idiotregel, som säger att alla besparingar skall göras med procentuellt lika stora delar tvärsöver. Man måste naturligtvis ha den inriktningen att verksamheterna skall drabbas ungefär lika. Man får inte för besparingarna tillämpa samma procentsats på alla bolag. Så skall vårt uttalande inte tolkas.

Tredje vice talmannen anmälde att Ingrid Sundberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 20 GUNNEL LILJEGREN (m):

Herr talman! Det beslut om utbildningsradion som vi om några timmar kommer att fatta är ett klokt beslut – med de moderata reservationer som redan har debatterats. Att besparingarna för Sveriges Radios del borde vara kraftigare eller finansieras på ett annorlunda sätt än enligt propositionen lämnar jag för tillfället därhän och vill helt kort kommentera de pedagogiska konsekvenser som propositionen skulle ha fått om förslaget hade genomförts, resp. de möjligheter som utskottets förslag ger. Det råder såsom framgått i utskottet enighet kring de stora linjerna i betänkandet.

I Sverige liksom i andra länder har staten skyldighet att erbjuda en skola för alla – låt vara att skolmonopol är ovanligt – och den bör också erbjuda nödvändiga utbildningskomplement. I vår tid är radio- och TV-program det allra mest näralliggande, men det innebär ju inte att SR-koncernen måste ha eller ens har monopol på dessa.

Moderata motioner pekar på några områden som utbildningsradion eller – om översynen kommer fram till en annan organisationsform – de framtida utbildningsprogrammen har som sin främsta uppgift att tjäna. Det gäller t. ex. språkundervisningen. I modern språkundervisning betonas att elever skall höra och tala främmande språk och måste få tillfälle att höra olika röster från skilda miljöer, från olika delar av de länder och världsdelar där resp. språk används. Ett viktigt led är nyhetsprogrammen, där nära nog dagsaktuell samhällsinformation och nutidshistoria från dessa länder integreras med språkundervisning.

Ett annat område är program för handikappade. Utbildningsradions särskilda direktiv har hittills gjort det möjligt att anpassa program för gravt syn- och hörselhandikappade – jag behöver bara erinra om programmet "Tecken till varandra" för döva barn.

Ett tredje område är program för invandrare. Som ett exempel kan nämnas att den finska förskoleserien "Noppa" enligt en utvärdering som gjorts användes av 44 % av de finskspråkiga förskolegrupperna.

Av lönsamhetsskäl har läromedelsförlag tvingats tacka nej till programproduktioner för små målgrupper – trots produktionsstöd. Radio- och TV-program riktade till språkliga minoriteter på deras hemspråk och som ett led i svenskundervisningen måste, om man ser det förnuftigt, innebära en samhällsekonomisk vinst på ett specialområde där andra alternativa insatser i dag närmar sig en miljard i totalkostnader. Enligt min mening har utbildningsprogrammen snarare använts för litet än för mycket i utbildningen i svenska för invandrare.

Ännu ett område är högskolans distansundervisning. Man håller på med en utvärdering som innebär jämförelse mellan kostnaderna för en "vanlig" student och en distanskursstuderande, men redan nu står det klart att distansstudium innebär en betydligt lägre kostnad för samhället.

Ett aktuellt område är datautbildningen, där utbildningsradion redan erbjudit och planerar en rad insatser, i samarbete med bl. a. högskolor, datadelegationen och studieförbund – ett rationellt sätt att använda utbildningsresurser.

Då frågar man sig om inte alla dessa program låter sig framställas på kassetter för försäljning. I många fall är det naturligtvis så, och utredningen får ta ställning till de förändringar som kan bli aktuella – i vissa fall är det av praktiska skäl som jag har berört inte lämpligt.

Framför allt är det för kommunernas del helt oacceptabelt med en så plötslig omvälvning som skulle blivit fallet om propositionens förslag gått igenom. Landets kommuner har byggt upp 120 AV-centraler, av vilka 14 är större läns-AV-centraler som betjänar de kommuner som inte har egen central. Vid sidan av detta system svarar många skolor själva för inspelning och kopiering av utbildningsprogram.

En mycket stor del av verksamheten är kopplad till etersändningen av utbildningsradions program, och AV-centralernas band cirkulerar ofta mellan flera klasser i en skola. Men alla utbildningsprogram tas inte emot i bandad form. På låg- och mellanstadiet tittar 60–70 % på programmen direkt vid sändningen – alla skolor och alla skolstadier förfogar inte över videobandspelare.

Totalt lånar AV-centralerna ut ca en miljon ljudband och 90 000 videoband per år. En övergång från eter- till markdistribution skulle ställa kommunerna inför stora svårigheter med personal som måste sägas upp, med utrustning som inte kan användas rationellt, etc. Alla måste få tid på sig att förbereda eventuella förändringar, och därför är utskottets huvudförslag ytterst välmotiverade.

Från moderat sida har vi alldeles särskilt betonat de etersändningar som riktar sig direkt till ungdomsskolan och som utgör komplement till ordinarie undervisning, och det är vår förhoppning att en kommande översyn ser till utbildningens helhet. Utbildningsradions framtid handlar nämligen både om mediapolitik och inte minst om utbildningspolitik.

Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna och i övrigt till utskottets förslag.

Anf. 21 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! När jag hörde Gunnel Liljegren trodde jag att hon till slut skulle yrka på något tilläggsanslag, för hon lät så väldigt positiv till all denna verksamhet som bedrivs. Men när hon sedan anslöt sig till de moderata reservationerna, som innebär en besparing på 70 milj. kr. utöver majoritetens förslag, då verkar det andra vara mest tomma ord.

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(UbU)

Anf. 22 GUNNEL LILJEGREN (m):

Herr talman! Jag beklagar, om det gått vice ordföranden i kulturutskottet förbi, att det jag uppehöll mig vid innebär rationaliseringar i förhållande till andra utbildningsinsatser och att kostnaderna enligt vårt förslag inte blir större än de är i dag.

Anf. 23 ING-MARIE HANSSON (s):

Herr talman! Det kostar att göra program om de skall vara bra.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter behandlingen av bostadsutskottets betänkande 12.)

Anf. 24 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera utbildningsutskottets betänkande 7 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (UbU)

Anf. 25 GÖRAN ALLMÉR (m):

Herr talman! I proposition 1983/84:40 lägger regeringen fram förslag till besparingar inom bl. a. utbildningsdepartementets verksamhetsområde. Några av dessa förslag behandlas i utbildningsutskottets betänkande nr 7. Vissa av förslagen kan vi acceptera, andra avvisar vi helt eller delvis.

Våra utgångspunkter när vi granskat regeringens förslag har varit följande:

Besparingar är enligt vår mening nödvändiga för att klara dagens svåra statsfinansiella situation. Vissa av de i dag oundvikliga åtgärderna innebär uppenbara uppoffringar. Besparingar brukar göra det, men att åtskilliga av de besparingar som nu tvingats fram får denna effekt är emellertid inte detsamma som att besparingar alltid är negativa för den ifrågavarande verksamheten.

Med en riktig reformstrategi kan besparingar bli en positiv bieffekt när förändringar vidtas i en verksamhet för att förbättra den. Reformerna behöver inte alltid innebära fördyringar och nya utgifter. Kvalitetshöjningar och rationaliseringar kan förenas.

Denna syn är speciellt viktig inom utbildningsområdet. Utbildning är en investering för framtiden och är därför i allra högsta grad betydelsefull för Sveriges möjligheter att utvecklas som avancerat industriland.

Exempel på reformåtgärder, som bokstavligen sparar offentliga resurser är ökade valmöjligheter på grundskolans högstadium, som förhindrar utslagning och onödiggör insatser inom uppföljningsansvaret. Lärlingsutbildning på gymnasienivå är ett annat exempel, som minskar de direkta utbildningskostnaderna och motverkar dyrbar arbetslöshet. Fristående skolor, slutligen, som ett omfattande inslag och alternativ i utbildningsväsendet pressar de totala kostnaderna för våra ungas utbildning.

Vår strategi kräver alltså systemförändringar inom utbildningsväsendet, systemförändringar som kräver tid för att växa fram. Detta innebär, att besparingseffekterna kommer först på medellång eller lång sikt. Med tanke på den akuta situation som statsfinanserna nu befinner sig i är det därför omöjligt att lösa de omedelbara problemen med enbart förändringar av djupgående slag. Besparingar inom de existerande systemen måste också användas.

Vi har därför prövat regeringens nu föreliggande förslag i en positiv anda, även om vi inte delar regeringens åsikter i alla delar. Propositionens stora brist är att den saknar alla ambitioner till besparingsstrategi i det längre perspektivet. Detta är som vi ser det utomordentligt allvarligt. Resultatet härav kommer ofelbart att bli kvalitetssänkningar som följd av upprepade kortsiktsåtgärder. Kortsiktsåtgärderna belyser också en annan svaghet i propositionen, nämligen besparingsförslagets dåliga underbyggnad och bristande förankring t. o. m. hos regeringspartiets egna representanter i utskottet.

Vi har i anslutning till årets budgetproposition föreslagit omfattande besparingar också på utbildningsområdet i enlighet med de utgångspunkter jag tidigare anfört. Samtliga dessa besparingsförslag avslogs under vårriksdagen av riksdagens socialistiska majoritet. En del av de förslag regeringen nu för fram hade kunnat avvaras om våra tidigare förslag accepterats.

Vi återkommer i samband med budgetpropositionen 1984 till de av våra tidigare presenterade besparingsförslag som alltjämt har aktualitet. Vi är också på det klara med att det på grund av regeringens oförmåga att hantera de samhällsekonomiska balansproblemen kommer att bli ofrånkomligt nödvändigt med ytterligare besparingar också på utbildningsdepartementets område.

Herr talman! Jag vill också något beröra de delar av regeringens förslag, som vi moderater inte kan acceptera.

I propositionen föreslås en omfattande timreduktion i förhållande till gruppstorlek inom gymnasieskolans teoretiska del. Regeringens tanke är att antalet timmar skall reduceras, om elevantalet i undervisningsgruppen understiger 24. Regeringen går därmed i propositionen avsevärt längre än vad skolöverstyrelsen i årets petita funnit försvarbart med hänvisning till skolans kvalitetskrav. Trots att också regeringen är medveten om det egna förslagets brister – därom vittnar det samtidigt presenterade förslaget om en s. k. återföringsresurs – ställer sig socialdemokratins och centerpartiets representanter i utskottet bakom detta förslag till kvalitetsförsämring av den teoretiska utbildningen i gymnasieskolan.

Vi kan inte acceptera en i förhållande till SÖ:s förslag starkt utvidgad användning av timreduktionen, då det inte visats att en sådan reduktion kan ske utan att kvalitetskravet eftersätts. Reduktion av lärartimtalet för undervisningen bör därför, utöver vad som nu gäller, endast komma i fråga när det totala elevantalet i gruppen är 15 eller mindre.

Genom att systemet med timreduktion på detta sätt begränsas jämfört med regeringens förslag, behövs ingen återföringsresurs. Vi anser inte heller att

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(UöU)

några resurser behöver återföras för att avskaffa den självstudietid som inte kunnat ersättas på annat sätt. SÖ:s förslag, enligt vilket tiden för elevernas skriftliga prov avräknas från lärarnas tjänstgöring, bör i stället provas.

Herr talman! När det slutligen gäller schablonbidraget till folkhögskolor vill vi göra en större besparing än vad regeringen föreslagit. Genom att man ändrar bestämmelserna i folkhögskoleförordningen om en lärartäthet av i genomsnitt 2,15 lärartimmar per elevvecka till 2,00 lärartimmar per elevvecka möjliggörs en sänkning av koefficienten i det allmänna bidraget från 0,0037 till 0,0034, dvs. med ca 8,1 %. Detta innebär en besparing på ytterligare 21 milj. kr. utöver regeringens förslag.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 3, 5 och 11 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 26 LARZ JOHANSSON (c):

Häromdagen kunde vi läsa om att de svenska grundskoleeleverna hävdar sig mycket bra vid internationella jämförelser. Eleverna i årskurs 6 har kunskaper som oftast överträffar deras jämnåriga kamraters i andra länder. Detta är inte förvånande, eftersom vi har en bra skola – trots att somliga försöker påstå motsatsen.

Men när vi nu har en bra skola, måste vi vara rädda om dess kvaliteter och fördelar. Den tål inte vilka besparingsattacker som helst. Grundskoleanslaget är dessutom det enda anslag där automatiken verkar så, att anslaget sjunker de närmaste åren. På grund av det vikande elevunderlaget är t. ex. skolöverstyrelsens anslagsäskande för grundskolan ca 700 milj. kr. lägre för nästa budgetår än för det innevarande. Besparingarna blir således än mer kännbara på ett minskande anslag.

Låt mig genast säga, för att undvika missförstånd, att centern i huvudsak har accepterat omfattningen av regeringens besparingsförslag för skolområdet. Däremot kan vi inte acceptera sättet på vilket besparingarna tas ut. Besparingsförslagen innebär ett ökat byråkratiskt krångel och en ökad detaljstyrning av skolan, och det är en inriktning som går tvärtemot vår decentralistiska uppfattning. Därför har vi föreslagit alternativa sätt att åstadkomma motsvarande besparingar.

Tyvär måste jag konstatera att det inte fanns någon seriös vilja hos utskottsmajoriteten att diskutera våra invändningar, och inte heller fanns det några som helst ambitioner att i utskottsbetänkandet försöka göra en analys av konsekvenserna av besparingsförslagen. Majoriteten är mycket kortfattad när det gäller omdömet om besparingarna på förstärkningsresursens icke undervisningsbundna del och tilläggsbidraget till vikarier. Enligt utskottet påverkar besparingarna inte i första hand undervisningen, utan viss icke undervisningsbunden verksamhet och viss vikarieverksamhet – och detta finner utskottet väsentligt.

En så kortfattad behandling av en besparing på 267 milj. kr. är närmast att betrakta som nonchalant och tyder på att man inte ens försökt att sätta sig in i konsekvenserna. Lika kortfattad, eller närmast obefintlig, är utskottets avslagsmotivering till centerns förslag. Jag måste därför, herr talman, ställa

några kompletterande frågor till majoritetens företrädare och, när vi nu har dem i kammaren, också till statsråden. Majoriteten är i det här fallet inte bara regeringspartiet, utan även moderater och folkpartister, som till vår stora förvåning accepterat dessa miserabla förslag.

Vad är er definition av undervisningsbegreppet?

Den frågan är viktig, eftersom ni frankt konstaterar att undervisningen inte skall påverkas. Enligt skollagens mening är undervisning att uppfatta som en samlingsbeteckning för all verksamhet som skolan bedriver i syfte att uppnå målsättningen enligt 1 § skollagen.

Har utskottsmajoriteten möjligen en annan uttolkning av undervisningsbegreppet?

I skollagen finns det också angivet vid vilka tillfällen man kan ställa in undervisningen. Det är vid de fem studiedagarna, vid smittosam sjukdom eller vid särskild minnesdag. Anser utskottsmajoriteten att avsaknaden av vikarier är en ytterligare anledning att inställa undervisningen? I så fall, vem skall fatta beslut om detta?

Enligt propositionen finns det anledning att "ta särskild hänsyn till vissa grupper av elever, exempelvis de yngsta". Detta måste väl rimligen betyda att regeringen är medveten om att förslaget är till skada för skolan och eleverna.

Anser också utskottsmajoriteten, liksom skolministern, att de yngsta barnen och "vissa grupper" – vad det nu kan betyda – måste skyddas mot den här besparingen?

I en senare del av propositionen, den om gymnasieskolan, föreslås att ordningen med självstudietid i gymnasieskolans avgångsklasser, de s. k. lärarlösa lektionerna, skall omprövas. Jag återkommer till den frågan och till finansieringen därav i ett senare skede, men jag vill redan nu fråga vad det är för bevekelsegrunder som driver utskottsmajoriteten till en prioritering som de facto innebär att man nu tar bort de "lärarlösa lektionerna" för gymnasieskolans vuxna elever och i stället inför "lärarlösa dagar" i grundskolan. Anser man att grundskolans elever bättre kan klara av att vara utan lärare en hel dag än vissa gymnasieelever kan klara att sköta sig själva under någon enstaka veckotimme? Det är de faktiska proportionerna.

Jag noterade att moderaternas talesman Göran Allmér inte med ett ord berörde den här frågan. Moderata samlingspartiet brukar tala mycket om kvaliteten i skolan – och det gjorde också Göran Allmér i dag. Att ha tillgång till vikarier, är inte det en kvalitetsaspekt, Göran Allmér?

Enligt propositionen får "verksamheten ordnas på annat sätt" då man inte har tillgång till lärare. Men detta "annat sätt" är ju bl. a. sådan verksamhet som skall bekostas med den icke undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen. Samtidigt minskas den resursen med 15 % enligt besparingsförslaget. Då måste den naturliga frågan bli: Vad är det för andra delar av det som resursen nu används till som skall ge vika? Är det studie- och yrkesorientering, eller är det lärarnas besök på elevernas prao-platser?

I propositionen anmäls dessutom att regeringen har för avsikt att ändra den bestämmelse i skolförordningen som nu lägger ansvaret för undervis-

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(UbU)

Torsdagen den
15 december 1983

*Vissa ekono-
misk-politiska åtgärder, m. m.*
(UbU)

ningen under de första frånvarodagarna på rektor. Enligt propositionen skall detta ansvar i fortsättningen utövas av skolstyrelsen. Utskottsmajoriteten har inte med ett enda ord berört denna viktiga fråga, trots att den är aktualiserad i centerns partimotion. Fram till nu har rektor kunnat göra en pedagogisk bedömning vid varje tillfälle som lärare är frånvarande, men nu skall tydligen den ekonomiska bedömningen bli avgörande.

Eftersom det här tydligen är alldeles kristallklart för utskottsmajoriteten, kanske jag kan få svar på frågan vad som händer om en klass drabbas av upprepad oplanerad korttidsfrånvaro och skolstyrelsen, som skall avgöra hur verksamheten skall bedrivas, sammanträder först om några veckor eller om en månad. Vem tar då ansvaret för verksamheten?

I många av landets skolor har man infört samlad skoldag. Det innebär bl. a. att skolan tar ett helhetsansvar för eleverna. Till detta ger vi också statsbidrag, f. n. ca 25 milj. kr. per år. Jag måste fråga skolministern: Är det möjligt att bedriva samlad skoldag om undervisningen måste inställas?

Herr talman! Jag har ställt en lång rad frågor, och det har dess värre varit nödvändigt, eftersom både propositionen och betänkandet är så knapphändiga i sin information. Jag hoppas att jag får uttömmande svar på mina frågor. Det skulle vara till stor hjälp för dem som skall försöka tillämpa riksdagens beslut i skolans vardag.

För att underlätta besvarandet av frågorna har jag sett till att utskottets värderade ordförande och skolministern har fått en utskrift av de konkreta frågeställningarna.

När det gäller besparingarna på gymnasieskolan har vi inte haft anledning att vara lika kritiska. Den föreslagna timreduktionen i förhållande till gruppstorlek är ett steg på vägen mot ett mer elevrelaterat statsbidrag, och detta är en nödvändighet, om vi skall utnyttja knappa resurser på ett effektivt sätt. Däremot kan vi inte ställa oss bakom förslaget att återföra en del av besparingen för att avskaffa självstudietiden, detta dels därför att det inte kompenserar gymnasieskolan för tidigare besparingar utan endast innebär en omfördelning av resurserna inom gymnasieskolans egen ram, dels därför att regeringen inte på något sätt visat hur den aviserade omprövningen skall gå till.

Som bekant har ett mycket stort antal gymnasieskolor redan löst problemet genom en annan användning av sina resurser, och man har därigenom avstått från att lägga ut någon självstudietid. Det nu föreslagna beloppet, 40 milj. kr., är ju bara en liten del av de ca 100 miljoner som skulle erfordras för att helt lösa ut den tidigare besparingen. Innebär möjligen förslaget att endast de kommuner som nu har självstudietid skall få kompensation och att de kommuner som varit framgångsrika i sin strävan att planera på ett annat sätt, nu skall "straffas" för att de varit framgångsrika. Om detta vet vi ingenting i dagsläget, men majoriteten, bestående av socialdemokrater, folkpartister och moderater, är ändock beredd att köpa idén. Visserligen vill moderaterna och folkpartisterna finansiera omprövningen på ett annat sätt, men beloppet, 40 milj. kr., är detsamma. Till yttermera visso hör väl deras

finansieringsmetoder inte heller till de mest realistiska – för att uttrycka sig vänligt.

Regeringen vill vidare spara 10 milj. kr. av schablon tillägget till kommuner som anordnar kommunal vuxenutbildning. Pengarna används till största delen för studie- och yrkesorientering för komvuxelever, och eftersom dessa hör till de mest utsatta grupperna – lågutbildade och arbetslösa – anser vi det vara fel att spara just där. Men uppenbarligen är vi ganska ensamma om denna fördelningspolitiska profil, och det finns således en förkrossande majoritet som inte delar vår uppfattning härvidlag.

När det så slutligen gäller folkhögskolan vill jag bara påminna om vår debatt här i kammaren i fredags. Då tillfördes folkhögskolan resurser motsvarande 15 000 elevveckor i samband med besluten om sysselsättningspolitiska åtgärder. Nu förlorar folkhögskolan resurser motsvarande 19 000 elevveckor genom besparingar. Staten ger med den ena handen och tar med den andra. Men inte lika mycket. Man tar alltid litet mer än vad man ger.

Till sist, herr talman, ber jag att få yrka bifall till centerns reservationer nr 1, 6 och 9.

Anf. 27 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Centern och Larz Johansson gör det bekvämt för sig när det gäller besparingar. Man får en känsla av att det mest rör sig om en läpparnas beaktelse. Larz Johansson kräver detaljerade redogörelser av moderaterna och andra då det gäller deras ställningstaganden. Själv säger man: Vi motsätter oss inte besparingar på grundskolan av den omfattning regeringen föreslår, men de skall ske på annat sätt.

Jag frågar: På vilket sätt? Skall 267 milj. kr. sparas på annat sätt, måste det ofrånkomligen gå ut över kvaliteten i undervisningen på ett betydligt allvarigare vis än vad som blir fallet enligt föreliggande förslag.

Gör det inte så bekvämt för er. Tala om vad ni tänker spara på! Ett nytt statsbidragssystem, som ni talar om, ligger så långt fram i tiden att det inte kan användas som underlag för diskussionen nu. Vad är det ni vill?

Anf. 28 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Göran Allmér borde kanske vara litet försiktig med att använda begreppet "göra det bekvämt för sig". Nu går han till angrepp mot mig som centerns företrädare och ställer frågor som han skulle kunna få svar på, om han inte var fullt så bekväm, utan gjorde sig mödan att läsa vår partimotion.

I partimotionen har vi mycket utförligt beskrivit hur vi anser att man på ett annat sätt kan göra besparingar. Det är riktigt att vi då haft som utgångspunkt – och det har vi haft under ett par års tid – ett förslag om ett helt annat, elevrelaterat statsbidragssystem. I den mån man även fortsättningsvis behöver göra besparingar ger det systemet möjligheter att ta ut dem på ett mer generellt sätt och att överlåta till kommunerna att avväga om besparingar skall göras på det ena eller andra stället. Man behöver då inte, som med

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(UbU)

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(UbU)

regeringens besparingsförslag, detaljreglera och styra hur kommunerna skall göra.

Anledningen till att vi är så kritiska mot det här förslaget är att det är så oklart vilka konsekvenser det får. Jag har ställt en lång rad frågor just för att försöka reda ut vad förslaget kommer att innebära för den enskilda skolan och för skolväsendet som helhet. Jag tycker det är angeläget att få svar på dessa frågor.

Jag hoppas att Göran Allmér och jag kan vara överens om åtminstone en sak: Om man tar bort vikarierna från grundskolan under de första frånvarodagarna och inför lärlösa dagar, då blir det en kvalitetsförsämring av stora mått.

Anf. 29 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Till det sista Larz Johansson anförde vill jag säga att jag håller med om – och det sade jag också i mitt inledningsanförande – att besparingar inte kan göras utan att det kommer att märkas.

Larz Johansson gjorde gällande att jag skulle ha varit bekväm av mig och inte läst centerns partimotion. Jo, Larz Johansson, jag har läst partimotionen. Jag har också tagit del av era ställningstaganden i utskottet och lyssnat på vad ni har sagt där. Inte med bästa vilja i världen kan jag se en möjlighet att hitta något konkret förslag som skulle kunna ersätta förslaget i propositionen. Det enda som finns är resonemanget kring ett nytt statsbidragssystem. Men det väsentliga är att spara *nu*, inte någon gång nästa år eller om ett antal år.

Jag hävdar fortfarande att det skulle vara rejält, om ni nu ville tala om vad det är som ni anser er kunna spara och som kostar 267 milj. kr.

Anf. 30 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Som jag sade förut bör nog Göran Allmér läsa litet längre. Vi säger nämligen, att i avvaktan på ett nytt statsbidragssystem bör eventuella besparingar tas ut i form av generella besparingar på skolanslaget göras generella, så att det blir möjligt för kommunerna att själva verkställa de nödvändiga bedömningarna av hur besparingarna skall genomföras och hur man möjligen kan kompensera sig på andra områden.

Tredje vice talmannen anmälde att Göran Allmér anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 31 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Under de sex icke-socialistiska regeringsåren hade vi en opposition som sade nej till ett stort antal besparingar och alltså i realiteten verkade för en ökning av budgetunderskottet. Nu har regeringen en opposition som totalt sett går längre när det gäller att föreslå besparingar och som också accepterar rader av besparingar som regeringen föreslår. Förutsättningen för en accept är självfallet att besparingsförslagen är genomtänkta

och ordentligt analyserade. Tyvärr gäller inte detta om ett stort antal förslag på utbildningsområdet.

Vi hade i går en debatt som visade detta mycket tydligt, när vi diskuterade regeringens förslag att återinföra äktamakeprövningen i studiemedelssystemet. Ett annat exempel på mycket illa genomtänkta besparingsförslag som snabbt har rafsats samman gäller nedläggningar på högskoleområdet, där ju riksdagen i realiteten har tagit över det jobb som regeringen skulle ha gjort när det gäller beredningsarbetet.

På skolområdet, herr talman, accepterar vi i folkpartiets ekonomisk-politiska motion flertalet av de besparingar som regeringen har föreslagit. Vi är övertygade om att det är nödvändigt med långtgående sparåtgärder som också måste drabba t. ex. skolområdet.

En del besparingar är lättare att göra, andra är svårare. Jag vill gärna säga att regeringens förslag till besparing som motsvarar statsbidrag till vikarie för en av de båda första frånvarodagarna för lärare tillhör gruppen svåra besparingar. Men eftersom också svåra besparingar är nödvändiga med tanke på det besvärliga ekonomiska läge som vi befinner oss i, har vi accepterat regeringens förslag på den här punkten. Jag vill understryka att besparingen är en metod för beräkningen av statsbidraget och vill peka på den möjlighet kommunerna har att genom omprioriteringar minimera effekterna av den föreslagna besparingen.

I propositionen säger statsrådet beträffande besparingen på vikarieanslaget att under de dagar det inte blir möjligt att anställa lärare får verksamheten ordnas på annat sätt. Jag vill i det sammanhanget varna för den tendens som det rapporteras om på flera håll i landet, nämligen att i stor utsträckning använda speciallärare som vikarier. Dessa lärare finns ju i skolan som en resurs för elever med särskilda behov i dessa hänseenden, och att göra det till en regel att speciallärarna alltid skall gå in som vikarier vid behov är att dåligt utnyttja skolans resurser.

I olika sammanhang har socialdemokraterna mycket kraftigt reagerat mot viss decentralisering som den fria resursanvändningen innebär med argumentet att resurserna inte går till dem som bäst behöver dem. I det här fallet gäller det en lätt definierbar tillgång för svaga elever.

Jag förutsätter därför att statsrådet Göransson instämmer, när jag säger att stor restriktivitet måste iaktas när det gäller att använda speciallärare som vikarier.

I reservation nr 8 stryker jag under att det är angeläget att eleverna på gymnasieskolans treåriga linjer – som en förberedelse för kommande högre studier – får träning i att arbeta självständigt. Därför bör, menar jag, den successivt stegrade träningen av elevernas förmåga avslutas med ett specialarbete förlagt till årskurs tre. Det innebär att eleven under en längre tid så självständigt som möjligt, vid sidan av den dagliga undervisningen, skall försöka lösa en uppgift av en något större omfattning, motsvarande en veckas genomsnittlig arbetsinsats. Det är mycket viktigt att ta vara på och stimulera den naturliga vetgirighet och skapande förmåga som eleverna har i unga år. På det sättet utvecklas redan på det gymnasiala stadiet ett intresse som kan

ligga till grund för bl. a. en framtida forskningsverksamhet.

Mot den här bakgrunden tycker jag att regeringen bör lägga fram förslag om hur ett sådant specialarbete skall kunna inrymmas i gymnasieskolans arbetsformer. Reservation nr 8 mynnar därför ut i att riksdagen med bifall till folkpartimotionen skall ge detta regeringen till känna.

Jag undviker, så mycket det går, polemik med centerpartiet av den enkla anledningen att vi i många frågor inte minst på skolområdet har en gemensam uppfattning. Men efter Larz Johanssons anförande vill jag göra ett par reflexioner.

Centern säger sig vilja spara lika mycket – och det låter ju bra. Men jag tycker nog att Larz Johansson, när han tar upp debatten på det här sättet, är skyldig kammaren någon förklaring om hur sparandet skall gå till. Det är ju lätt att säga att vi skall spara ett antal hundra miljoner utan att tala om hur. Det är ett sätt att göra behagliga besparingar som inte finns. Tala nu om, Larz Johansson, åtminstone på någon punkt vilka obehagliga besparingar centern egentligen vill genomföra, för det måste väl ändå vara frågan om det. Jag tror att det vore intressant för kammaren att få ta del av någon liten exemplifiering, när det rör sig om hundratals miljoner.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 8 och till reservation 3, som gäller systemet med timreduktioner, och jag yrkar bifall till reservation nr 5, som gäller omprövning av ordningen i fråga om självstudietimmar.

Anf. 32 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tror att Jörgen Ullenhag är medveten om att vi tidigare har gjort s. k. generella besparingar på skolområdet. Det är då bara att räkna om behovet av besparingar som uttrycks i miljoner kronor i en generell procentsats på det statsbidrag som staten betalar ut till skolväsendet i form av lärarlöner och sedan, på samma sätt som vi tidigare har gjort, låta kommunerna få fritt fram att själva avgöra på vilket område besparingarna skall göras. De kanske rent av vill göra dem på annan kommunal verksamhet än skolan. På så sätt låser vi inte kommunerna och skolväsendet vid att göra denna typ av besparingar som vi uppenbarligen är överens om inte är bra för skolan. Att plocka bort vikarier under de första frånvarodagarna är inte någon bra lösning för skolan. Man bör få avgöra lokalt vilken väg man vill gå.

Anf. 33 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Regeringens konkreta förslag till besparingar på skolområdet, som vi från folkpartiet och moderaterna i allt väsentligt accepterar, säger centern nej till. Då återstår faktiskt frågan: Vad vill ni spara på i stället? Det är lätt att säga att det är fritt fram för kommunerna och att tala i generella termer om besparingar, men ni bör på något sätt tala om för lärarna och eleverna vad detta till syvende og sist innebär. Något litet exempel kan vi väl ändå få. Det är frågan om en verksamhet som pågår dag efter dag i skolorna, och det är den verksamheten vi nu diskuterar. Vi vet vad centern inte vill spara på, men något exempel på vad ni vill spara på kanske vi ändå kan få.

Anf. 34 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag vill än en gång påminna Jörgen Ullenhag om att vi har gjort denna typ av generella besparingar vid ett tidigare tillfälle, när folkpartiet delade regeringsansvaret med oss. Vi var då väldigt noga med att inte hålla fram några pekpinna för kommunerna och säga att "det är just på detta område som ni i kommunerna skall spara". Vi betonade att det kunde man bäst avgöra lokalt. Då delade Jörgen Ullenhag vår uppfattning, nu vill han tydligen i stället ha mycket specialdestinerade besparingar.

Anf. 35 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Tyvärr tvingas jag konstatera att Larz Johansson inte kan ge något enda exempel på besparingar på skolans område. Det är synd, för det vore hederligt att tala om att det är fråga om obehagliga besparingar som vi måste ta ett ansvar för. Det är lättare att peka på områden som vi inte skall spara på, och i den delen är Larz Johansson väldigt aktiv och vet bestämt vad han inte vill spara på.

Tredje vice talmannen anmälde att Larz Johansson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 36 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! När det gäller regeringens förslag om vissa ekonomisk-politiska åtgärder har vi från vpk hävdad att utbildningsområdet borde undandras från de föreslagna sparåtgärderna. Varför det? Dels därför att bristerna på detta område alltjämt är mycket stora och att åtskilligt reformarbete återstår att göra, dels därför att satsning på utbildning är nödvändig för att åstadkomma utveckling på olika samhällsområden.

Vi har sagt i vår motion att det vore önskvärt att regeringen något försökte överblicka och redovisa konsekvenserna av sina olika sparförslag. Detta gäller naturligtvis flera områden, men jag tror det är särskilt utmärkande för utbildningsområdet. Uteblivna satsningar och direkta försämringar kan få mycket långtgående negativa effekter. Vad har då sparsamheten löst för problem? Den har skapat nya problem!

Regeringens förslag och majoritetsförslagen från utbildningsutskottet kommer att försämra förhållandena på olika sätt inom skolans område. Stolta utbildningspolitiska paroller från olika partiers program offras på sparsamhetens altare.

Vpk:s yrkande framgår av reservationer till betänkandet. Jag skall därför begränsa mitt anförande till att beröra några av de krav som vi framfört och som vi finner angelägna och till några allmänna kommentarer.

Vi motsätter oss besparingarna på förstärkningsresurser, som framför allt skulle drabba de fria aktiviteterna och syo-verksamheten. Skolans möjligheter att erbjuda fria aktiviteter och tillvarata och utveckla elevernas intressen minskar. Behovet av en väl fungerande studie- och yrkesorientering har ofta betonats. Det behovet borde vara större än någonsin med tanke på hur arbetsmarknaden för ungdomen ser ut.

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(UbU)

Samtidigt som man säger sig vill jag avskaffa lärarlösa lektioner genomförs ett system med timreduktioner, som leder till försämringar i gymnasieskolan i en tid då den behöver förstärkningar för att fungera och klara dagens problem. I realiteten införs också lärarlösa lektioner eller dagar i grundskolan. Även kommunal vuxenutbildning och högskolor skall möta större problem med mindre resurser. Detta går faktiskt inte ihop.

Regeringen, men även utskottsmajoriteten, borde försöka överblicka konsekvenserna av de olika sparförslagen. Besparingar som inte enbart fördröjer en nödvändig utveckling på utbildningens område, utan som t. o. m. undergräver viktiga reformer, kan man inte utan vidare godta. Vi har tidigare under de borgerliga regeringarnas år varnat för följderna av sparambitionerna på utbildningsområdet. Jag tror att många som har beröring med skolan ställde förväntningar på regeringsskiftet. "Sverige behöver en ny regering", hette det som bekant i valrörelsen. De förslag som nu läggs fram leder till stor besvikelse bland lärare, elever och föräldrar – ja, bland alla som ser utbildningen som en viktig del i en framtidssatsning.

Utskottsmajoriteten uppvisar stor följsamhet mot regeringen. Till utskottets förtjänst kan möjligen sägas att detta tydligen sker utan större entusiasm. I stort sett består utskottets skrivning av en redovisning av propositionens resp. motionernas förslag, samt av en hänvisning till det statsfinansiella läget som motiv för att biträda propositionen.

Att regeringen utgår från filosofin att landets ekonomiska problem skall lösas med nedskärningar på olika områden – utbildningen är långt ifrån det enda området – är en sak. Det behövs säkert betydligt mer offensiva åtgärder för att det skall lyckas, men finansministern tror naturligtvis på sin linje, och detta sätter sin prägel på regeringens förslag. Men ett fackutskott, vars ledamöter bör besitta både sakkunskaper och perspektiv på sitt specialområde, måste göra en kritisk prövning av regeringsförslagets konsekvenser. Det har tyvärr inte gjorts.

Hur är det, utskottets talesman: Har ni ägnat frågan om de här föreslagna besparingarnas konsekvenser på utbildningens kvalitet några djupare funderingar? Det måste väl ändå finnas mer tankeverksamhet än vad betänkandets formuleringar redovisar.

Hur skall det gå om man fortsätter att beskära utbildningens resurser? Hur skall det gå med skolans möjligheter att förmedla kunskaper och färdigheter att ge likvärdiga möjligheter och att göra insatser för elever med särskilt behov av stöd, som ni brukar betona i olika sammanhang?

Om man håller på att skära i resurserna kommer målsättningarna i fara – det är oundvikligt. Det spelar kanske inte så stor roll om det är borgerliga regeringar som stramar åt och klandras av socialdemokraterna eller om det är en socialdemokratisk regering som stramar åt och klandras av borgerliga partier – även om de för all del ibland vill gå ännu längre. Resultatet blir faktiskt i båda fallen försämrade villkor för skolan.

Om det inte går att bryta detta mönster, då måste man befara att viktiga delar av det utbildningsväsende som har byggts upp kommer att undan för

undan berövas resurser som behövs för att inte alla goda målsättningar skall stanna vid programformuleringar.

De föreslagna besparingarna på utbildningsområdet har väckt oro och protester från både elever och lärare. De ser farorna i denna politik. Det är en kortsynt politik att tro att landets ekonomiska problem skall kunna lösas genom attacker mot ett av de viktigaste medlen för att åstadkomma utveckling, nämligen goda möjligheter för barn och ungdom till utbildning.

Vpk avvisar regeringens förslag till åtstramningar, och jag yrkar bifall till de vpk-reservationer som Björn Samuelson har fogat till utbildningsutskottets betänkande 7.

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(UvU)

Anf. 37 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Vi har för en stund sedan bevittnat vad man skulle kunna kalla en lustiger dans, och jag skulle egentligen kunna fatta mig mycket kort, med hänvisning till att de olika synpunkter som bryter sig i den här frågan redan har redovisats. I ena fallet kan jag ansluta mig till centern och i andra fallet till de synpunkter som framförts av moderaterna och folkpartiet. Det blir därför kanske litet upprepningar, men jag skall ändå kommentera sakfrågorna något.

Vi diskuterar alltså i dag en rad åtgärder som alla har det gemensamma syftet att minska statens budgetunderskott. Många samhällssektorer berörs. Debatten är lång. Också inom utbildningsväsendet föreslås vissa reduceringar av statens utgifter. Det finns anledning att beklaga att denna typ av besparingar behöver tillgripas, men det är naturligtvis inte realistiskt att räkna med att den stora del av statens budget som utbildningsväsendet står för skulle kunna hållas helt utanför sådana åtgärder. Men det är naturligtvis viktigt att utforma dessa åtgärder så skonsamt som möjligt.

Jag kan konstatera att det i utbildningsutskottet finns en bred enighet om en minskning av statens utgifter för grundskola och gymnasieskola i den storleksordning som regeringen föreslår. Det är bara vpk som anser sig kunna bibehålla de statliga kostnaderna på helt oförändrad nivå. Varifrån de tar alla pengar är och förblir en gåta för mig.

Den kritik som riktas mot regeringsförslaget från de borgerliga partierna gäller alltså inte omfattningen av besparingarna utan utformningen. Jag skall kort kommentera åsiktsskillnaderna, men låt mig först konstatera att minskningen av statsbidragen till grundskolan uppgår till ca 260 milj. kr. Det beloppet skall ställas i relation till det totala statsbidraget, som uppgår till ca 13 000 milj. kr. Vad beträffar gymnasieskolan föreslås att nuvarande statsbidrag på mer än 3,6 miljarder skall reduceras med ca 60 miljoner. Jag säger inte detta för att föringa effekten av föreslagna minskningar av statsbidragen. Visserligen är pengar inte allt, men minskningar som dessa innebär naturligtvis påfrestningar för grundskola och gymnasieskola. Jag har velat peka på dessa relationer för att betona att det finns skäl att mana till försiktighet när man skall beskriva effekterna av de trots allt relativt sett begränsade besparingar som vi nu diskuterar.

I massmedia har det förekommit en del beskrivningar av dessa effekter

33

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(UbU)

som jag tycker saknar sans och måtta. Tyvärr har framför allt Larz Johansson gjort sig skyldig till några av dessa överdrifter. Jag vill bara mana till försiktighet med orden.

Jag skall sedan något kommentera några av de reservationer som har avgivits. Centern motsätter sig reduceringen av statsbidragen till vikariekostnader. I reservationen 1 står det: "Reduktionen av statsbidraget till vikarier innebär att man gör det möjligt att införa helt lärarlösa skoldagar i grundskolan."

Efter Larz Johanssons inlägg vill jag till honom och centern säga att den som är utan synd kastar första stenen. Jag tycker att Larz Johansson har ägnat sig åt en våldsam stenkastning. Han har också slungat i väg en präktig bumerang. Jag vill påminna om att i budgetpropositionen 1982 skrev dåvarande statsrådet centerpartisten Ulla Tillander: Enligt min mening är det inte väl använda resurser att sätta in korttidsvikarier omgående och i alla situationer och på alla stadier.

Vidare framhöll hon att skolförordningen borde ändras så att vikarier i grundskolan inte skall behöva anställas under de två första dagarna av en lärares tjänstledighet.

Jag misstänker att Larz Johansson inte var så långt ifrån pennan när dessa rader formulerades.

Möjligheten att avstå från förordnande av korttidsvikarier infördes således för två år sedan. Det gjordes på förslag av centerpartisten Ulla Tillander, och det godtogs av en enig riksdag.

Vad vi nu diskuterar är en reduktion av tilläggsbidraget med 160 milj. kr. Det är inte fråga om några nya principer. Den enda nya princip som införs är att skolstyrelsen skall avgöra hur verksamheten skall bedrivas under de två första frånvarodagarna. Den uppgiften vilar på rektorn. Därmed markerar vi en lokal politisk frihet. Jag tycker att skolstyrelsen skall ha ett avgörande inflytande över hur verksamheten bedrivs i skolan. Den lokala friheten begränsas inte, snarare stärks den. Hur vikariebehovet den första frånvarodagen för lärare skall tillgodoseas får enligt propositionen avgöras av den ifrågasvarande kommunen. Utbildningsutskottet instämmer i detta.

Larz Johansson ställer en rad frågor som alla har syftet att försöka binda de här åtgärderna vid centralt uttalade riktlinjer på punkt efter punkt. Men det strider ju mot hans allmänna önskan om lokal frihet.

Centern vill, som jag redan påpekat, minska statsbidragen till ett lika stort belopp som det regeringen föreslår. Men centern vill inte redovisa hur denna besparing skall utformas. Det överläter man med varm hand till regeringen. Jag tycker att centern i den här frågan valt en otillåtligt bekväm väg.

Jag tycker, liksom Jörgen Ullenhag, att det bjuder emot att föra den här litet hårda polemiken mot centern. Jag tycker att det nu finns så många skäl att arbeta i samförstånd, inte minst på skolpolitikens område. Men jag tvingas ändå till denna kritiska bedömning av centerns argument, eftersom centern går ut så här hårt.

Besparingarna på gymnasieskolan begränsar sig till en nettoeffekt av 60 milj. kr. Genom omdispositioner blir det möjligt att avsätta 40 milj. kr. för

omprövning av systemet med lärarlösa lektioner på gymnasiet. Den minskade kostnaden uppkommer genom att man bygger ut systemet med timreduktion i förhållande till gruppstorlek.

Centern stöder det här förslaget, medan övriga oppositionspartier motsätter sig det – detta har framgått av den tidigare debatten. Moderaterna och folkpartiet vill i stället föra fram ett besparingsförslag som innebär att tiden för elevernas skriftliga prov skall avräknas från lärarnas tjänstgöring. Jag vill gärna säga att det vid första påseendet föreföll vara ett lockande förslag. Vi var frestade att anamma det förslaget, men med hänsyn till sambandet med gällande kollektivavtal har regeringen inte varit beredd att förorda det. Utskottet gör samma bedömning. Vi har konstaterat att det i avtal av den 29 april i år gjordes en protokollsanteckning av innebörd att parterna i avvaktan på nytt kollektivavtal om lärarnas skyldigheter och arbetstider är ense om att hittillsvarande praxis på området skall tillämpas.

Det förvånar mig att moderata samlingspartiets och folkpartiets representanter inte har varit beredda att respektera detta förhållande. Trots att utskottet under ärendets behandling fått tillgång till denna avtalstext, vidhåller företrädarna för moderaterna och folkpartiet ett besparingsförslag, som av allt att döma skulle uppfattas som stridande mot parternas överenskommelse. Vi har i detta läge för vår del inte ansett oss kunna förorda en sådan åtgärd.

Det framgår av propositionen att utbildningsministern har en klar ambition att avskaffa systemet med lärarlösa lektioner. Jag hälsar med tillfredsställelse att man nu kan avsätta 40 milj. kr. för detta ändamål.

Centerpartiet vill emellertid enträget behålla de lärarlösa lektionerna. Det förvånar mig något. Även moderaterna vill ha kvar det här systemet.

Kritiken har varit hård mot de lärarlösa lektionerna – och det med rätta. Jag tycker därför att vi nu borde kunna nå enighet om att så snart som möjligt göra oss kvitt denna misslyckade reform.

Folkpartiet gick för ett år sedan ut med hård självkritik i frågan om lärarlösa lektioner, men av dagens utskottsbetänkande är det svårt att utläsa samma handlingskraft på det här området. Jag hoppas att den följande debatten kan bringa klarhet på denna punkt – huruvida folkpartiet står vid vad ni sade för ett år sedan.

I vad gäller folkpartiets reservation 8 om specialarbetet i gymnasieskolan, vill jag framhålla att frågan kommer att tas upp i den aviserade princippropositionen om ett förnyelsearbete inom gymnasieskolan.

Sedan en kort kommentar till Jörgen Ullenhags resonemang om illa genomtänkta besparingsförslag på högskoleområdet, som han uttryckte det. Jag tycker att Jörgen Ullenhag skall vänta med sina kategoriska uttalanden till dess utbildningsutskottet har behandlat dessa frågor. Vi har nu i utskottet i enighet – jag uppskattar det – beslutat om en förlängd och fördjupad beredningsomgång i vad gäller frågorna om förändringar inom högskolan. Vi får efter denna beredning tillfälle att återkomma och då bedöma vilka av de många yrkandena på detta område som är de bäst genomtänkta.

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(UbU)

Herr talman! Jag vill avslutningsvis yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan på samtliga punkter och alltså avslag på alla reservationer.

Anf. 38 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Jag tog upp frågan om illa genomtänkta besparingsförslag i samband med några allmänna inledande reflexioner om vikten av att spara. Jag sade då att vi från folkpartiets sida accepterar långtgående också obehagliga besparingsförslag i de fall då vi är övertygade om att de är riktiga. Men vi säger nej till illa genomtänkta besparingsförslag – och som exempel på det nämnde jag just högskolans område, där man utan någon som helst förankring och utan någon djupare analys har lagt fram olika förslag. Då gick det som det gick – förslaget gick inte omedelbart igenom i riksdagen utan riksdagen får, som jag tidigare sade, tydligen ta över regeringens beredningsarbete.

Nu har förslaget gått ut på remiss till berörda organ, som får säga vad de tycker. Det är alldeles utmärkt att så sker, och det har vi varit överens om.

Om vi inte accepterar också obehagliga besparingar, då lastar vi ju faktiskt över bördan på våra barn och barnbarn – det har sagts många gånger tidigare i denna kammare – och det vore djupt osolidariskt. Jag vill gärna säga att jag tycker att vikariebesparingen är svår. Visserligen har det förekommit överdrifter i debatten, men det blir besvärliga problem på de enskilda skolorna. I den här avvägningen tycker jag ändå att det är rimligt att vi accepterar detta besparingsförslag. Det ger ganska mycket pengar, och det bidrar till att vi får bättre balans mellan statens utgifter och inkomster.

När det gäller specialarbetet vill jag ställa en följdfråga till Georg Andersson: Vad är Georg Anderssons inställning till tanken på att återinföra specialarbeten? När de s. k. lärarlösa lektionerna i gymnasieskolan nu avvecklas så ökar ytterligare, tycker jag, argumenten för att man återinför specialarbeten. Kan Georg Andersson tänka sig att vara med om att i en framtid återinföra specialarbeten i gymnasieskolan? Vi tycker från folkpartiets sida att det vore en mycket klok åtgärd.

Anf. 39 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Georg Andersson är upprörd över att vi får en debatt om dessa frågor och att regeringens förslag, liksom nu centerns förslag, utsätts för hård kritik. Jag tycker att det är bra – så att vi får resonera igenom detta. Utskottsbetänkandet är så otroligt tunt. Man har inte på något sätt kommenterat vilka konsekvenser en sådan här genomgripande besparing får. Därför finns det en lång rad frågetecken att rätta ut, och jag tycker det är viktigt att vi försöker göra det. Det har inte gått att göra i utskottet, och då får vi försöka göra det här i kammaren.

Jag är litet förvånad över den ensidiga debatten om generella besparingar kontra besparingar som är mer specialdestinerade. För en liten stund sedan debatterades ett annat ärende här i kammaren, det om utbildningsradion. Då var alla så rörande överens om att det var mycket bra att inte ta ut en specifik besparing av just en liten del av radiokoncernen. Man skulle i stället göra en

generell besparing, och Sveriges Radio-koncernen själv skulle få avgöra var, när och hur den besparingen skulle tas ut. Då berömdes sig alla av detta. Vad bra det är, sade man, att vi nu i utskottet har kommit fram till en så salomonisk lösning. Men när det gäller grundskolan är det uppenbarligen precis tvärtom.

Georg Andersson gjorde ett riktigt påpekande om möjligheten att icke anställa korttidsvikarier. Men det hade varit bra om Georg Andersson hade fortsatt att läsa litet i texten. De förändringar som sedan också gjordes i skolförordningen, och som beror på vad som skrevs i budgetpropositionen 1982, lyder så här: "Det bör således ankomma på rektor att med utnyttjande av den utökade förstärkningsresursen avgöra hur undervisningen skall upprätthållas under de två första dagarna av en lärares tjänstledighet."

Vad som då händer finns reglerat i 18 kap. 8 § skolförordningen: "Vid tillfälligt förfall för lärare upprätthålles undervisningen i första hand av lärare som avses i 15:8 och i övrigt på sätt rektor bestämmer."

Skolöverstyrelsen har under 1983, i SÖ:Fs 1983:56, sagt: "Avsikten med omdisponeringen är att ge de enskilda skolorna och rektor möjlighet att med utnyttjande av" – notera, Georg Andersson! – "den *utökade* förstärkningsresursen avgöra hur undervisningen skall upprätthållas under de två första dagarna."

Men sedan har skolöverstyrelsen upptäckt – och det har man talat om för regeringen i sina petita inför budgeten – att pengarna inte räcker till, utan att det skulle behövas mer pengar för att kunna fullgöra det som tidigare är föreskrivet. Då passar regeringen på, att i stället för att överföra pengar till förstärkningsresursen, ta bort pengar därifrån. Det är då, Georg Andersson, som den här typen av negativa konsekvenser uppstår.

Jag ber att få återkomma, herr talman.

Anf. 40 GÖRAN ALLMÉR (m) replik:

Herr talman! Beträffande finansieringen av självstudietiden är tydligen Georg Andersson och jag överens i sak. Även Georg Andersson och hans partikamrater har uppenbarligen varit tilltalade av det sätt på vilket förslaget ursprungligen lanserades av skolöverstyrelsen. Den nu framdragna protokollsanteckningen var såvitt jag vet känd av skolöverstyrelsen, när den först lade fram sitt förslag. Både skolöverstyrelsen och vi moderater – jag förmodar även folkpartiet – anser det möjligt att skriva om avtalet.

Anf. 41 NILS BERNDTSON (vpk) replik:

Herr talman! Varifrån vpk tar pengarna är en gåta, säger Georg Andersson. Kan möjligen en lösning på gåtan vara den att de tillgängliga resurserna är fördelade på ett felaktigt sätt, som får allvarliga verkningar. Besparingar kan faktiskt få allvarligare följder på vissa områden än på andra. Vissa områden i samhället kommer också lindrigare undan besparingarna än andra gör. Jag kan exemplifiera och fråga: Svider det inte något i Georg Anderssons utbildningshjärta att vi måste ta bort resurser från svaga elever i skolan samtidigt som mångmiljardbelopp anslås till ett nytt militärflygplan?

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(UbU)

Den djupare analys av konsekvenserna av dessa besparingsåtgärder inom utbildningsväsendet som jag har efterlyst saknar jag fortfarande. Jag tror att det finns en generell erfarenhet som säger att resursförsämringar på skolans område i första hand drabbar de svagaste eleverna. Det kommer också dessa konkreta åtgärder att göra. De slår mot uttalade strävanden för en skola, som skall främja likvärdiga möjligheter och göra insatser för elever med särskilda behov av stöd, för att använda en formulering som inte bör vara främmande för Georg Andersson.

Anf. 42 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Jag tvingas uppehålla mig litet mer vid centerpartiet, upptäcker jag. Ni vill, Larz Johansson, liksom regeringen och utskottsmajoriteten minska statsbidraget till grundskolan med ett belopp i storleken 260 milj. kr. Av reservationerna och av debattinläggen framgår att centerpartiet motsätter sig kostnadsövervältringar på kommunerna. Statsbidraget skall alltså minska, men kommunernas kostnader får inte öka.

Vidare anser centerpartiet att besparingarna inte får gå ut över bidrag till icke undervisningsbunden verksamhet. Man motsätter sig också reduceringen av bidraget till vikariekostnader.

Nu tränger sig en ofrånkomlig fråga fram: Var skall centern ta pengarna? Som bekant avser statsbidraget till grundskolan i allt väsentligt personalkostnader. Det som återstår att angripa sedan centern har lämnat ut alla sina fribrev blir statsbidraget till lärarpersonalen. Svepande formuleringar av typen "generell karaktär" och "lokal frihet" ger ju inga nya pengar. En annan formulering är "elevrelaterat statsbidragssystem med en mycket låg grad av detaljreglering". Så lyder några lösenord i centerns reservation 1.

Men till syvende og sidst är det ändå fråga om i vilken utsträckning lärarresurser kan sättas in i skolverksamheten. Efter att ha funderat ganska mycket över centerns ekvation, kan jag inte finna annat än att centerns resonemang leder till ökad klasstorlek och ett minskat antal små skolenheter på landsbygden. Det är effekten av minskad lärarpersonal i skolan.

Hur ser Georg Andersson på specialarbete? frågade Jörgen Ullenhag. Jag är positiv, och jag hoppas att vi hittar en lösning i kommande proposition.

Göran Allmér tror att vi är överens om finansieringen av avskaffandet av lärarlösa timmar. Jag skall gärna återkomma i en senare replik med ett försök till analys, men jag finner inte att ni har anvisat pengar för ändamålet. Eller är det så att ni egentligen inte gör någon besparing på gymnasieskolan?

Jo, Nils Berndtson, det svider i hjärtat många gånger över besparingar, men tyvärr måste de genomföras.

Anf. 43 LARZ JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Under allmänna motionstiden i våras redovisade vi i vår partimotion hur ett nytt statsbidragssystem skulle se ut. Vi har för avsikt att återkomma i samband med budgetpropositionen med en utveckling av förslaget.

Jag nöjer mig med att hänvisa till det, eftersom jag har så kort tid till förfogande.

Sedan vill jag säga till Georg Andersson att vi har gjort en sådan här generell besparing en gång tidigare. Den har i och för sig nackdelar den också, men de är mindre än i det förslag som regeringen nu har presenterat.

Det vore bättre om Georg Andersson använde litet grand av sin tid till att försöka nödortfött besvara åtminstone någon av de frågor jag har ställt och som är av vital betydelse för skolväsendet. Ni har ändå en majoritet i utskottet och i kammaren som tänker genomföra era förslag. Då vore det väl bra om ni gjorde klart för er vilka konsekvenserna blir.

Gäller fortfarande undervisningsbegreppet på det sätt som det står i skollagen, Georg Andersson? Ja eller nej. Och när Georg Andersson har svarat på den frågan: Anser utskottsmajoriteten att avsaknaden av vikarier är ett skäl att inställa undervisningen, utöver de tre skäl som skollagen redan medger? Vem skall i så fall fatta beslut om detta?

För att kunna upprätthålla undervisningen skall man ta pengar från den icke undervisningsbundna delen av förstärkningsresursen. Den krymper enligt ert förslag med 15 %. Skall man sedan ta vissa delar därav när lärare är sjuka, måste det naturligtvis inkräkta på den verksamhet som dessa pengar redan tidigare är avsedda för, eftersom resursen totalt sett blir så mycket mindre. Då frågar jag Georg Andersson: Är det syon eller är det lärarnas besök hos prao-clever ute på arbetsplatserna som skall minska? Georg Andersson måste kunna svara på en sådan enkel fråga.

Om man nu tvingas att inställa undervisningen därför att man inte har vikarier i skolan, då är min fråga: Kan man då ha samlad skoldag? Den frågan måste Georg Andersson också kunna svara ja eller nej på.

Ni sitter i länskolnämnderna och fattar beslut om statsbidrag till samlad skoldag på vissa givna kriterier. Min fråga är fortfarande: Om man inställer undervisningen, har vi då samlad skoldag eller har vi det inte? Om vi inte har samlad skoldag, så har vi ju 30 milj. kr. nästa år att spara – som i en liten ask.

Anf. 44 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Jag är först skyldig Georg Andersson ett svar på frågan om folkpartiets inställning till självstudietimmar eller s. k. lärarlösa lektioner i gymnasieskolan. Jag vill gärna säga att vi gjorde en felbedömning i den frågan. När vi såg hur systemet fungerade i praktiken, sade vi oss att vi skulle återgå till ett system som inte innefattade s. k. lärarlösa lektioner.

Jag tror i och för sig att det vore bra om vi litet till mans fler gånger var öppna för en omprövning, om vi märker att vi har genomfört någonting som inte fungerat riktigt bra.

Det vi diskuterar i reservation 5 är tekniken, där vi ställer upp på vad SÖ har föreslagit. Men i grundfrågan har vi samma uppfattning som vi hade förra året, när vi hade tagit intryck av erfarenheterna.

Till sist, herr talman, vill jag säga att jag är nöjd med det svar som Georg Andersson gav när det gäller specialarbetet. Det svaret var klart och rakt. Vi har samma inställning till frågan om specialarbetet, och det bäddar för att vi

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(UbU)

skall kunna komma överens i den viktiga frågan, när den kommer upp igen.

Det finns ett samband mellan de s. k. lärarlösa lektionerna och specialarbetet. Om vi får bort de lärarlösa lektionerna ökar argumenten för specialarbetet. Det finns dock självfallet även andra argument.

Anf. 45 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Larz Johansson säger att centern har redovisat hur ett nytt statsbidragssystem skall se ut i en tidigare proposition. Jag bestrider detta. Det var mycket allmänna formuleringar, och de återkommer också i dag, men ger ingen vägledning.

Generell besparing talar Larz Johansson för och nämner som föredöme den typ man gjorde under den borgerliga regeringstiden. Men, Larz Johansson, vi upplevde då en tydlig övervältring på kommunerna. Nu säger ni att det inte får ske längre.

Gäller undervisningsbegreppet? frågar Larz Johansson. Mitt svar är ja.

Det handlar här om en relativt marginell minskning av resurserna på vissa områden. Det har jag inte alls bortsett ifrån. Det är smärtsamt att behöva vidta sådana åtgärder. Men det är inte någon förändring av principerna mer än detta att skolstyrelsen tar över ett ansvar som har legat på rektor.

Därmed har jag egentligen besvarat de flesta frågor som Larz Johansson ställde om samlad skoldag och sådant.

Jag tackar Jörgen Ullenhag för svaret att han står fast vid att man skall försöka avveckla de lärarlösa lektionerna, men jag skulle vilja analysera det hela.

Ni hänvisar i en reservation från moderaterna och folkpartiet till möjligheten att skaffa pengar genom att reducera lärarpersonal vid skrivningar, alltså skrivvakter. Det framgår inte hur mycket pengar man får fram på det sättet. Enligt vissa beräkningar skulle det röra sig om en bruttoeffekt på 40 miljoner, men nettoeffekten blir väsentligt lägre.

Hur blir egentligen totaleffekten med moderaternas och folkpartiets förslag när det gäller gymnasieskolan? Jag upplever att det är knappt med pengar då det gäller att avveckla de lärarlösa lektionerna. Vill man göra det – och vill moderaterna också göra det – kan jag inte se att det finns några pengar kvar enligt ert förslag till nettobesparingar för gymnasieskolan.

Det vore värdefullt med ett förtydligande på den punkten.

Tredje vice talmannen anmälde att Larz Johansson och Jörgen Ullenhag anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 46 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag kan mot bakgrund av den debatt som har förts kring förslaget om besparingar inom grundskolan fatta mig mycket kort. Jag väljer emellertid att ändå ta till orda i debatten, eftersom jag anser det nödvändigt att göra några påpekanden och några markeringar och ge några svar på det som har sagts.

Vi har en i huvudsak mycket bra grundskola i vårt land. Det finns mycket som visar detta, och jag tycker inte att man behöver gå över Atlanten och göra jämförelser i amerikanska undersökningar för att kunna konstatera att vi har goda och skickliga lärare i våra skolor.

Men skolan har ett antal problem som till och från redovisas – problem som elever ser, som de som arbetar i skolan ser, som föräldrar iakttar och som vi kan läsa om i tidningarna. De problemen har i regel inte med resursbrist att göra. Skolan tar en mycket stor del av våra gemensamma tillgångar, en så stor del att vi i ett läge när vi av samhällsekonomiska skäl måste spara inte kan underlåta att göra besparingar också på skolområdet.

Men det är dumt att beskriva den svenska grundskolan som en resurssvag skola, där man kommer till korta därför att man inte har tillräckligt med slantar i alla avseenden. De skolproblem som vi har att möta framöver, som vi har att ta ställning till och som vi *behöver* ta ställning till har företrädesvis med annat än pengar att göra. Och framför allt skulle vi inte kunna lösa de problemen uteslutande genom att ge tilläggsanslag. Jag tror att det är nödvändigt att påpeka också detta.

När vi hade att ta ställning till hur besparingarna på skolområdet skulle kunna göras var utgångspunkten att vi skulle säkra skolans regelbundna undervisning. Eftersom de pengar som av statliga medel ställs till förfogande för skolan företrädesvis gäller personal – dvs. lärarlöner – måste vi finna en metod som innebar att vi så långt möjligt kunde säkra den fasta lärarpersonalens verksamhet. Detta ställningstagande gjorde vi med tanke på eleverna, eftersom grunden för skolans verksamhet är just de behöriga, erfarna lärarna.

Jörgen Ullenhag påpekade i sitt inlägg att den besparing som föreslås är en beräkningsmetod. Den innebär naturligtvis inte att en klass vars lärare har besvär som gör att han är sjuk ofta skall ställas utan undervisning ett stort antal dagar. I själva verket finns det möjlighet för de lokala skolstyrelserna att inom ramen för de resurser man har ordna undervisningen vid de tillfällen när eleverna saknar sin ordinarie lärare.

Centern och dess företrädare Larz Johansson talar hela tiden om att de besparingar vi föreslår är oacceptabla; man skall ha generella besparingar. Men någonstans måste man faktiskt då betala en sådan besparing. Det blir i så fall fråga om sänkta lärarlöner, höjd undervisningsskyldighet – vilket naturligtvis är ett annat sätt att beskriva samma sak – eller större klasser. Det finns ingenting annat att välja på. Detta måste man ändå i klartext säga. Man kan alltså inte komma undan detta faktum genom att tala om det lokala självstyret och den generella besparingen.

Jag noterar att det i riksdagen finns en bred uppslutning kring de förslag som är framlagda. Det finns en insikt om att vi i det ekonomiska läge som vi nu befinner oss i inte kan undanta skolområdet från nödvändiga besparingar. Men det finns samtidigt en stark vilja att säkra skolans regelbundna undervisning, så att skolan kan vara en god skola för sina elever. Jag ser med tillfredsställelse att vi även i den här debatten har fått bevis på denna breda

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(UbU)

uppslutning kring den politik som är nödvändig för att vi också i morgon skall kunna erbjuda en skola med en hög kvalitet för våra elever.

Anf. 47 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag vill instämma i skolministerns anmärkning att det är dumt att generellt sett beskriva den svenska skolan som en resurssvag skola. Det är inte så. Men jag vill samtidigt säga att man ibland under de icke-socialistiska regeringsåren, när vi föreslog minskningar på skolområdet, av socialdemokraternas agerande fick intrycket att katastrofen var nära. Då hade nog socialdemokraterna gärna beskrivit den svenska skolan som en resurssvag skola.

Nu ökar socialdemokraterna inte på resurserna igen, utan man vill göra ytterligare besparingar med utgångspunkt i en nivå som inte är så särdeles hög. Vi är med på det, eftersom vårt land har ett utomordentligt bekymmersamt ekonomiskt läge. – Jag vill göra det påpekandet.

Sedan vill jag gärna fråga Bengt Göransson om han vill kommentera den fråga jag ställde i mitt allra första inlägg om speciallärares roll när det gäller vikariefrågan. Jag tror det vore värdefullt om han ville göra det.

Anf. 48 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Jag noterade att skolministern inledde sitt anförande på ungefär samma sätt som jag gjorde – genom att tala om att vi har en bra skola. Därom är vi då överens.

Jag noterade också att skolministern menade att man kan få till stånd en bra skola även med något mindre pengar. Första gången vi i riksdagen ställdes inför det resonemanget var det den dåvarande skolministern Britt Mogård som uttryckte tankegången. Jag vill inte påstå att kammarens socialdemokrater då jublade precis! Men nu går det tydligen bra att uttrycka sig så. Och kanhända är påståendet sant.

Jag skall bara återigen ställa två konkreta frågor till Bengt Göransson.

Här föreslås nu att man skall flytta över ansvaret för att avgöra hur undervisningen skall upprätthållas från rektor till skolstyrelse. Det har poängterats även av Georg Andersson. Vad händer då om en klass drabbas av upprepad korttidsfrånvaro? Vem beslutar att en åtgärd skall vidtas, ifall skolstyrelsen har sammanträde först om några veckor?

Den andra frågan är: Om undervisningen måste inställas därför att man inte har lärare – har man då samlad skoldag?

Anf. 49 NILS BERNDTSON (vpk):

Herr talman! Det var många viktiga synpunkter på skolans roll som Bengt Göransson anförde. Han har utvecklat dem i en tidigare riksdagsdebatt. Jag citerar ur protokollet vad han då betonade:

”Regeringen är beredd att på allt sätt hävda skolans kvalitet – – – : det kan aldrig tillåtas att vi skulle lämna några barn i skolan utanför vår omsorg och våra ansträngningar i en sannolikt fåfäng förhoppning att därigenom kunna förbättra kvaliteten för det antal elever som har det lättare för sig. Skolans

ambitionsnivå måste alltid vara att nå hundra procent av eleverna med kunskapen, aldrig nittio eller åttio procent. De som talar om behovet av kunskap i skolan måste tala för kunskapen åt alla, inte kunskap åt en del.”

Det tycker jag är riktiga och viktiga synpunkter.

Då som nu uttalade statsrådet sina förhoppningar när det gäller våra lärare i skolan. Men deras möjligheter att utföra sitt arbete försämras ju om man undandrar skolan resurser. Jag har svårt att förstå att de förslag som framlagts av regeringen och som nu behandlas är ett bra sätt att hävda skolans kvalitet, som Bengt Göransson har sagt sig vilja göra, eller att nå hundra procent av eleverna med kunskapen. Jag har svårt att se att de förslagen på något sätt skulle göra det lättare att ge kunskap åt alla.

Snedrekrytering, utsortering och utslagning ur skolan är inga okända begrepp. Om skolans resurser minskas på det sätt som hittills har skett och som nu föreslås kan man befara att de negativa företeelserna kommer att förstärkas. Det är därför vi känner oro över regeringens förslag.

Anf. 50 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Till Jörgen Ullenhag vill jag säga att speciallärare naturligtvis är alldeles för dyra som vikarier i skolorna.

Till Larz Johansson vill jag säga följande. Larz Johansson har tagit upp det som framhålls i propositionen om en förändring som jag senare kommer att föreslå regeringen, nämligen att skolstyrelsen skall få rätt att utfärda riktlinjer för vikarieinsatser i grundskolan. Det är något som inte primärt beror av det nu föreliggande besparingsförslaget. Det är i stället fråga om en konsekvens av det som föreslogs redan i 1982 års budgetproposition. Vad som avses är alldeles uppenbart att skolstyrelsen skall ge riktlinjer, inte sitta i skolan på morgonen och diskutera vem som skall undervisa i den klass vars lärare har blivit sjuk.

Om undervisningen inställs, kan man då säga att man har en samlad skoldag? Ja, man kan inte i en beskrivning av vikarieproblemen framställa det som den normala undervisningsformen att lärarna inte är på plats. Lärarna brukar vara på plats och undervisa sina elever.

Hur fungerar det egentligen ut i skolorna när någon blir sjuk, så att man får en frånvaro med kort varsel? De som har barn i skolan vet vilka som har kunnat vikariera. Det är fråga om personer som inte alltid har behörighet, och när de kommer möter de ofta för dem nya elever. Det blir i mycket hög utsträckning fråga om ett sätt att uppehålla verksamheten, inte att bedriva en regelbunden och planerad undervisning. Det är viktigt att man har det perspektivet när man ser till effekterna av förslaget.

Vi har valt inriktningen av besparingsförslagen med tanke på att möjligheterna för de lärare som är anställda på de fasta tjänsterna i skolorna att verka inte skall försämrats. Barnen behöver ju deras undervisning.

Det hade alldeles självfallet varit bättre, om man fullt ut hade kunnat ge skolan de resurser som den nu har. Jag har emellertid haft anledning att respektera och acceptera de synpunkter som har framförts för behovet av en besparing totalt sett också inom skolan. Vi tvingas att vara något återhållsam-

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(UbU)

ma i dag för att vi också i morgon och i övermorgon skall ha nödvändiga resurser att sätta in i undervisningen för de barn som då går i skolan. Vi har därvid valt att göra besparingar på sådant som icke drabbar den regelbundna undervisningen i skolan.

Anf. 51 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Jag vill tacka skolministern för ett bra svar på min fråga om speciallärarna. Det besked som skolministern gav kommer att noteras med stor tillfredsställelse ute i skolorna.

Anf. 52 LARZ JOHANSSON (c):

Herr talman! Som svar på den första frågan, om vem som skall fatta beslutet i fortsättningen, rektor eller skolstyrelse, ville Bengt Göransson påstå att den förändring som nu görs innebärande överföring av beslutanderätten till skolstyrelsen är en konsekvens av Bp 82. Jag bestrider det, Bengt Göransson. Tvärtom ger förändringen i skolförordningen rektor detta ansvar – det är en konsekvens av Bp 82.

Den andra frågan fick jag inte något svar på. Bengt Göransson gjorde ett mångordigt inlägg om diverse saker, men fortfarande kvarstår frågan huruvida undervisningen inställs när läraren är sjuk. Vi kan ju tänka oss, Bengt Göransson, en ganska liten skola med bara någon eller några lärare. Det kan där mycket väl inträffa – det har f. ö. inträffat i större skolor – att man inställer undervisningen därför att läraren är sjuk, skall utföra fackliga uppdrag eller är förhindrad på annat sätt. Min fråga kvarstår, Bengt Göransson: Kan denna skolenhet anses ha samlad skoldag när det inte förekommer någon undervisning där? Det går att svara ja eller nej på den frågan.

Anf. 53 Statsrådet BENGT GÖRANSSON:

Herr talman! Jag beklagar om Larz Johansson tycker att det svar jag gav på hans fråga om vikarie, inställd undervisning och samlad skoldag var mångordigt men inte gav något svar. Jag valde att belysa problemet med den utgångspunkten att Larz Johansson ställde frågan i relation till det besparingsförslag som föreligger. Vill han däremot se frågan generellt, är det en annan sak.

Det händer alltemellanåt, alldeles oavsett hur mycket pengar man än har, att man kan komma i ett läge där en lärare blir hastigt sjuk, så att man inte kan ge undervisning en viss timme. Det har hänt i alla tider och kommer att inträffa – hur mycket pengar man än har och hur många lärare man än har – att läraren inte är tillgänglig vid ett visst tillfälle. Om Larz Johansson vill ha besked om huruvida man bedriver undervisning när undervisning av olika skäl inte kan bedrivas, är naturligtvis svaret att jag inte menar att så är fallet.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter behandlingen av bostadsutskottets betänkande 12.)

Anf. 54 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera trafikutskottets betänkande 6 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (TU)

Anf. 55 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Regeringen har i proposition 1983/84:40 aviserat att SJ:s investeringar skall reduceras med 200 milj. kr. Det har föranlett oss från centern att motionera. Som skäl för det aviserade förslaget har anförts att SJ har genom de olika sysselsättningspaketen fått en hel del pengar, som egentligen skulle utgöra ett förskott till SJ.

Riksdagen fattade i december 1980 beslut om en strukturplan för SJ, som innebar att SJ:s investeringar i reala termer skulle öka med 5 % per år under budgetåren 1981/82–1985/86. Detta beslut motiverades bl. a. med att investeringarna hade eftersatts under tidigare år.

Vi vill för vår del konstatera att de av statsrådet aviserade besparingarna på SJ:s verksamhetsområde i realiteten innebär en krympning av investeringsramen med 300 miljoner, inte som anges i propositionen med 200 miljoner. Anledningen härtill är att statens andel, 100 milj. kr., av kostnaderna under nästa budgetår för avtalet om lokaltågstrafiken i Storstockholm har medräknats i det nettobelopp om 200 milj. kr. som finns angivet i den nu behandlade propositionen.

Under utskottsbehandlingen lyckades vi inte få klarlagt hur mycket i de s. k. sysselsättningspaketen avseende investeringar inom SJ, som faktiskt ingår i strukturplanen. Vi ansåg oss därför ha anledning att ifrågasätta huruvida en minskning av SJ:s investeringsplan för budgetåret 1984/85 med hela 300 milj. kr. inte i realiteten skulle innebära en torpedering av strukturplanen.

Vi menar alltså att den här investeringsplanen är av grundläggande betydelse för SJ:s möjligheter att hävda sig som ett effektivt transportföretag och att beslutet om 1980 års strukturplan därför måste ligga fast. Ett avsteg från planen på det sätt som regeringen nu aviserar befarar vi kommer att medföra stora risker för att kvaliteten, kapaciteten och servicen inom SJ försämrats. Vidare innebär det att SJ:s möjligheter att rationalisera verksamheten försämrats.

Men statens finanser är ju ansträngda, och för att täcka det här behovet på, som vi tror, ca 300 miljoner och därmed säkra SJ:s strukturplan finner vi det sannolikt erforderligt att på annat sätt ta fram medel. Vi i centern har därför föreslagit att postverket under nästa budgetår får göra en extra avskrivning på statskapitalet med motsvarande 300 miljoner. Det skulle innebära en långsiktig förstärkning av postverkets ekonomi.

Herr talman! Mot den här bakgrunden yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2 till trafikutskottets betänkande 1983/84:6.

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (TU)

Torsdagen den
15 december 1983

*Vissa ekono-
misk-politiska
åtgärder, m. m.*
(TU)

Anf. 56 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Trafikutskottets betänkande 1983/84:6 handlar bl. a. om en neddragning av SJ:s investeringsram med netto 200 milj. kr. Om man nu räknar med att också klara den statliga insatsen på 100 milj. kr. enligt det nyligen träffade avtalet om lokaltrafikens upprustning i Stockholmsregionen, blir neddragningen ännu högre, nämligen 300 milj. kr.

Planerna på neddragning av anslaget framöver motiveras med att SJ redan fått särskilda anslag, bl. a. när regeringen "rivstartade" hösten 1982 och gav vissa extra anslag till kommunikationsverken. Men dessa extra anslag gjordes inte bara för att bekämpa arbetslösheten, utan det fanns också ett faktiskt eftersläpande behov. Se bara på Stockholmsregionens lokaltrafik, där situationen blivit krisartad på grund av ständiga uppskov innan nu äntligen arbeten tycks komma i gång. Även i Göteborgs- och Malmöregionen har man dröjt för länge med åtgärder för att rusta upp lokaltrafiken och tågresurserna.

Jag vill nu faktiskt erinra om att den s. k. strukturplan som fastställdes vid 1980 års riksdag innebar en med 5 % i reala termer räknat årligen höjd investeringsram under de närmaste fem åren. Men såväl vpk som socialdemokraterna kritiserade då denna investeringsram som otillräcklig för att motsvara kraven från 1979 års trafikpolitiska beslut. Vpk för sin del vidhåller fortfarande denna tankegång.

När vi från vpk reserverar oss mot planerad neddragning av investeringsramen vid SJ, vill vi därmed klart markera att vi ser en lyftning av investeringsprogrammet vid SJ som ett viktigt led i en offensiv utveckling av såväl industrisektorn som den offentliga sektorn.

Vi har i motion 151 konkret nämnt några brådskande och angelägna investeringsobjekt, t. ex. upprustning för timmer- och malmtransporter av de norrländska tvärbanorna Storuman-Hällnäs och Arvidsjaur-Jörn. Här finns också de eftersläpande behoven på västkustbanan, för att inte tala om den alltmer besvärande flaskhals som utgörs av Öresundsproblemen.

I vår motion tar vi dessutom konkret upp behovet av förnyelse av godsvagnsparken. Det är ett problem för SJ att stora delar av godsvagnsparken är föråldrad och inte alls motsvarar marknadens krav på moderna, mera anpassade typer av godsvagnar och lastbärare. Jag såg för resten i ett reportage i en tidning att SJ inom kort måste göra sig av med mellan 7 000 och 10 000 vagnar som bara är i vägen för trafiken. Detta illustrerar vagnssituationen vid SJ.

Men samtidigt är det kris vid Ageve i Gävle där man tillverkar just godsvagnar. 90 man är där redan varslade för uppsägning. Skall man nu dra ned SJ:s investeringsram i ett läge då det finns betydande eftersatta behov och samtidigt arbetslöshet hotar i den sektor som sysslar med att tillgodose sådana behov? Borde man inte i stället – och det vill jag fråga utskottets talesman – satsa på att försöka låta Ageve arbeta med att just förnya och därmed bidra till en marknadsanpassning av SJ:s vagnsutrustning? Ageve har på sistone haft vissa exportframgångar, och det gäller för staten att vidmakthålla de inhemska beställningarna och därmed grunden och den

kompetens som möjliggör för Ageve att vara ett exportföretag.

Slutligen några ord, herr talman, om de i betänkandet signalerade förändringarna av televerket och dess finansiering och driftsformer. Det är inte helt utan oro vi tagit del av dessa signaler. Vi vet nämligen att det sedan rätt lång tid pågår en borgerlig – delvis ideologiskt inspirerad – kampanj för privatisering av t. ex. televerkets verkstadsrörelser. Man vill att televerket i princip skall förvisas till rollen av linjebärare. Till dessa frågor återkommer vi i samband med behandlingen av budgetpropositionen.

Med det sagda yrkar jag bifall till reservation I fogad till trafikutskottets betänkande 1983/84:6.

Anf. 57 KURT HUGOSSON (s):

Herr talman! 1979 fattade riksdagen i ganska stor enighet beslut om en ny trafikpolitik. Detta beslut växte fram i trafikutskottet genom ett konstruktivt samarbete mellan de politiska partierna. Det var ett bra trafikpolitiskt beslut.

Vi har gjort erinringar mot att de borgerliga regeringarna inte fullföljde de ekonomiska konsekvenserna av beslutet. Det gäller inte minst på SJ:s område. Därför var riksdagsbeslutet 1980 om att lägga fast en strukturplan för SJ och en långsiktig investeringsplan ett beslut i linje med de krav som socialdemokratin hade framfört under oppositionstiden.

Jag kan nu konstatera att den socialdemokratiska regeringen sedan hösten 1982 till alla delar försökt fullfölja 1979 års trafikpolitiska beslut, som innebär att järnvägen även i framtiden skall vara stommen i landets trafiknät.

Regeringen har gjort och gör stora satsningar inom järnvägsområdet, allt i enlighet med vårt program, Framtid för Sverige. I innevarande års budget har SJ brutit två miljardersgränsen i fråga om investeringar. Det sker en kraftig upprustning av järnvägsbanor: satsningar på säkerhetsanordningar men framför allt kraftfulla investeringar i rullande materiel i form av inköp av lok, personvagnar och godsvagnar. Utöver denna kraftiga satsning i budgeten har emellertid regeringen sedan sitt tillträde hösten 1982 genom ekonomisk-politiska och sysselsättningspolitiska paket satsat ytterligare bortemot en halv miljard kronor för investeringar på statens järnvägars område. De här pengarna har gått till ombyggnader, upprustningar och nyanskaffning av materiel.

Herr talman! Jag tycker det bör understrykas i debatten, att om man sätter de 2,5 miljarder som SJ nu har för investeringar i relation till SJ:s totala omsättning, som utgör 8 miljarder, finner man att investeringsnivån för detta företag uppgår till i runda tal 30 % av det omsatta kapitalet. Jag tror inte att det finns ett enda företag till här i landet som har en investeringsnivå som uppgår till 30 % av omsättningen.

Det är mot denna bakgrund och mot bakgrund av de tidigareläggningar av investeringar som har skett som kommunikationsministern i denna ekonomisk-politiska proposition har kunnat säga att man kan acceptera en neddragning av investeringarna i nästkommande budget med 200 milj. kr. Detta rubbar på intet sätt det beslut om en långsiktig investeringsram för SJ som vi har varit överens om.

Jag fick en känsla av att Rune Torwald nästan ångrade att man har väckt motion och reserverat sig. Jag tycker det är bra om vi kan se på dessa frågor på ett nyktert och realistiskt sätt, när vi får förslaget i budgetpropositionen om ungefär en månad.

Jag vill också säga att det förslag som centern har väckt och reserverat sig för, att göra en extra avskrivning av statskapitalet för postverket, har vi inte ägnat någon djupare eller mera ingående behandling. Vi har erinrat om att vi får en budgetproposition om några veckor, och sannolikt får vi möjlighet att diskutera den frågan i anslutning till denna.

Herr talman! Med de här orden vill jag yrka bifall till trafikutskottets hemställan och avslag på de båda reservationerna.

Men innan jag lämnar talarstolen vill jag något kommentera den koppling som Sven Henricsson gjorde mellan denna besparing och den akuta eller aktuella situationen vid Gävle vagnverkstad, där man har aviserat en viss inskränkning av personalvolymen. Låt mig för undvikande av missförstånd säga till Sven Henricsson att det förslag som vi nu behandlar inte har något som helst samband med en eventuell neddragning av personalstyrkan vid Ageve. De planer som på beställningssidan finns för godsvagnar har inte ändrats och kommer inte att ändras som en följd av denna minskning i investeringsvolymen.

Sven Henricsson sade att vi har för många järnvägsvagnar och att de är i vägen. I ett mera långsiktigt perspektiv måste statens järnvägar bättre anpassa sin vagnmateriel till kundernas behov. Ett stort antal gamla järnvägsvagnar behöver skrotas, men ett stort antal behöver också byggas om och anpassas till kundernas behov. Självfallet kan detta vara en bra och angelägen uppgift för Ageve.

Vi måste också se till att vi får en större effektivitet i SJ:s sätt att utnyttja den rullande materielen. För ett antal år sedan användes varje godsvagn var sjunde dag. Nu används motsvarande vagn var tolfte dag. Det tyder på att man bör sträva efter att öka effektiviteten.

Med hänsyn till att SJ:s ekonomiska utveckling under de senaste åren inte har varit den som vi har önskat, vilket trafikutskottet enhälligt har gett uttryck för, är detta ett viktigt led i SJ:s arbete att öka sin effektivitet, och därmed också göra sin verksamhet ekonomiskt mer gynnsam. Det är vår förhoppning att de stora underskott och förluster som SJ haft i sin affärsverksamhet så snart som möjligt skall förbytas i positiva siffror.

Med detta, herr talman, yrkar jag än en gång bifall till hemställan i trafikutskottets betänkande.

Anf. 58 RUNE TORWALD (c):

Herr talman! Kurt Hugosson säger att det är hans och regeringens ambition att SJ även i framtiden skall utgöra stommen i det svenska trafiknätet – och det låter ju betryggande och bra. Men jag ställer mig ändå frågan hur helhjärtat socialdemokraterna ansluter sig till den linjen, eftersom de så sent som i våras avtog centerens förslag att man skulle ge de huvudmän som i princip skall överta det ekonomiska ansvaret för de banor som f. n. inte

ingår i riksnätet ett driftbidrag. Detta bidrag skulle ha varit av den storleksordningen att det hade motsvarat ungefär hälften av den genomsnittliga förlust som banorna i dag går med. Det gick inte att få enighet om det, utan centerns förslag avslögs. Det har medfört att de regionala huvudmännen nu, nästan på löpande band, tvingas tala om att de av ekonomiska skäl inte kan utnyttja SJ:s tjänster i framtiden. Många delar i SJ:s bannät kommer då att försvinna senast den 1 juli 1985.

Hugosson tyckte sig ana att jag ångrade att jag hade väckt motionen. Nej, det gjorde jag inte. Jag ansåg att den var nödvändig, eftersom vi från centerns sida vill slå vakt om den femåriga strukturplanen. Vad jag däremot sade, och gärna kan erkänna en gång till, var att vi saknade en belysning av relationen mellan de olika sysselsättningspaketen och de objekt som ingår i SJ:s strukturplan. Jag har under hand fått fram en del uppgifter som gör att jag nu kanske bedömer situationen mer positivt än vad jag gjorde då motionen väcktes. Men man får fatta sina beslut på basis av de informationer som man har vid beslutstillfället.

Jag delar Hugossons uppfattning att vi i sak egentligen kommer att få göra det slutgiltiga ställningstagandet när vi skall behandla budgetpropositionens förslag på SJ:s område.

Anf. 59 SVEN HENRICSSON (vpk):

Herr talman! Jag vill till Kurt Hugosson säga att argumentet att det inte finns något samband mellan järnvägens investeringsbehov i vagnar och det förhållandet att man har problem med sysselsättningen vid Gävle Vagnverkstad är litet dunkelt. Om en verksamhet av järnvägens karaktär behöver utrustning och man samtidigt har ledig kapacitet vid fabriker som tillverkar den utrustningen, kan det ju vara i högsta grad angeläget att medverka till att just dessa lediga resurser utnyttjas för att undvika arbetslöshet och för att tillgodose ett behov som finns. Men jag är medveten om att här behövs en planering och att det aktuella företaget måste anpassa sin produktion och sin förmåga att utveckla produkter till det behov som t. ex. i det här fallet järnvägen kan ha. Detta är ju ofta understruket i samband med debatten om investeringsutvecklingen och inte minst i den socialdemokratiska motionen 1981/82:1894 om ökat byggande inom kommunikationsområdet, där man säger att det gäller att utnyttja lediga resurser för olika investeringar – inte minst inom den offentliga sektorn – för underhåll av t. ex. transportapparaterna och byggandet av järnvägar.

Jag säger ingenting annat än att den socialdemokratiska regeringen startade bra – jag sade rivstartade – med vissa riktade investeringar i kommunikationsverket, men det gäller att vidmakthålla detta tempo, att inte vackla utan se till att man fortsätter med denna offensiva utveckling.

Jag skulle också vilja försöka kommentera vad som här sades om SJ:s höga investeringsnivå: Men glöm inte bort att SJ har en alldeles speciell situation därför att verket måste svara för sin egen infrastruktur. Man kan räkna med att kostnaderna för banor, som motsvarar landsvägen för den bilburna trafiken, uppgår till omkring 800 milj. kr. enbart på investeringsidan. F. ö.

räknar man med att det rör sig om 1 500 milj. kr. i driftkostnader att vidmakthålla denna infrastruktur.

Jag har velat säga detta därför att det ju blir litet märkligt, om man inte tar med detta speciella förhållande när man bedömer SJ vid sidan av andra företag.

Jag nöjer mig med det sagda och vidhåller mitt yrkande om bifall till reservationen på denna punkt.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 60 KURT HUGOSSON (s):

Fru talman! Vi diskuterar just nu SJ:s investeringsanslag. Då tycker jag att det är litet konstigt att Rune Torwald vill ta upp en diskussion med mig om driftbidragen till länshuvudmännen för det ersättningsberättigade järnvägsnätet. Vi kan gärna diskutera den frågan, Rune Torwald, men jag tycker att vi i så fall skall göra det under en mera lämplig punkt på dagordningen.

När Rune Torwald gör gällande att vi skulle ha fällt ett centerförslag i våras som gällde driftbidraget till huvudmännen, vill jag säga att även centern – såväl i 1979 års trafikpolitiska beslut som i 1983 års järnvägspolitiska beslut – har ställt sig bakom principen att det är länshuvudmännen som har det ekonomiska ansvaret för lokal och regional persontrafik, oavsett om den går på väg eller på järnväg. Bakom det beslutet står samtliga riksdagspartier.

Om Rune Torwald nu har fått en bättre belysning av investeringssituationen för kommande budgetår för statens järnvägar, är detta utomordentligt bra. Indirekt säger Rune Torwald att det här är ett acceptabelt beslut. Jag förstår bara inte varför Rune Torwald yrkade bifall till centerns och vpk:s gemensamma reservation på den punkten.

Jag vill till Sven Henricsson säga detsamma som jag sade i mitt förra inlägg, nämligen att detta att tidigarelägga investeringar till SJ och därmed minska budgeteringsutrymmet i nästkommande budgetproposition på intet sätt har påverkat planerna beträffande godsvagnsbeställningar hos Ageve. Självfallet anser jag, precis som Sven Henricsson, att det är angeläget att Ageve försöker fortsätta med sin exportsatsning och därigenom ökar sin produktion och försäljningen på den internationella marknaden.

Jag sade också i mitt tidigare inlägg att Ageve självfallet bör vara med om att bygga om järnvägsvagnar och anpassa dem till kundernas behov och därigenom få möjlighet till ökad sysselsättning. Jag tror dessutom att vi inom en relativt snar framtid får anledning att diskutera även andra åtgärder som kan ha en positiv effekt på sysselsättningsläget vid Gävle Vagnverkstad.

Anf. 61 RUNE TORWALD (c):

Fru talman! Kurt Hugosson kan i viss mån ha rätt när han säger att jag kom in på ett område som inte hör till dagens debatt. Anledningen var att Kurt Hugosson utgöt sig över regeringens allmänna välvilja och själv inte höll sig till ämnet.

Jag delar Kurt Hugossons uppfattning att samtliga partier i princip var överens om att de regionala huvudmännen skulle ta det ekonomiska ansvaret för lokal och regional trafik, såväl på väg som på järnväg. Men glöm då inte, Kurt Hugosson, att riksdagen samtidigt enhälligt sade att någon kostnadsövervältring från staten på kommuner och landsting inte skulle få ske.

Det var när vi upptäckte att konsekvenserna av 1979 års beslut – om det inte kompletterades med ett driftbidrag till kommunerna – skulle bli mycket kraftiga kostnadsövervältringar på kommuner och landsting. Vi sade samtidigt att om man vill behålla ett miljövänligt transportmedel, som den spårbundna trafiken är, måste man åtminstone i någon mån reducera de kostnader som annars kommer att drabba länshuvudmännen. Det var anledningen till att vi tog upp frågan om driftbidrag till järnvägslinjerna utanför riksnätet.

Låt mig bara också marginellt tala om – alla vet nämligen inte detta – att förlusterna per bankilometer på just de banor som nu är nedläggningshotade är betydligt lägre än på de icke lönsamma bandelar som tillhör riksnätet. Nu blir det så att de regionala huvudmän som råkar ha bandelar utanför riksnätet drabbas extremt hårt.

Låt mig till sist svara på frågan varför jag har yrkat bifall till vår reservation, när jag erkänner att jag under hand fått vissa informationer som visar att i varje fall beloppen inte är desamma som de vi utgick ifrån. Jag yrkar bifall till reservationen närmast därför att vi där har angett att vi på inga villkor vill gå med på att strukturplanen raseras. Skulle det visa sig att det nu finns andra siffror och att vi därför inte behöver gå lika långt när vi behandlar budgetpropositionen så är det bara bra.

Anf. 62 SVEN HENRICSSON (vpk):

Fru talman! Jag skall inte lägga mig i debatten om länshuvudmännens ansvar och om hur det går för de nedläggningshotade banorna. Den debatten får vi väl ta upp senare – vid nästa riksdagssession.

Varför berörde jag i mitt anförande Gävle Vagnverkstad? Jo, därför att vi där faktiskt har ett exempel på sambandet mellan vår egen nationella industris möjligheter och de offentliga verkens behov av olika resurser. Det är detta samband jag vill markera.

Jag noterar att utskottets ordförande här sade att han är medveten om detta samband. Han talade om exportsatsningar för Gävle Vagnverkstad. Men glöm inte, herr Hugosson, att det är beställningarna inom landet som är grundläggande för att man skall kunna bevara kompetens och utveckla möjligheter till innovationer när det gäller vagnar m. m. Jag menar att i det här fallet är denna principiella syn väldigt viktig.

I oppositionsställning representerade socialdemokratin en offensiv linje och sade ifrån att just sådana satsningar på kommunikationerna kunde vara ett sätt att sätta fart på det svenska näringslivet – sätta fart på investeringarna och därmed få hjulcn i gång på ett bättre sätt och även klara sysselsättningen. Lämna inte den linjen nu i andan av att vilja spara! Jag vill varna för att det kanske kan bli ett sparande som motverkar sitt eget syfte.

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(TU)

Torsdagen den
15 december 1983

*Vissa ekonomisk-politiska
åtgärder, m. m.*
(JoU)

Anf. 63 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu har uppsatts.

Anf. 64 KURT HUGOSSON (s):

Fru talman! Än en gång vill jag påminna om att vi diskuterar SJ:s investeringsanslag. Därför skall vi inte nu ta upp en diskussion om driftsanslagen. Låt mig bara säga till Rune Torwald att genom 1983 års järnvägspolitiska beslut införs ett delat kostnadsansvar mellan staten och huvudmännen. Hade vi fullföljt 1979 års trafikpolitiska beslut, så hade kostnaderna legat helt på länshuvudmännen. Nog om detta.

Det är klart att det måste finnas ett samband mellan SJ:s investeringsnivå och produktionen av järnvägsvagnar och godsvagnar i det här landet. Något annat vore utomordentligt egendomligt. Vi strävar nu efter och önskar att de beställningar som skall göras av rullande materiel i så stor utsträckning som möjligt med hänsyn till upphandlingsförordningen går till svenska verkstäder. Men vad jag sade tidigare och vad jag vidhåller är att den fråga vi nu diskuterar på intet sätt har något samband med den akuta situationen vid Ageve.

Jag vill än en gång säga, fru talman, att SJ:s investeringar, som uppgår till 2,5 miljarder kronor innevarande budgetår och utgör 30 % av företagets omsättning, otvivelaktigt är den högsta investeringsnivå som något företag i detta land har. Enligt 1979 års trafikpolitiska beslut skall järnvägen vara stommen i vårt trafiksystem. Den höga investeringsnivån kommer därför att ligga fast. Den kommer alltså att vara av en storleksordning som intet annat företag i detta land kan uppvisa.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter behandlingen av bostadsutskottets betänkande 12.)

Anf. 65 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu, till att debattera jordbruksutskottets betänkande 15 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (JoU)

Anf. 66 EINAR LARSSON (c):

Fru talman! Jag skall be att för centerns del få deklarerat att vi naturligtvis är införstådda med det faktum att vi alla måste hjälpas åt att spara för att komma till rätta med det besvärande budgetunderskottet. Denna debatt visar att man på alla områden måste vara med och dra sitt strå till stacken. Besparingar på det sociala området, på utbildningsområdet, på trafikområdet, på kulturområdet osv. berör alla medborgare. Bland alla medborgare räknar jag också jordbrukarna. Därför är vi inom centern väldigt förvånade över att regeringen i sitt åtgärdsprogram utöver de generella besparingarna

föreslår åtstramningar som direkt går ut över jordbruksnäringen.

Jordbruksnäringen i Sverige är redan mycket effektiv, den är mycket intensiv och den är väldigt litet personalkrävande i råvaruproduktionsledet. Den är också effektiv i de led som tar hand om livsmedelsförädling, distribution etc. Det betyder att man redan har mycket pressade marginaler. Det är i det läget som vi med bestämdhet i en lång rad reservationer vänder oss mot åtstramningar som försvårar produktionens möjligheter.

Livsmedelssubventionerna har visat sig vara ett bra fördelningspolitiskt instrument. Utredningen om differentierad mervärdeskatt konstaterade så sent som i oktober 1983 att livsmedelssubventionerna har verkat utjämnande mellan familjer med olika inkomster och har störst betydelse för familjer med flera barn. Samtidigt som vi vet hur angeläget det är att i dag stödja barnfamiljerna lägger regeringen utan kompensation ökade pålagor också på dessa grupper. Utöver minskad subvention tillkommer påslag i handeln och ökade momskostnader med totalt 200 milj. kr. Höjningen av matpriserna kommer en månad före den normala höjningen som en följd av jordbruksprisregleringen, och neddragningen av livsmedelssubventionerna träder i kraft så att pensionärer inte får kompensation förrän i november nästa år. Förslaget att kraftigt minska subventionerna drabbar direkt de ekonomiskt svaga grupperna i vårt samhälle. Om minskningen av livsmedelssubventionerna genomförs kommer detta vidare att få svåra effekter för livsmedelsindustrin och jordbruket. Om nu regeringen inte tar någon större hänsyn till den lilla grupp av människor som sysslar med råvaruproduktionen, är det ändå en mycket stor grupp människor i livsmedelsindustrin som jag tycker regeringen borde ta hänsyn till.

Jag skall anföra att enda exempel här för att inte förlänga debatten alltför mycket. I ett normalt familj jordbruk, som specialiserat sig på köttproduktion, är det ganska vanligt med en produktion på 50 ton kött om året. Enligt Slakterförbundet kommer den nu aktuella neddragningen av livsmedelssubventionerna att påverka avräkningspriset med 2 kr. per kilo. Det är lätt att räkna ut att företaget med hårt pressade marginaler i sin ekonomi inte tål en ytterligare press med 100 000 kr. för en enda familj per år. De företagen kommer att slås ut, och det kommer att få sina effekter också för slakteriarbetare och livsmedelsarbetare. Det är alldeles speciellt anmärkningsvärt med utslagningar när det gäller fårkött- och lammköttproduktionen, som vi kommenterar i reservation 5.

Kvar har vi då när det gäller köttproduktionen i Sverige endast produkter som kommer från djur som slagits ut från mjölkproduktionen. Där är ju inte kvaliteten den som folk egentligen önskar sig och som vi nu under de senaste 10–15 åren lyckats att uppnå i fråga om svenska produkter i egen köttproduktion. Vi blir i stället hänvisade till import, som säkerligen i det nuvarande ekonomiska läget för vårt land innebär mycket ofördelaktiga villkor. Därför beklagar vi i centern särskilt mycket att moderaterna och folkpartisterna är beredda att stödja regeringen när det gäller att genomföra förslaget.

Med utgångspunkt i detta vill jag yrka bifall till reservationerna 4 och 5. Förslaget om handelsgödselavgifter har vi kommenterat i reservation 15.

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

*Vissa ekonomisk-politiska
åtgärder, m. m.*
(JoU)

Det kan riktas många invändningar mot förslaget att införa en generell avgift på handelsgödsel. I första hand måste den betraktas som en ny skatt, eftersom den inte finansierar någon kostnad som samhället har i dag och inte heller kommer att användas för riktade åtgärder. Trots att avgifterna kommer att höja produktionskostnaden för dem som använder handelsgödsel är avsikten att detta inte skall få kompenseras genom höjda konsumentpriser. Priserna på handelsgödsel har fördubblats på tre år. Det vore enligt centerens mening orimligt om någon kompensation ej skulle få tas ut. Det saknar motsvarighet inom andra näringar.

Ökade kostnader, bl. a. den föreslagna handelsgödselavgiften, kan leda till att jordbruk och trädgårdsnäring tvingas använda kemikalier i ökad utsträckning för att kunna täcka de ökade utgifterna.

Jag är mycket förvånad när jag hört kommentarer från regeringshåll att handelsgödselavgiften skulle kunna leda till lägre kostnader för jordbruket. Den som är insatt i hur de olika produktionsfaktorerna är beroende av varandra måste tycka att det är en mycket underlig slutsats. Jag vill inte på något sätt klandra jordbruksministern eller hans ställföreträdande jordbruksminister för att man inte har dessa insikter. Men det skulle vara mycket värdefullt om departementet skulle kunna förstärkas med expertis när det gäller växtodlingslära och jordbruksekonomi. Då skulle man inte komma fram till sådana slutsatser och sådana här förslag.

Produktionsfaktorerna består av en lång kedja av samverkande länkar. Om man huggar av en länk, är det inte bara så att kedjan blir en länk kortare, utan det kan helt enkelt hända att kedjan går av på mitten. Att i ett läge då Sverige har svårt att hålla proteinkvaliteten i vete förorda en lägre användning av handelsgödsel än vad som rekommenderats av sakkunniga i lantbruksnämnderna är ganska förvånande. Därför vänder vi oss emot detta förslag.

När det gäller kemikalieavgiften kunde vi möjligen acceptera att en viss del av kemikaliekostnaden skulle användas till ökad forskning, som föreslogs av kemikalieutredningen. Men så har inte förslaget i propositionen utformats, för där tas ingen hänsyn till kemikalieutredningens förslag i detta hänseende. Det blir också här en ren straffskatt utan kompensationsrätt, och det kan leda till allvarliga störningar i produktionsapparaten. Det är därför vi från centerens sida så bestämt vänder oss emot detta förslag.

De övriga reservationer där mitt namn förekommer kommenteras senare i debatten genom Kerstin Andersson.

Jag ber med detta, fru talman, att få yrka bifall till de reservationer där mitt namn förekommer.

Anf. 67 ARNE ANDERSSON i Ljung (m):

Fru talman! Vi har i dag gjort en sådan uppdelning beträffande de moderata framträdandena i debatten att jag kommer att uppehålla mig vid frågorna om livsmedelssubventioneringen och miljöavgifterna. Dessa ämnen berörs i reservationerna 3, 6, 9, 12 och 14.

Som framgått av den långa debatt som nu pågått i två dagar fäster vi i

moderata samlingspartiet utomordentligt stor vikt vid vårt alternativ för att komma till rätta med det stora budgetunderskottet. Få enskilda jordbrukspolitiska frågor – om ens någon – torde för svenskt jordbruk vara så angelägna att inte frågan om en sund utveckling av svensk ekonomi ändå kommer i första rummet. Vi har gått längre än regeringen och i konkreta förslag gett uttryck för hur vi anser att budgetunderskottet skall avvecklas över ett antal år. Vi tror inte på regeringens förslag till lösningar, som i så hög grad innebär skatte- och avgiftshöjningar. Vi har således anslutit oss till skattechöjningar enbart när det gäller sprit och tobak. Då vi dessutom har förslag om skattelättnader, ställs det utomordentligt höga krav på de besparingar som vi i konsekvens med denna politik framlägger. Det är en from önskan att tänka sig att de besparingar vi föreslår inte skall beröra enskilda människor på nog så känsliga områden. Besparingar beträffande livsmedelssubventioneringen är ett sådant område. De besparingarna påverkar varje hushålls egen budget, och de har med säkerhet också viss inverkan på avsättningsutrymmet för lantbrukets produktion. Vi har således från vår sida inte någon anledning att från någon intressegrupp vänta oss applåder för denna åtgärd.

Vi tycker att det i och för sig är glädjande att regeringen har upptäckt nödvändigheten av besparingar, men i den aktuella frågan tycker vi likväl att det är utomordentligt otillfredsställande att samma regering, som för ett år sedan medverkade till en höjning beträffande livsmedelssubventioneringen, nu föreslår en sänkning. Denna ryckighet skadar jordbruket. Det är ofrånkomligt att beslutet för ett år sedan skapade förväntningar och kanske rent av gav anledning till nya investeringar inom lantbruket. Detta insåg också regeringen. Regleringsivrare som man är inom socialdemokratin slängde man helt följdriktigt fram ett förslag om investeringsstopp som också genomfördes senare under våren.

Krångel och elände för jordbruket har alltså åstadkommit med regeringens ryckiga och ogenomtänkta politik. För konsumenterna har ryckigheten troligen varit något mindre problemfylld. Man har helt enkelt fått ytterligare ett år med hög subventionsnivå på livsmedel.

Det vore, fru talman, kanske fel att säga att enbart de partier som vill minska livsmedelssubventionerna tillhör de ekonomisk-politiskt ansvarsmedvetna partiernas krets. Centern och kommunisterna har rimligen chansen att med anledning av budgetpropositionen på nyåret framlägga besparingsförslag i samma storleksordning som de andra partierna, där man ändå kunnat undvika att minska livsmedelssubventioneringen. Mot denna bakgrund har jag inte någon anledning att i varje fall i dag kritisera centerpartiet för sitt ställningstagande. Jag kan möjligen gratulera centerpartiet till att det har bättre lösningar beträffande sitt budgetalternativ än vi. Men bevisningen härvidlag åligger centerpartiet, som kan återkomma efter nyår.

Som jag inledningsvis antydde har socialdemokraterna i sitt alltför otillräckliga besparingsalternativ valt att i betydande grad basera det på skatte- och avgiftshöjningar. Budgetförstärkning i form av nya avgifter på miljösidan i storleksordningen uppemot en kvarts miljard föreslås i proposi-

Torsdagen den
15 december 1983

*Vissa ekonomisk-politiska
åtgärder, m. m.
(JoU)*

tionen. Detta är avgifter som vi i princip går emot. Vi har dock vid vår noggranna behandling av denna fråga funnit att det inte är alldeles oskäligt att företag med miljöstörande verksamhet vid provning enligt miljöskyddslagen får stå för sina kostnader som det allmänna åsamkas i samband med provning för tillstånd. Det betyder att vi inte avvisar regeringens förslag då det gäller engångsavgifter, men vi avvisar bestämt de årligen återkommande avgifterna för tillsyn enligt miljöskyddslagen. Vi har funnit det helt otillfredsställande att samhället ensamt formulerar kontrollverksamhetens omfattning och bestämmer avgiftens storlek. Företagen har sedan bara att rätta sig efter detta.

Vad jag här har sagt om avgifter enligt miljöskyddslagen gäller också beträffande täktavgifter som regleras i naturvårdslagen. Vi betraktar således den här föreslagna täktavgiften, vilken föreslås utgå med ett visst antal ören per kubikmeter och år, som en ren skatt. I enlighet med vår syn på nya pålagor anser vi att detta förslag skall avvisas.

Regeringen föreslår också miljöavgifter för bekämpningsmedel och handelsgödsel. Något uppseendeväckande har jordbruksministern som motiv för detta i propositionen angett att negativa effekter av kemikalieanvändningen har kunnat konstateras på olika områden. Jag vågar bestämt hävda att experter på området, till skillnad från jordbruksministern, tämligen entydigt är långt försiktigare på denna punkt. Finns det egentligen, jordbruksministern, gott om exempel på sådana negativa effekter, och de är av den omfattningen att de motiverar en särskild skatt? Nu är det sagda, fru talman, inte liktydigt med att även vi anser att återhållsamhet med användningen av kemikalier självfallet är att föredra.

Fru talman! Jag reagerar kraftigt mot att icke dokumenterade, eller kanske helt ogrundade, misstankar om skador på natur och miljö vid användningen av handelsgödsel och kemiska preparat ofta framförs. Så gör nu även jordbruksministern, och han tar detta som ett motiv för att införa en avgift på dessa viktiga förnödenheter i jordbruket.

Jag vill gärna upprepa en synpunkt som jag redan har framfört i en reservation i den s. k. kemikalieutredningen, nämligen att de unika tillfällena som utredningen haft att med strikt sakligt betingade motiveringar klargöra förutsättningarna för användandet av gödselmedel och kemiska preparat i jordbruket rent av kan gå förlorade, när man åsidosätter sakkunskap och i stället hänger sig åt tyckande i kvalificerade sammanhang som utredningen.

Jordbruksministern tar nu med liknande förfaringsätt på sig ett mycket stort ansvar. Det gäller för jordbruksministern att i fortsättningen kunna hantera de oppositionsbräsor som han så frikostigt låter miljögrupperna skapa. Detta ger dem nytt bränsle, eftersom den sakligt betingade motiveringen saknas i jordbruksministerns förslag. Oro sprids i denna fråga på grund av jordbruksministerns proposition.

Jag tycker inte heller att man kan bortse från att såväl den socialdemokratiska majoriteten i kemikalieutredningen som nu också jordbruksministern dessutom desavouerar naturvårdsverket och dess specialister på området i produktkontrollnämnden. Av vilken anledning, jordbruksministern, omger

vi oss över huvud taget med hög kompetens, om inte för att både lyssna till och ta intryck av de råd vi får. Tyckande av mer eller mindre opportuna skäl bär spår av ansvarslöshet.

Som ett motiv för den föreslagna avgiften säger jordbruksministern vidare att man, för att uppnå en ur miljösynpunkt nödvändig minskning av användningen av såväl bekämpningsmedel som handelsgödsel, bör införa en särskild miljöavgift på dessa produkter. Jag vill gärna göra kammaren uppmärksam på att denna inte särskilt välgrundade uppfattning beträffande sambandet mellan en avgift och dess avhållande effekter kan få långtgående principiell betydelse. Således kan jag inte se något hinder för jordbruksministern att framöver, om ett eller annat år, återkomma med nya och höjda avgifter – just därför att han då kanske kan konstatera att avgiften inte har haft den avskräckande betydelse som han förutsatte. Vi vet ju redan nu att en avgift på den nu föreslagna nivån inte har någon större avskräckande effekt, utan jordbruket är – med de krav på effektivitet som finns – tvingat att använda handelsgödsel i stort sett i den omfattning som nu sker.

Jag vill dessutom göra jordbruksministern uppmärksam på att en minskad användning av handelsgödsel för en stor del av jordbruket i norra Sverige, med sina betydande vallarealer, är en utomordentligt dålig rekommendation. Jordbruksministern tycks vara generande okunnig om att en upp till 50-procentig underanvändning av handelsgödsel är mycket vanlig hos våra Norrlandsjordbrukare. För den stora animalieproduktionen, som är så viktig för Norrlands jordbruk och som i sin tur baseras på stor vallodling, innebär jordbruksministerns förslag att en välmotiverad höjning av handelsgödselgivorna där uppe faktiskt kommer att kosta mer för Norrlandsjordbruket än vad det gjort för jordbruket i södra Sverige.

Detta tillsammans med att jordbruksministern i annat sammanhang har sträckt fram sin hand – den berömda handen – mot Norrlandsjordbruket genom att förorda att uppräknig av stödet till jordbruket i norra Sverige inte sker, kommer rimligen att innebära att reaktionen från jordbruket, i varje fall i denna del av Sverige, kommer att bli mycket stark.

Sammanfattningsvis, fru talman, upprepar jag att vi säger nej till avgifter på bekämpningsmedel och handelsgödsel, nej till täktavgifter och avgifter enligt miljöskyddslagen i vad avser årliga skatteuttag. Vi har däremot inte velat säga nej till avgifter för prövning av tillstånd enligt miljöskyddslagen.

Fru talman! Eftersom vi är många talare i denna debatt kan yrkanden komma att glömmas bort. För undvikande av missförstånd vill jag redan nu yrka bifall till samtliga reservationer där moderata samlingspartiet är företrätt.

Anf. 68 BÖRJE STENSSON (fp):

Fru talman! Regeringens jakt på besparingar uppehåller sig i mycket stor utsträckning inom jordbruksdepartementets område. Och därvid berörs i huvudsak frågor som jordbruksutskottet har att bereda. En viktig fråga för skogsbruket är skogsvårdsavgiftens storlek, som har fått sin behandling i skatteutskottet.

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(JoU)

Torsdagen den
15 december 1983

*Vissa ekono-
misk-politiska
åtgärder, m. m.
(JoU)*

De mest omfattande besparingsåtgärderna beräknas ske på jordbruksprisregleringens område. Genom minskning av livsmedelssubventionerna beräknar man att få en minskad utgift för staten på ca en halv miljon kronor innevarande budgetår, och redan nu förutskickas att livsmedelssubventionerna skall minskas ytterligare fr. o. m. den första juli 1984 med 350 milj. kr.

Folkpartiet accepterar dessa minskningar som regeringen nu föreslår, men vill gå vidare genom att föreslå minskningar med ytterligare 150 milj. kr. utöver regeringens förslag – alltså en total prutning på en miljard kronor på livsmedelssubventionerna.

Detta innebär att jag yrkar bifall till reservation 3 i det jordbruksutskottets betänkande vi nu har till behandling. Likaså yrkar jag bifall till reservation 6. Frågor som reses i denna reservation berör balansen mellan produktion och konsumtion av svenskproducerade livsmedel. 1983 års livsmedelskommitté har enligt sina direktiv uppdrag att belysa dessa frågor. Med hänsyn till att livsmedelskommittén har att arbeta snabbt – ibland säger man att den kanske måste arbeta alltför snabbt med tanke på de mycket komplicerade frågor det gäller – förutsätter vi från folkpartiets sida att fortsatt utredningsarbete ger erforderligt underlag för ställningstagande i det besparingsarbete som alla riksdagspartier är medvetna om måste pågå framöver.

När det gäller regeringens förslag till neddragning av kreditbeloppet för markförvärv för vidare försäljning finns ingen erinran från folkpartiets sida. Vi motsätter oss dock, liksom vi har gjort tidigare, att av staten förvärvat mark i första hand skall erbjudas domänverket. Alla skäl talar för att man bör återgå till målsättningen att den mark som förvärvas med den nu ifrågavarande krediten i första hand bör tillföras bestående lantbruk, eller användas för byte med andra skogsägare. Detta innebär att jag yrkar bifall till reservation 2.

Fru talman! Folkpartiet har ingen erinran mot att regeringen i budgetarbetet inför 1984/85 räknar med att för skörde-skadeskyddets administration hämta medel ur skörde-skadefonden. Men i reservation 7, som jag yrkar bifall till, vill vi understryka för regeringen att man inte utan vidare fortsättningsvis kan ta medel ur denna fond för administrationen av skörde-skadeskyddet. I den överenskommelse som fortfarande gäller för det nuvarande skörde-skadeskyddets finansiering har också ingått att staten står för skörde-skadeskyddets administrationskostnader. Det bör även stå klart att i det nya förslag till skörde-skadeskydd som vi i reservationen efterlyser skall den nuvarande skörde-skadefondens resurser finnas tillgängliga.

Enligt folkpartiets mening bör miljöstörande verksamhet i princip bära de kostnader som åsamkas samhället och enskilda personer. Det gäller naturligtvis också prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen.

I proposition 1983/84:40 har regeringen ett förslag till prövnings- och tillsynsavgifter, som emellertid vid noggrannare studium inte förefaller godtagbart. Det avviker starkt från ett förslag från naturvårdsverket. Förslaget från naturvårdsverket går ut på ett förenklat administrativt system för uttag av avgifter. Men detta förslag har alltså regeringen gjort om ganska ordentligt. Det är svårt att överblicka konsekvenserna av regeringens

förslag. Dessutom vill regeringen ha riksdagens bemyndigande att överlämna till skilda myndigheter att göra den slutliga utformningen. Vi yrkar avslag på regeringsförslaget och hemställer i reservationerna 10 och 13 att regeringen återkommer med ett nytt förslag. Kan det vara förväntat att ge regeringen det rådet att vid utformningen av nya system ha nära och goda kontakter med de myndigheter som skall handlägga berörda frågor vid tillämpningen?

Sedan den 1 juli 1982 utgår en avgift på handelsgödsel. Under regleringsåret 1982/83 uttogs en avgift motsvarande 7 % av handelsgödselns pris. Den 1 juli 1983 höjdes denna avgift till 12 %. Medlen kommer näringen till godo. På bekämpningsmedel tas ut en avgift som avses täcka en del av kostnaderna inom produktkontrollnämnden. Av miljöskäl kommer nu regeringen att föreslå en särskild miljöavgift på dessa produkter att gälla fr. o. m. den 1 juli 1984. Vi har förstått propositionen så, att det blir tillfälle att återkomma till dessa frågor i samband med kommande behandling av budgetpropositionen 1984.

I sin anmälan säger regeringen att man beräknar en ny inkomst på ca 120 milj. kr. Samtidigt säger man att detta inte är någon kostnad för jordbruks- och trädgårdsnäringen – eller de näringar där handelsgödseln i fråga skall användas. Det tycker vi är ett besynnerligt resonemang.

När miljöavgifter införs måste det stå klart att de skall användas på ett positivt sätt. En bättre miljö skall premieras. I det här fallet, menar jag, bör dessa avgifter återgå till näringen eller till forskning för att öka de resurser som fortsättningsvis erfordras för att skapa förutsättningar för ett brukande av jorden med ett minimum av utnyttjande av avgiftsbelagda handelsgödsel- och bekämpningsmedel.

Fru talman! Jag yrkar bifall till de reservationer där mitt namn finns med.

Anf. 69 JOHN ANDERSSON (vpk):

Fru talman! Det här betänkandet från jordbruksutskottet behandlar dels regeringens proposition om vissa ekonomisk-politiska åtgärder inom jordbruksdepartementets verksamhetsområde, dels med anledning härav väckta motioner. I propositionen anmälde jordbruksministern sin avsikt att föreslå regeringen att sänka matsubventionerna med ca 850 miljoner, beräknat på helår, fr. o. m. den 1 december i år. Nu hör det till regeringens rättigheter att själv besluta härom. Alltså är denna sänkning redan genomförd, när vi i denna stund diskuterar det lämpliga däri.

Det är enligt min mening en något märklig situation. Spelets regler måste ju följas, men argumenten i själva sakfrågan blir ju inte svagare på grund av detta faktum. Vi har i utskottet, tillsammans med centern, reserverat oss mot att matsubventionerna sänks, och vi kommer även i fortsättningen att slåss mot den orättvisa matmomsen. Billiga livsmedel betraktas av oss och andra delar inom arbetarrörelsen som ett nödvändigt inslag i en politik, som syftar till social och ekonomisk rättvisa. Vi har från vårt parti under en följd av år fört fram hård kritik mot momsen på mat, som i sin konstruktion som regressiv skatt drabbar dem hårdast som har den minsta disponibla inkomsten, dvs. låginkomsttagare, barnfamiljer, pensionärer och handikappade. Vi

har också sagt att vi, om riksdagen inte är beredd att slopa matmomsen, kan godta att hela effekten av skatten på matpriserna, eller delar därav, kompenseras genom livsmedelssubventioner.

För konsumenterna innebär ett avskaffande av livsmedelssubventionerna inte bara en direkt höjning av matpriserna. Ovanpå dessa skall också läggas ett höjt momsuttag. Totalt rör det sig i konsumentledet om ca en miljard kronor som skall tillföras statskassan genom det beslut som regeringen nyligen har tagit. Vårt parti kan aldrig acceptera förslag som innebär höjda priser på nödvändighetsvaror, samtidigt som mångmiljardbelopp årligen undandras beskattning. Det vore välgörande om regeringen lade ner lite mer energi på att komma till rätta med det senare problemet i stället för att dra åt svångremmen för de sämst ställda i samhället.

Fru talman! När vi nu diskuterar matsubventionerna, kan jag inte undgå att göra en återblick på vad som hände nästan på dagen för ett år sedan i kammaren – inte i den här men väl i riksdagshuset vid Sergels torg. Vid denna jämförelse utgår jag från att bytet av plenisal inte kan ha någon inverkan på själva sakfrågan. Efter diverse turer, som vi här kan lämna därhän, fanns det personer som talade sig mycket varma för höjda matsubventioner. Jag vill gärna citera följande: "Hellre litet mjölk åt barnen än piptobak åt Thorbjörn. Hellre en rejäl ostsmörgås åt Kalle än feta cigarrer åt Uffe och hans hejdukar".

Den citerade meningen säger framför allt två saker, dels matsubventionernas betydelse för barnfamiljerna och andra, dels att den då vidtagna höjningen av subventionerna finansierades genom skattehöjningen på tobak. Det är alltså en form av bedrägeri mot de utsatta grupperna att nu sänka matsubventionerna, eller tänker regeringen komma med förslag om sänkning av tobaksskatten?

Ett sådant här tillvägagångssätt kan inte öka förtroendet för politikerna eller bedömas som hedervärda insatser för en rättvis fördelningspolitik. Här fanns för bara ett år sedan en majoritet för ökade matsubventioner och även för att finansiera den åtgärden. Nu minskar man subventionerna men behåller de pengar som anslogs för detta ändamål.

Det här kommer ytterligare att förvärra situationen för de sämst ställda i samhället. De senaste årens sjunkande reallöner och samtidigt kraftigt höjda matkostnader och andra kostnader har fått som följd att allt fler hushåll som levt på marginalen nu har hamnat under den ekonomiska nivå som är nödvändig för livets uppehälle. Det visar bl. a. den växande kön till socialvården.

Det är ju märkligt, att när allt fler tvingas se kött på bordet som en lyx, har vi ett köttberg som vi dels exporterar med extra kostnader, dels försöker bli av med genom s. k. köttreor här i landet. Då det gäller det senare tänker man osökt på ordspråket "när det regnar manna, har den fattige ingen sked". För det blir ju på det sättet att vid dessa köttreor är det de som har det ekonomiskt bra ställt som kan göra stora inköp och fylla sina fryboxar.

Och vad kommer de sänkta matsubventionerna att innebära för kommuner och landsting? Ja, i det trängda läge som dessa befinner sig i blir det väl en

församling av standarden men även ökade kostnader som skall betalas genom en proportionell skatt, som även den drabbar låginkomsttagarna hårdast.

Fru talman! Maten utgör tillsammans med hyran den dominerande utgiften för låg- och medelinkomsttagare och barnfamiljer. Om man ser på den allmänna prisutvecklingen på dagligvaror sedan 1978 fram till nu, kan man konstatera att den största prisökningen har skett på de s. k. subventionerade baslivsmedlen. Den största prisökningen har alltså skett på de för lägvärlönade och barnfamiljer mest nödvändiga livsmedlen.

Vi kan inte ansluta oss till åtgärder som ytterligare höjer priserna på dessa livsmedel. Det är därför vi reserverat oss i utskottet för ett uttalande av riksdagen att subventionerna skall ligga kvar på den nivå som rådde före den 1 december i år.

Om man säger sig verka för en rättvis fördelningspolitik, om man vill värna de svaga här i samhället, kan man självfallet inte vidta åtgärder som går stick i stäv med dessa uttalanden. Nej, skall ord följas av handling, då måste åtgärder sättas in för att ta bort matmomsen, denna orättvisa skatt på det dagliga brödet, eller att kompensera effekten av denna skatt genom livsmedelssubventioner. Att som nu sänka matsubventionerna kan vi inte acceptera.

Fru talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservation nr 4 vid utskottets betänkande.

Anf. 70 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Fru talman! Jag vill begränsa mig till att konstatera att så måttliga anspråk på ett ekonomiskt budgetalternativ som John Anderssons parti har är det inte mycket att invända mot partiets syn beträffande livsmedelssubventioneringen. Det är självfallet någonting att önska sig, att människorna har det bra och kan känna att samhället stöder dem.

Men hade ni det samhällsekonomiska ansvar som andra partier har för att rikets affärer måste ordnas – vi har ju ett stort budgetunderskott att rätta till – vore det litet svårare. Hade man inte detta krav på sitt parti och dess ledamöter, skulle också jag ställa upp på kravet att människorna skall leva i högönslig välmåga och låta samhället betala. Visserligen får vi då en annan typ av samhälle, men inte heller det bekymrar John Andersson. Därför får han en bekymmerslös och skön tillvaro, där han kan komma med uppmuntrande tillrop till medborgarna att så här kan vi lösa problemen. Men alltsammans löper som ärtor på ett snöre och det går utför med svensk ekonomi. Det är detta John Andersson företräder.

Anf. 71 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag vill till Arne Andersson i Ljung helt kort säga att vi faktiskt var med och finansierade de höjda matsubventionerna för ett år sedan – om det nu skulle vara så att Arne Andersson glömt bort detta. Det tror jag visserligen inte, eftersom Arne Andersson i sitt anförande framhöll att matsubventionerna höjdes för ett år sedan. Jag har varit med och accepterat

ett avtal för att finansiera dessa matsubventioner. Då begriper jag inte hur Arne Andersson kan anklaga mig och mitt parti för att inte ha tagit ansvaret här.

Anf. 72 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Fru talman! Ansvaret för den isolerade åtgärden vilar sannerligen inte på kommunisterna. Jag vill inte sticka under stol med att jag gladde mig åt att John Andersson påminde jordbruksministern om denna mycket sorgliga turnering, detta för svensk ekonomi mycket märkliga förhållande då kommunisterna styrde regeringsarbetet. Effekten blev den ryckighet som jag i mitt anförande påtalade.

Att ni därutöver inte har ett ekonomiskt budgetalternativ – det påståendet står jag för. Ni saknar ett sådant, totalt sett, men i denna isolerade fråga har John Andersson rätt.

Anf. 73 JAN FRANSSON (s):

Fru talman! Även inom jordbrukets verksamhetsområde tvingas nu den socialdemokratiska regeringen till nedskärningar och avgiftshöjningar på grund av sex års borgerlig vanskötsel av landets ekonomi. Flertalet av de föreslagna åtgärderna motiveras således av behovet av utgiftsbegränsningar i statsbudgeten och av inkomstförstärkningar. Exempel på detta är minskandet av livsmedelssubventionerna på kött, fläsk och ost, kostnaderna för administrationen av skördeskadeskyddet och höjningen av skogsvårdsavgiften. Andra motiveras av skäl som kommit fram via utredningar och remissbehandling. Detta gäller täktavgifter och avgifter för prövning och tillsyn av miljöskyddslagen.

Den splittring mellan de borgerliga partierna som så ofta kom i dagen när dessa hade regeringsansvaret kommer även till uttryck i de många reservationer som fogats till jordbruksutskottets betänkande. Centern säger numera nej till att slopa livsmedelssubventionerna på kött, fläsk och ost, medan folkpartiet och moderaterna även vill skära i mjölksubventionerna. Av tradition har centern svårt att i praktisk handling leva upp till sitt miljöintresse, när det gäller miljöhänsyn som berör markägare och som berör jordbruket. Folkpartiet visar i den frågan en kluven inställning som resulterat i ett särskilt yttrande.

Fru talman! Ett samlat borgerligt alternativ till utskottsmajoritetens förslag är svårt att finna för den som läser de reservationer som fogats till detta betänkande. Jag skall här kort sammanfatta och kommentera utskottets motivering i anslutning till de frågor som tas upp i reservationerna, förutom reservationerna 3, 4, 5 och 6, som rör prisreglerande åtgärder på jordbrukets område, där Ulf Lönnqvist senare talar för utskottet.

Reservationerna 1 och 2 gäller en särskild rörlig kredit som ställts till lantbruksstyrelsens förfogande för större förvärv av mark som utbudits till försäljning från olika skogsföretag. Det är alltså i första hand sådan mark som skall erbjudas domänverket. Denna kredit uppgår för nästa år till 150 milj. kr. och skall enligt riksdagens beslut tidigare i år successivt avvecklas.

Krediterna bör nu kunna trappas ner, som jordbruksministern föreslår, eftersom man under senare tid har haft en positiv försäljningsutveckling för sådan skogsmark som det här är fråga om. Utskottet anser också, i likhet med jordbruksministern, att lantbruksstyrelsen bör kunna ytterligare påskynda vidareförsäljningen av ifrågakvarnande skogsmark. En sänkning av krediterna till 75 milj. kr. äventyrar inte på minsta sätt den yttre rationalisering inom jordbruk och skogsbruk som vi självklart finner det angeläget för lantbruksnämnderna att medverka till. F. n. disponeras nära 400 milj. kr. för ändamålet.

Det kostar pengar att administrera skördeskadestyrelsen. Nära 40 milj. kr. finns anslagna i årets budget. För att minska statens utgifter för detta under nästa budgetår föreslås att kostnaderna för skördeskadors administration betalas med medel ur skördeskadefonden.

Utskottet ställer sig enigt bakom den här åtgärden. Men de borgerliga partierna har inte kunnat låta bli att i reservation 7 kritisera regeringen för att den inte nu kommer med något förslag till skördeskadestyrelsens framtida utformning. Man säger att frågan har varit föremål för utredning och överväganden under flera år, varför regeringen inte torde sakna underlag för en proposition till riksdagen.

Fru talman! Den här kritiken faller faktiskt tillbaka på de borgerliga partierna själva. 1976 tillsattes en utredning om skördeskadestyrelsens framtida utformning. Utredningen lämnade 1979 ett betänkande. Sedan betänkandet remissbehandlats föranledde detta inte någon åtgärd från de borgerliga regeringarnas sida. Utredningsbetänkande och remissmaterial hamnade i skrivbordslåda eller långbänk. Men nu har utredningen plockats fram av den socialdemokratiska regeringen, och jordbruksministern säger i propositionen att han avser att återkomma till frågan om skördeskadestyrelsens framtida organisation i samband med budgetpropositionen 1984. Det finns således ingen som helst grund för att bifalla de borgerliga partiernas förslag att riksdagen nu skulle göra en framställning härom.

Staten har f. n. påtagit sig vissa uppgifter för att bekämpa salmonella hos djur. I samband med att riksdagen i våras antog en ny lag om bekämpande av salmonella hos djur, som träder i kraft vid årsskiftet, uttalade sig riksdagen för att de ersättningsbestämmelser som nu gäller borde ses över och ändras på ett sådant sätt att staten får bära en mindre andel av kostnaderna för salmonellabekämpningen än f. n. Enligt lagen blir nu salmonellakontroll obligatorisk i slaktkycklingsbesättningar. Även i fråga om slaktnötsbesättningar finns det långt framskridna planer på att införa en organiserad hälsokontroll, för vilken Sveriges Slakteriförbund avser att stå som huvudman.

Denna hälsokontroll har varit en förutsättning för införandet av ett försäkringsskydd. Ersättning av statliga medel för nedslaktade djur, andra kostnader och driftförluster skulle således inte behöva utgå till djurägare som har en produktion där det finns möjligheter att ordna ett tillräckligt försäkringsskydd till rimliga kostnader. Förutsättningen för detta föreligger under nästa år när det gäller just slaktkycklings- och slaktnötsproduktionen.

Undantag skall göras för de minsta besättningarna. För övrig djurhållning, där kravet på försäkring *f. n. inte* kan ställas, bör staten även i fortsättningen lämna ersättning. Den nuvarande ersättningsnivån föreslås dock bli sänkt, så att högst 70 % av de aktuella kostnaderna för förlusterna täcks av statsmedel.

Utskottet ställer sig bakom det här förslaget att bringa ned statens utgifter, med undantag för centerns representanter i utskottet, som i reservation nr 8 framför tvivel på att det går att organisera en hälsokontroll för slaktnötsbesättningar till den 1 juli 1984. Däremot gissar man att de förebyggande åtgärder som lantbruksstyrelsen och näringen själv vidtagit skall resultera i att statens utgifter ändå minskar en del.

För att täcka samhällets kostnader i samband med tillståndsprövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen och för täktverksamhet föreslår regeringen att denna verksamhet avgiftsfinansieras. Utgångspunkten för avgiftsbeläggningen är att avgifterna skall täcka koncessionsnämndens, länsstyrelsernas och naturvårdsverkets kostnader i samband med prövningen enligt miljöskyddslagen, liksom kostnaderna för myndigheternas tillsyn. Avgifterna skall vidare finansiera de kostnader för undersökningar vid naturvårdsverket som behövs som underlag för prövning och tillsyn. Avgifterna bör så långt möjligt utgå i förhållande till den tid som åtgår för hantering av de enskilda ärendena.

Principen att avgifter bör kunna tas ut för åtgärder i samband med prövning av frågor rörande tillstånd o. d. enligt miljöskyddslagen och när det gäller täktverksamhet ställer sig utskottet bakom. Moderaterna har i sin reservation nr 9 motsatt sig att man tar ut en avgift för den fortlöpande myndighetstillsynen.

Principen om utövarens kostnadsansvar finns faktiskt i viss utsträckning redan i dag. Miljöskyddslagen ger nämligen tillsynsmyndigheten möjlighet att på utövarens bekostnad låta t. ex. en konsult utföra för tillsynens fullgörande behövliga undersökningar av verksamhet som kan befaras vara miljöfarlig. Det finns således ingen grund för moderaternas principiella betänkligheter i det här avseendet.

I centerns och folkpartiets reservation nr 10 framför man att förslaget är oklart, och man hyser farhågor för att det föreslagna avgiftssystemet kan verka hämmande för nyetablering av åtminstone mindre företag.

I propositionen har förutsatts att koncessionsnämnden och länsstyrelserna, som skall administrera avgifterna, bör kunna nedbringa eller efterge avgift om särskilda skäl föreligger. Enligt utskottets mening bör det vara fullt möjligt att utforma de närmare avgiftsbestämmelserna så, att avgifterna inte lägger orimliga bördor på de sökande och därigenom förhindrar uppkomsten av sådan verksamhet som vattenbruk o. d., som har tagits upp i ett antal motioner. Det kan ju finnas sådan verksamhet som har betydelse för sysselsättningen i vissa glesbygder. Och därför är det viktigt att avgiftssystemet inte utformas så, att avgifterna försvårar nyetablering och utveckling av sådan verksamhet som det här kan gälla.

Trots detta uttalande från utskottets sida har de borgerliga partierna med, såvitt jag förstår, uppjudande av viss fantasi formulerat reservation nr 11,

där man anser att riksdagen skall gå in i arbetet med föreskrifter och föreslå en generell eftergift.

Slutligen, fru talman, har utskottet behandlat regeringens förslag om införande av en särskild miljöavgift på bekämpningsmedel och handelsgödsel. Syftet med avgiften är att uppnå en från miljösynpunkt nödvändig minskad användning av dessa produkter. Avgiften på handelsgödsel bör enligt regeringens förslag motsvara 5 % av försäljningsvärdet. När det gäller bekämpningsmedel bör avgiften utgå med 4 kr. per kilo verksam substans.

I den moderata reservationen nr 14 avvisas förslaget i sin helhet, medan centern i sin reservation nr 15 tillstyrker en avgift på bekämpningsmedel om pengarna används till forskning om alternativa bekämpningsmetoder. Reservanterna försöker göra gällande att den föreslagna miljöavgiften skall betraktas som en skatt. Det förtjänar att än en gång understrykas att miljöavgiften syftar till att av miljövårdsskäl minska användningen av handelsgödsel och bekämpningsmedel. För den enskilde brukaren torde det finnas goda möjligheter att kompensera sig kostnadsfritt genom att dra ned på den kvantitativa användningen av dessa medel.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag i dess helhet och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 74 EINAR LARSSON (c) replik:

Fru talman! Jag skulle vilja påpeka att när Jan Fransson säger att man nu även på jordbrukets område tvingats föreslå besparingsåtgärder är det en felaktig beskrivning. Den riktiga beskrivningen är, att sedan man på ett genomgripande sätt i hela samhällslivet gjort upp förslag till besparingar, gör man därutöver speciella besparingar som drabbar jordbruksnäringen särskilt hårt.

Vidare konstaterar Jan Fransson att centern aldrig har haft parlamentariskt underlag för att kunna genomföra sina förslag i dessa frågor. Däri kan jag bara instämma. Jan Fransson har rätt och jag beklagar detta faktum.

Med anledning av Jan Franssons resonemang om att handelsgödselavgiften är föreslagen i syfte att minska dess användning, vill jag dels hänvisa till vad kemikalieutredningen skriver i det avseendet, dels hänvisa till vad jag sade i mitt förra anförande i fråga om bristen på sakkunskap bakom dessa förslag.

Anf. 75 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Fru talman! Jag vill, som Einar Larsson alldeles nyss gjorde, rikta kammarens uppmärksamhet på Jan Franssons formulering beträffande det parlamentariska underlagets betydelse för den ena eller den andra förträffliga åtgärden. Regeringen hade inte heller för ett år sedan underlag för att genomföra en momshöjning. Därför bestämde kommunisterna hur livsmedelssubventionen den gången skulle höjas för att socialdemokraterna över huvud taget skulle få igenom sitt förslag i kammaren. Det är inte så meningsfullt att angripa andra partier för vad de *inte* kan uträtta på grund av avsaknad av parlamentariskt underlag.

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(JoU)

Sedan vill jag gärna glädja Jan Fransson med att vi arbetar för att få ett regeringsskifte 1985. För den skull är vi tvingade att föreslå ett sådant besparingsalternativ som vi i och för sig tycker är riktigt besvärligt att gå ut med. Det medför många negativa effekter för människorna, men vi lägger fram det nu före valet. Vi har aldrig tänkt försätta oss i den situationen att det är kommunisterna som bestämmer den politik som vi skall föra, något som socialdemokraterna för ett år sedan fick acceptera.

Jag fäste mig vid att Jan Fransson konstaterade att vissa av åtgärderna i propositionen om ekonomisk-politiska åtgärder var dikterade mera som rena budgetförstärkningar, framsprungna ur förslag från utredningar. Till det vill jag säga att fantasifullheten är påfallande. Jag kan aldrig tänka mig att kemikalieutredningen, som ju ändå hade en del förslag beträffande de enligt majoritetens mening negativa effekter som användandet av kemikalier och preparat i jordbruket måhända kunde föra med sig, skulle leda till att regeringen enbart plockade ut skatte- och avgiftsdelen ur förslaget. Det är vad ni har gjort, med avgifter enligt miljöskyddslagen, täktavgifter, avgifter på handelsgödsel och preparat. Det enda som är hämtat ur det förslaget är att ni tog dess finansieringsdel. Det som handlar om åtgärder såsom att kartlägga föreningsskänsliga områden i Sverige, att lantbruksnämnderna skulle få vidgad informationsskyldighet om den lämpliga handelsgödsel- och preparatanvändningen osv., det har ramlat bort. Ni tog finansieringsdelen. Att kalla det någonting annat än skatt, Jan Fransson, det är en dålig beskrivning av sakförhållandet.

Sedan vill jag gärna framhålla att beträffande sambandet – som jag berörde i mitt huvudanförande – mellan en avgift och dess avhållande effekt i fråga om ytterligare användning så vidhåller jag vad jag sade för en stund sedan, nämligen att man inom regeringskansliet har en utomordentligt dålig uppfattning om vad det är fråga om. Era ledamöter i kemikalieutredningen, Grethe Lundblad och Åke Wictorsson, ställde sig bakom det material som lämnades och varav framgick att med tanke på att jordbruket är en tämligen genomreglerad näring, dvs. har hårda effektivitetskrav på sig, skulle upp emot 50–60-procentiga avgiftspålägg bli nödvändiga för att den miljöeffekt skulle uppnås som regeringen nu åstundar. Med andra ord: det påståendet är också helt och hållet gripet ur luften.

Anf. 76 BÖRJE STENSSON (fp) replik:

Fru talman! Jan Fransson talade i mycket svepande formuleringar om borgerligt vanstyre, som skulle ha orsakat det ekonomiska läge vi nu befinner oss i. Han talade också om splittrade partier. Vi som fört talan här representerar tre skilda partier.

Socialdemokraterna försöker att vara ett enat parti. I går kväll kunde vi se att det finns splittringar även inom socialdemokratin. Kanske kan detta bli fallet även på jordbruksområdet. Jag skall emellertid inte sia om detta.

Jan Fransson vet mycket väl att den senare delen av 1970-talet i mycket präglades av automatiska utgiftsökningar. När de borgerliga regeringarna

gjorde försök med besparingsplaner hade vi i varje fall inte stöd från socialdemokraterna.

Vårt särskilda yttrande är formulerat också mot bakgrund av att regeringen säger att man skall återkomma till de här frågorna i 1984/85 års budgetförslag. Då bör det också stå folkpartiet fritt att återkomma med sina ställningstaganden. Folkpartiet har emellertid i sitt partiprogram klart bundit sig för miljöavgifter som styrmedel i miljöpolitiken. Detta står vi fast vid.

När det gäller reservationerna mot tillstånds- och tillsynsavgifter menar vi att förslaget är dåligt. Det är svårt att genomskåda det. Vi fick så småningom hjälp ifrån olika håll, bl. a. ifrån personal som senare skulle handlägga de här frågorna. Man menade att förslaget skulle kunna innebära att mindre företag fick förhållandevis högre kostnader än större företag. Detta tycker vi är fel. Det finns alltså skäl att begära ett i dessa avseenden nytt förslag.

Åtskillig tid kommer att åtgå till beräkning, debitering, skriftväxling, bedömning av om nedsättning eller eftergift skall beviljas, besvär hos överprövande myndigheter, osv. Denna tid kommer att tas från det egentliga miljövårdsarbetet. Detta sägs bl. a. i ett brev som jag har fått. Förslagen är alltså dåliga och av den anledningen begär vi att få ett nytt förslag.

Om vi i dagens debatt kan få löfte om modifieringar i förslaget, är det naturligtvis bra. Det är också säkert av intresse ute i samhället och i större eller mindre företag, där förslaget skall tillämpas. Med den utformning som förslaget nu har anser vi emellertid att det är omöjligt att biträda.

Anf. 77 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jan Fransson sade att man tvingas till dessa nedskärningar på grund av sex års borgerlig misskötsel av ekonomin. Att det har varit fråga om misskötsel kan vi vara eniga om.

Vi kan gå med på vissa nedskärningar, och vi är också beredda att medverka till inkomstförstärkningar. Hur och var detta skall ske måste emellertid vara en principiellt viktig fråga i det här sammanhanget.

Under de borgerliga regeringsåren påbörjades en väldig omfördelning i samhället, från de svaga till de starka. Det finns åtskilliga undersökningar som bekräftar detta. Det talas om en omfördelning på ca 50 miljarder kronor varje år. Alla de människor som i valet 1982 röstade fram en ny majoritet tänkte sig säkert att den politiken skulle förändras.

Jag tror att de hellre vill behålla matsubventionerna än att höginkomsttagarna skall få stora skattelättnader och fortfarande ha så lätt att genom skatteplanering och på andra sätt komma ifrån skatten. De har nog också svårt att förstå att det i denna svåra ekonomiska situation kan bli 10 000 nya miljonärer på ett år, att varslen ständigt slår nya världsrekord, att bolagsvinsterna når höjder som aldrig förr, osv.

Jag tror att den avgörande skillnaden är hur vi ser på detta, Jan Fransson.

Vi är beredda till inkomstförstärkningar och även till att hålla igen på en del håll, men absolut inte på det område som direkt drabbar de svaga i samhället. Jag tycker att det är dags att bryta den borgerliga inriktningen i det fallet och slå in på en annan väg.

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(JoU)

Just när det gäller matsubventionerna vill jag poängtera att vi var eniga om finansieringen. Vi ställde upp på att finansiera matsubventionerna genom höjd tobaksskatt. Jan Fransson måste väl hålla med om att det är en form av bedrägeri att nu, bara ett år senare, plocka bort dessa subventioner.

Anf. 78 JAN FRANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag förstår att de borgerliga representanterna reagerar surt när man påminner dem om att de också har ett mycket stort ansvar för det ekonomiska läge som vårt land befinner sig i. Ni försöker nu på olika sätt få svenska folket att glömma att det under sex år faktiskt var borgerliga regeringar som hade ansvaret för den svenska skutan.

Ni skall inte komma till mig och beklaga att ni inte hade det ena eller det andra parlamentariska underlaget. Vad ni gjorde före valen var att ge sken av att ni hade ett samlat alternativ till en socialdemokratisk politik. Då tycker jag att det är litet underligt att ni inte även efter det senaste valet, trots att ni förlorade, kan visa upp ett gångbart alternativ.

Jag vill inte påstå att behandlingen av vår budget är ett typiskt exempel där ni inte visat ansvar. Det är egentligen inte så stora skillnader mellan våra förslag i fråga om de ekonomisk-politiska åtgärderna på jordbrukets område. Det finns, som jag sade tidigare, flera konstruerade reservationer.

När det gäller det sista som John Andersson tog upp i sin replik, att det är viktigt att med utgångspunkt i det statsfinansiella läget ställa frågan var nedskärningar och inkomstförstärkningar skall ske, tycker jag att det ändå finns en del positiva förslag som oavsett de statsfinansiella läget borde ha tagits fram, t. ex. det om miljöavskifternas. Först och främst ger det resurser för en bättre tillsyn och ett bättre miljöskydd. Jag tror att många har väntat på att det problemet skulle lösas. Avgiftsfinansiering är en väg att gå fram på, och jag tycker att det är fullt rimligt att de som bedriver en verksamhet där samhället har kostnader för miljövärden också får vara med och betala det hela. Genom denna lösning ges också möjligheter att decentralisera verksamheten till kommunerna, vilket inte är oviktigt i sammanhanget.

Einar Larsson säger att det inte finns några skäl bakom förslaget till avgifterna för handelsgödsel och kemiska bekämpningsmedel. Det må vara hans bedömning, men bakom det socialdemokratiska förslaget finns en klar politisk viljeinriktning att minska användningen av handelsgödsel och kemiska bekämpningsmedel även i jordbruket.

Anf. 79 EINAR LARSSON (c) replik:

Fru talman! Egentligen ogillar jag djupt att debattera på det sätt som Jan Fransson tvingar mig göra: vad gjorde den då, och vad gjorde den inte då. Låt mig bara kort ställa en motfråga: Vad gjorde socialdemokraterna under de sex år när de inte hade regeringsmakten? Jo, de vägrade enbart att diskutera något ekonomiskt alternativ. De hade nämligen inget. De vägrade diskutera detta ända in i valdebatten, exempelvis i Kalmar. Inte fick vi något besked av den presumtive statsministern Olof Palme om vilken ekonomisk politik

socialdemokraterna ämnade föra i regeringsställning. När de nu i regeringsställning ändå tvingas visa sin ekonomiska politik i all dess skröplighet får de acceptera att vi kritiserar enskilda punkter.

Vad socialdemokraterna gjorde under de borgerliga regeringsåren var att hela tiden köra med överbud som skulle leda till en ännu värre ekonomisk situation. Jag kan räkna upp många exempel på det. De lyckades dessutom på jordbrukspolitikens område väcka en massa underliga motioner, som alla gick ut på ett spel för LO – de ville visa att de kunde klämma åt jordbruksnäringen. Jag sade hela tiden: Det är inte så farligt, för jag kan aldrig tänka mig att socialdemokraterna i regeringsställning lägger fram sådana förslag. Men min förvåning är stor. Socialdemokraterna lägger fram dem alla. Men acceptera då att vi kritiserar dem och försök inte antyda att vår kritik beror på att vi är sura! Vi måste ha rätt att granska dessa illa underbyggda förslag.

Anf. 80 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Fru talman! Jan Fransson sade, låt vara i ett mycket generaliserande sammanhang, att det saknades gångbara ekonomiska alternativ. Det är ett felaktigt, oprecist och missriktat påstående. Konkret finns det naturligtvis delar i vårt budgetalternativ som Jan Fransson inte gillar på grund av deras konstruktion, men försök nämna en enda punkt där vårt budgetalternativ inte skulle vara täckande! Tala om i vilken del det inte går mycket längre än regeringens alternativ för att komma till rätta med rikets dåliga affärer!

En besparing på 7 à 8 miljarder, som till en tredjedel är nya avgifter och till två tredjedelar, drygt 5 miljarder, är besparingar är sannerligen ingenting att komma med då det fordras besparingar i storleksordningen 20 à 25 miljarder för att vi skall kunna hejda den enorma räntebelastning som på grund av vår stora utlandsupplåning drabbar oss. Vi kan redan nu räkna ut det år framöver då räntekostnaderna överstiger statsinkomsterna. Och så kritiserar Jan Fransson oss för att vi inte skulle ha ett alternativ till detta! Det är regeringen som saknar alternativ, inte moderata samlingspartiet. Jag undanber mig verkligen att bli inblandad i det ekonomiskt ansvarslösa handlandet i det sammanhanget.

Sven Eric Lorentzon kommer att ta upp frågan om skördeskadestyddets administration. Eftersom Jan Fransson sade att ministern avser att återkomma i budgetpropositionen i denna fråga vill jag säga att det är självklart. Men det står inte i propositionen att ministern avser att återkomma med ett nytt förslag. Vi kanske kan ta Jan Franssons uttalande som ett löfte härom, så får vi se om ministern lever upp till det.

Till sist några ord om de ökade resurser som ställs till kommunernas förfogande i anledning av att vi nu får ett finansieringssystem för tillsynen. Det är närmast grymt med vilken glädje ministern kastar sig över de nya pengarna och i propositionen konstaterar att med en så här lysande finansiering behöver vi helt plötsligt inte ligga lågt beträffande tillsynen och ha några bekymmer för kostnaderna för dem – den frågan har vi som genom ett trollslag löst. Ja, visst har vi det. Myndigheterna bestämmer tillsynens

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(JoU)

omfattning och kostnader, företagen har bara att betala. Detta är sannerligen ingen ny och glädjande utveckling för Sverige. Det är socialdemokratisk politik. Det är snarare ett hot mot än en hjälp för företagen.

Anf. 81 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag skall inte bli långrandig i mitt inlägg. Jag utgår från att Jan Fransson och jag är överens om principen att bördorna skall fördelas efter bärkraft. Då måste jag ställa en fråga: Skall man börja skära ned matsubventionerna, som bevisligen är till stor gagn för bl. a. barnfamiljerna?

Den höjning av matsubventionerna som genomfördes för ett år sedan blev finansierad. Vi var ju överens om att höja tobaksskatten. Jan Fransson måste väl ändå hålla med om att det är en form av bedrägeri att nu, bara ett år efter, skära ned matsubventionerna. Det måste väl Jan Fransson i ärlighetens namn kunna erkänna.

Anf. 82 JAN FRANSSON (s) replik:

Fru talman! Till John Andersson vill jag säga att Ulf Lönnqvist senare kommer att ta upp de reservationer som gäller de prisreglerande åtgärderna på jordbrukets område, där livsmedelssubventionerna ingår.

Vad gjorde ni under de borgerliga åren? frågar Einar Larsson. Det borde Einar Larsson vara mycket väl medveten om. Vi framlade det ena förslaget efter det andra. Kom då inte och påstå att det inte fanns förslag som även från Einar Larssons synpunkt måste betraktas som seriösa. Men vad hände? Ni röstade faktiskt ner alla våra förslag, utom ett enda. Det gällde just jordbruksområdet. Einar Larsson har inte någon förtjänst i att socialdemokraternas förslag om Hornborgasjöns restaurering var den enda fråga vi socialdemokrater vann.

Tycker Einar Larsson att han har fört en politik med framsträckta händer under de här åren? Det är närmast oförskämt att påstå att vi inte skulle ha lagt fram seriösa förslag under de borgerliga åren. Ni ville aldrig lyssna på oss.

Sedan några ord med anledning av Arne Anderssons i Ljung inlägg. Det är lätt att anknyta till den ekonomiska utveckling för vilken Arne Anderssons f. d. partiledare har haft ett mycket stort ansvar som ekonomiminister. Han lät bl. a. räntorna fördubblas. Jag känner många jordbrukare i mitt hemlän som lider svåra kval under det ok som ni lade på dem under de borgerliga åren.

Så nog finns det ett ansvar att utkräva även i det här sammanhanget.

Förste vice talmannen anmälde att Arne Andersson i Ljung och Einar Larsson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 83 SVEN ERIC LORENTZON (m):

Fru talman! Efter Jan Franssons senaste inlägg om räntepolitik förstår man litet bättre hur det är med underbyggnaden när det gäller de förslag till ekonomiska åtgärder som nu framlagts. Arne Fransson påstår att det var den

borgerliga regeringen som drev upp räntorna. Jag trodde att det fanns litet vidare perspektiv även på jordbrukarhåll inom det socialdemokratiska partiet och att man också där insåg att det är många utomstående faktorer som påverkar.

Jag vill också med detsamma poängtera att vi inom de borgerliga partierna aldrig har av sagt oss ansvaret för den ekonomiska politiken. Vi tar vårt ansvar där – det skall herr Fransson ha klart för sig.

Det skulle, fru talman, vara en fördel om vi här i kammaren kunde få en definition på inkomstförstärkning, som John Andersson talar om, avgiftshöjning, som Jan Fransson talar om, och skatter, som vi borgerliga talar om. Är det samma sak eller inte? Enligt min definition är det absolut fråga om ett skatteuttag när man tar ut avgifter på en produktion och de går in i statskassan utan att man preciserar till vad de skall användas. Då måste det vara en skatt, och i jordbrukspropositionen finns det alltså förslag om skatter.

Fru talman! Regeringen föreslår i propositionen om vissa ekonomisk-politiska åtgärder att den rörliga kredit på 150 milj. kr. som lantbruksstyrelsen haft till sitt förfogande nu skall reduceras kraftigt. Den föreslås nu löpa med ett belopp av 75 milj. kr. per år.

Vi inom moderata samlingspartiet biträder denna nedskärning och håller med om, som också framhållits i propositionen om, det angelägna i en snabb utförsäljningstakt i fråga om fastigheter. Det vi inte kan acceptera är föredragandens uttalande att marken i första hand skall erbjudas domänverket. Vi anser det vara mycket mer angeläget att den marken överförs i enskilda, fysiska personers ägo. Då ges verkligen möjligheter att bilda bärkraftiga fastigheter.

Inte minst i bygder där lantbruket har den största regionalpolitiska betydelsen är ett nettotillskott av mark av utomordentligt stor vikt. Förutsättningarna att bilda kombinerade jord- och skogsföretag måste förbättras – därom är vi alla ense. Men detta åstadkommer man inte genom att tillföra domänverket ytterligare mark; den marken är i stort sett förlorad för rationaliseringsändamål. Moderata samlingspartiet anser det vara önskvärt – och det har vi alltid gjort – att man genom ytterligare marktillskott till den enskilda sektorn skapar ökade och säkrare sysselsättningsmöjligheter, inte minst i glesbygderna. Vi avvisar alltså kravet på att domänverket skulle ha förtur till de här markerna.

Vi avser att senare återkomma med förslag i denna fråga. Jag yrkar bifall till reservation 2.

Inom moderata samlingspartiet anser vi också att det är otillfredsställande att regeringen inte ännu lämnat förslag om skörde-skadeskyddets framtida utformning. Det är riktigt som Jan Fransson sade att skörde-skadeskyddet har varit föremål för utredning och överväganden under flera år; det finns underlag för en proposition.

Regeringen föreslår att medel till administrationskostnaderna skall tas ur fonden. Vi kan acceptera detta, men vi vill framhålla att de medel som tillskjutits från näringen och statens sida en gång för alla är avsatta för

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(JoU)

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(JoU)

skördeskadeskyddet. Att, som i olika sammanhang antytts, dra in fondens pengar helt eller delvis till staten och i fortsättningen låta jordbrukarna själva svara för kostnaderna kan vi inte acceptera. Jag vill understryka: Pengarna är jordbrukarnas och skall även i fortsättningen tillhöra dem.

Det vi nu väntar på är en proposition om skördeskadeskyddets framtida utformning. Den hittills gällande principen att staten skall svara för administrationen bör gälla tills riksdagen har fattat ett nytt beslut om hur skördeskadeskyddet skall utformas. Jag vill än en gång understryka: Endast den statsfinansiella situationen motiverar att moderata samlingspartiet i dag kan acceptera den föreslagna metoden för finansiering av administrationskostnaderna, och vi vill poängtera att det är en engångsföreteelse.

Jag yrkar bifall till reservation 7.

Fru talman! Moderata samlingspartiet har tidigare i motioner redovisat att partiet inte anser att skogsvårdsavgiften får utvecklas till en avgift på skogsbruket för att finansiera statens utgifter. Den får inte heller utformas så, att den medverkar till en omfördelning mellan olika ägarkategorier eller mellan olika regioner. Principen skall vara att den skall användas till insatser som kommer hela det samlade skogsbruket till del.

Under jordbrukets huvudtitel föreslås en höjning av skogsvårdsavgiften från 0,5 % till 0,8 % av skogsbruksvärdet. Arbetsordningen här i kammaren är sådan att den avgiften har behandlats i skatteutskottets betänkande. Men våra talesmän i skatteutskottet har framfört att vi kommer att ta upp skogsvårdsavgiften under debatten om detta betänkande. Detta avgiftsuttag innebär en avgiftshöjning på 170 milj. kr. Pengarna skall enligt både föredragandens och utskottets skrivning betraktas som skogsägarnas bidrag till insatser i vid mening för skogsbruket.

Utskottets majoritet säger också, och jag är tacksam för att vi får detta i klartext, att avgiften under senare tid finansierat vissa regionalpolitiska inslag inom skogsbruket och att man accepterar detta. Det innebär i klartext att det sydsvenska skogsbruket har finansierat och kommer att få finansiera det norrländska skogsbruket. En stor del av de stödinsatser som sker inom skogsbrukets område går till speciella åtgärder, särskilt inom inre stödområdet. Sydsvenskt skogsbruk får alltså finansiera regionalpolitiken i norr. Sydsvenskt skogsbruk får också finansiera delar av det långsiktiga skogspolitiska programmet och de långsiktiga satsningar som vi gör inom skogsbruket. Det innebär satsningar som kommer att ge effekt hundra år framåt och kanske längre. Det innebär också, fru talman, en omfördelning mellan olika ägarkategorier. Privatskogsbruket, som dominerar i söder, får bära en oskäligt tung börda.

Principen att skogsbruket självt skall finansiera sina kostnader överensstämmer helt med de förslag som ministern framfört angående finansieringen av kostnadsuppräknningen av stödet till det norrländska skogsbruket. I fråga om detta föreslår man att jordbruksnäringen själv skall svara för kostnaderna. Jag vill från moderata samlingspartiets sida understryka att både i vad gäller skogsvårdsavgiftens användning och Norrlandsstödet finansiering måste denna princip bestämt avvisas. Det kan inte vara så, att den samlade

näringsen skall ta det regionalpolitiska ansvaret och de regionalpolitiska kostnaderna. Det måste vara samhällets uppgift.

Det anförs vidare i propositionen att skogsvårdsavgiften är av begränsad ekonomisk betydelse. Så är det inte. 170 milj. kr. är ingen liten summa, och uttalandet vittnar om stor okunnighet. Vidare vill jag påstå att skogsbruksvärdena är mycket osäkra att grunda ett avgiftsuttag på. Analyser visar att de varierar kraftigt mellan i övrigt likvärdiga fastigheter, belägna inom olika län och kommuner. Men t. o. m. inom samma by kan variationerna vara stora. Ett högre avgiftsuttag och en höjning av avgifterna drabbar fastigheterna ytterligt hårt och mycket olika.

Moderata samlingspartiet anser att ett avgiftsuttag på 0,3 % är tillräckligt för att finansiera de omkostnader vi som anser att skogsvårdsavgiften skall svara för.

Fru talman! Jag yrkar därför bifall till den moderata reservation angående skogsvårdsavgiftens storlek som är knuten till skatteutskottets betänkande 12.

Anf. 84 JAN FRANSSON (s) replik:

Fru talman! Sven Eric Lorentzon inledde sitt anförande med att säga att jag inte har tillräckligt vitt perspektiv på den ekonomiska politiken när jag påstår att den borgerliga regeringen hade ett ansvar för att vi fick en räntepolitik i det här landet som har varit förödande. Jag är självfallet medveten om att det hela har samband med internationella förhållanden – men kom inte och påstå att ni inte har ansvar för att vi fick prisstegringar på bl. a. mat på över 100 %. Kostnaderna för investeringar i jordbruket rusade självfallet också i höjden.

Jag har pratat med tillräckligt många jordbrukare i mitt hemlän för att veta, att de är helt på det klara med att en orsak till den situation de i dag befinner sig i är den politik som fördes under senare delen av 1970-talet. Jag hade själv tillfälle att under 1977 vara tillsammans med jordbrukare när den borgerliga regeringen gjorde sin chockhöjning av räntorna. Det var inga glada miner vid det tillfället. De som hade satsat på utbildning inom detta område tappade också framtidstron.

Ni lyckades stämma ned den optimism som har funnits, och ni lyckades sprida pessimism inom en av våra viktigaste näringar.

Utgångsläget är inte så lätt för den socialdemokratiska regeringen när det gäller att föra en jordbrukspolitik som vi säger måste ha förtroende både hos jordbrukarna och hos konsumenterna. Men jag tycker att vi har lyckats ganska hyggligt beträffande de förslag som vi i dag har att diskutera.

Anf. 85 SVEN ERIC LORENTZON (m) replik:

Fru talman! Jag försökte inledningsvis säga att de borgerliga regeringarna naturligtvis fick ta sitt ansvar för den ekonomiska politiken. Mig veterligen har ingen av sagt sig det ansvaret.

Det som jag egentligen yttrade mig om var ränteläget, och jag ville betona att det har många orsaker. Jag ville poängtera, att Sverige som ett litet land

inte har särskilt stor möjlighet att påverka det internationella ränteläget och de internationella kapitalrörelserna.

Jag vill också säga – men det kanske är ett onödigt påpekande – att det inte är regeringen som höjer räntan. Det är riksbanken.

Anf. 86 KERSTIN ANDERSSON (c):

Fru talman! De senaste åren har lantbruksstyrelsen disponerat en särskild rörlig kredit för att komplettera de aktiva jord- och skogsbrukarnas brukningsenheter med mer skog och ge dem säkrare försörjningsunderlag. Även om man, som regeringen påpekar i sin proposition, sålde mycket skogsmark, anser vi att den rörliga krediten bör hållas kvar på nuvarande nivå.

Eftersom den i första hand kom till för att förstärka de enskilda aktiva skogsbrukarnas innehav av skogsmark är det helt fel att göra som regeringen nu föreslår, nämligen att prioritera domänverket som köpare. Är det socialdemokraternas mening att på sikt förstatliga skogen? Domänverket har tidigare fått påpekanden av bl. a. riksdagens revisorer om att man avverkat för mycket av sitt skogsinnehav. Är det därför verket behöver få ny skogsmark? Vi i centern anser att den behövs bättre för att människor skall kunna stanna kvar i skogslän och glesbygd. Vi yrkar avslag på regeringens förslag och bifall till reservationerna 1 och 2.

Vi har gått med på regeringens förslag om finansiering av administrationen av det permanenta skörde-skadeskyddet för nästa år. Däremot anser vi av principiella skäl att de medel som tillförs skörde-skadefonden både från staten och från jordbruksnäringen är avsedda just för detta och i framtiden skall disponeras för detta ändamål och stanna kvar i en skörde-skadefond. Regeringen bör snarast lägga fram ett förslag om utformning av skörde-skadeskyddet.

Jag yrkar bifall till reservation 7 med Einar Larsson som första namn.

Som centern framhållit i motion 100 och i reservation 8 till utskottets betänkande har vi i Sverige betydligt färre sjukdomsfall på grund av salmonella hos människa än i andra länder där befolkningen lever under liknande förhållanden som hos oss. Orsaken till detta är enligt livsmedelskontrollerande och veterinära myndigheter den effektiva salmonellakontrollen i animalieproduktionen i Sverige. Av humanitära och ekonomiska skäl gäller det att stoppa salmonellasmittan så tidigt som möjligt. Vi har många tråkiga erfarenheter av hur det kan gå om smittan sprider sig till livsmedels-handeln, sjukhus, skolbespisningar osv. Vi vet att sådana missöden kan förorsaka samhället stora kostnader och människor ett stort lidande.

Genom vidtagande av en rad åtgärder sedan 1979 har statens kostnader för utslaktning av smittade besättningar och för laboratoriekostnader kunnat minskas avsevärt. Andra behandlingsmetoder, främst när det gäller slaktkycklingar, har medfört en sådan kostnadsänkning att statens kostnader för salmonellaersättningen för kalenderåret 1983 inte kommer att uppgå till mer än drygt 7,5 milj. kr. – enligt lantbruksstyrelsens prognos. Den besparing på 15 milj. kr. som jordbruksministern anser sig uppnå med slopandet av

salmonellaersättningen till den specialiserade slaktdjursproduktionen är alltså minst sagt luftig. Dessutom har lantbruksstyrelsen i sina petita inte begärt 15 utan 13 milj. kr. Inom parentes sagt är det som bekant svårt att pruta mer än någonting kostar.

Risk finns att snålheten bedrar visheten. Det kan i stället bli så att slopandet av salmonellaersättningen leder till mångdubbelt högre kostnader för samhället i senare led. Det är förvånande att jordbruksdepartementet inte tagit hänsyn till vad lantbruksstyrelsen, statens veterinärmedicinska anstalt, statens livsmedelsverk och statens bakteriologiska laboratorium sagt – att nuvarande system fungerar bättre än i något annat land och till låg kostnad garanterar konsumenterna livsmedel, fria från salmonella. I Holland, som kan sägas ha en hygienisk standard som är likvärdig med den vi har i vårt land, rapporteras 71,4 salmonellafall per 1 000 invånare mot 0,8 i vårt land. I Holland dör 35–50 personer mot 0–1 person i Sverige. Detta har vi uppnått genom salmonellabekämpning i primärproduktionen, utslaktning av besättningar, omfattande saneringsåtgärder m. m. Statens möjligheter att vidta så drastiska åtgärder har åstadkommits genom att staten till stor del har täckt kostnaderna, som kan bli mycket stora i det enskilda fallet. Därmed har konsumenterna fått ett gott skydd. Den enskilde producenten har mycket små möjligheter att skydda sin besättning mot sjukdomen – det tillhör tyvärr bilden.

Nu vill jordbruksministern att salmonellaersättningen till drabbade producenter av slaktkyckling och slaktnöt, med undantag för de minsta besättningarna, dras in den 1 juli 1984. Detta förutsätter en uppbyggd organiserad hälsokontroll och ett försäkringsskydd. Härtill är att säga:

1. Någon organiserad hälsokontroll för slaktnöt finns inte och är inte tekniskt möjlig att genomföra till den 1 juli 1984.

2. I propositionen anges att 600 slaktnötsbesättningar skulle beröras. Att ordna en försäkring för en så begränsad grupp blir dyrt. Försäringkalkyler tyder på att det kostar minst 200 kr. per djur om alla är med. Blir det färre, kommer avgiften för djurägaren att stiga till 300–400 kr. per slaktdjur. Detta är en omöjlighet om produktionen skall finnas kvar. Produktionen av ungtjurar har under 1983 i genomsnitt gett ett täckningsbidrag på mindre än 300 kr. per djur. Detta skall täcka kostnaderna för arbete och byggnader. Dessa var ca 3 000 kr. vid investering under 1983.

En produktion i dag förutsätter alltså att producenten lever på rost och röta och inte tar ut någon arbetsersättning. Kommer till detta försäringkostnad och kostnad för hälsokontroll, slås produktionen ut. I annat fall måste producenten chansa. Då salmonellasmitta i en besättning inte alltid är så lätt att konstatera och då salmonella kan betyda ekonomisk katastrof, är risken att salmonella sprids vidare uppenbar. Det kommer att kosta samhället mångdubbelt mot nuvarande salmonellaersättning.

De producenter som i första hand kommer att drabbas är de som har följt de statliga rationaliseringsmålsättningarna och kraven under tiden efter 1967 och byggt upp en rationell produktion. De kan inte klara den snabba omställning som slopandet av livsmedelssubventionen på nötkött i ett steg

Torsdagen den
15 december 1983

*Vissa ekonomisk-politiska
åtgärder, m. m.*
(JoU)

kommer att medföra för deras del – och till detta nya hälsokontrollkostnader och försäkringskostnader.

Det är förvånande att inte jordbruksministern velat ta intryck av varningarna från hela raden av myndigheter och från näringen. Jag är också förvånad över att övriga partier så har förblindats av besparingsnitet att de inte förstått konsekvenserna för samhället, allmänheten eller producenterna. Jag yrkar därför bifall till reservation 8.

Den s. k. sparpropositionen innehåller också förslag om avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen. Vi anser att miljöstörande verksamheter i princip bör bära de kostnader som åsamkas samhället och enskilda personer. Naturligtvis gäller detta även prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen.

Vi är förvånade över att regeringen har gått ifrån naturvårdsverkets förslag om hur man skulle kunna förenkla administrationen när det gäller att ta ut avgiften. Naturvårdsdirektörerna i Göteborgs och Bohus län samt i mitt hemlän, Älvsborgs län, har bl. a. pekat på att regeringens förslag flyttar över betydande kostnader från större till mindre företag, eftersom de senare kräver proportionellt sett större tidsåtgång. Det blir besvärligt för de tjänstemän som skall kräva företagen på avgifter, inte bara för sin egen tillsynstid utan även för kostnader för naturvårdsverket och koncessionsnämnden, vilket skulle kunna innebära en timpenning på 450–500 kr., kanske mer.

Det föreslagna avgiftssystemet skulle inverka hämmande på viljan att starta åtminstone mindre företag. Vi anser dessutom att t. ex. musselodling bör kunna undantas generellt. Elving Andersson kommer senare att utveckla detta. Jag yrkar bifall till reservationerna 10 och 11.

Regeringen har föreslagit ett avgiftssystem för täktavgifter, som vi anser är uppbyggt så att det stimulerar till större uttag. Vi vill ha en administrativt enklare utformning av avgiftssystemet med en differentiering av avgifterna. Regeringen borde återkomma med ett bättre och mer genomarbetat förslag. Vi föreslår detta i reservation 13, som jag yrkar bifall till.

Anf. 87 ULF LÖNNQVIST (s):

Fru talman! Jag skall i detta inlägg uppehålla mig vid frågan om livsmedelssubventionerna. De infördes i början av 1970-talet såsom ett stöd till konsumenterna. Det är en sak som man inte minst från jordbrukarhåll gång på gång har understrukt. Man brukar t. o. m. säga, när man är på det humöret, att vi jordbrukare aldrig har begärt dessa subventioner.

I den besvärliga ekonomiska situation som de sex åren med borgerligt styre har försatt vårt land i är det nödvändigt att på olika områden dra ned på statens utgifter. Det drabbar även den sortens transfereringar eller överföringar som livsmedelssubventionerna är en del av. Besparingar på dessa områden tas naturligtvis inte med lätt hjärta. Vi vet naturligtvis väldigt väl att varje minskning av subventionerna betyder höjda matpriser, och det är självfallet ingenting som framkallar några glädjeyttringar. Likväl har det varit nödvändigt för den socialdemokratiska regeringen att låta besparingar-

na drabba också de här områdena och därmed även drabba livsmedelssubventionerna.

I det läget valde regeringen, av omtanke främst om barnfamiljerna, att inte låta besparingen drabba den för barnfamiljerna så viktiga mjölken. För ett år sedan – det har flera här påpekat – höjdes subventionerna på just mjölken med 450 miljoner, och de uppgår nu till i storleksordningen 2,5 miljarder. Det är alltså väldiga belopp som satsas på att hålla mjölkpriserna nere, och det ligger alltsammans på konsumtionsmjölken.

Till detta kommer ytterligare ungefär en halv miljard till bl. a. låginkomstsatsningen för jordbruket och vissa andra åtgärder i regleringsekonomin som bekostas över budgeten. Så totalt kommer ungefär 3 miljarder att i fortsättningen satsas på att hålla nere prisstegringar på mat. Det är sannerligen inget dåligt belopp i det ekonomiska läge som vårt land befinner sig i.

Det som nu föreslås är att subventionerna på kött, fläsk och ost skall tas bort, liksom den del av pristillägget för får- och lammkött som täcks med budgetmedel. Det betyder sammantaget ungefär 850 miljoner i minskade utgifter. För en tvåbarnsfamilj betyder det ungefär 450 kr., räknat på ett helt år. Det är mindre än 40 kr. i månaden. Även om vi kan vara ense om att varje prisökning är kännbar tror jag inte, John Andersson, att det leder till att någon barnfamiljs ekonomi krossas. Regeringen kunde klara att hålla subventionerna på mjölken oförändrade, och det är det som betyder allra mest för barnfamiljerna – det är angeläget att stryka under detta.

Folkpartiet och moderaterna säger i delar av sina motioner att man vill ta bort matsubventionerna helt. I den här etappen nöjer man sig med att ta en miljard.

Centern å andra sidan vill inte ta bort någonting alls på livsmedelssubventionerna. Så nu överger centern de forna regeringsbröderna. Det är onekligen till att tänka om från centerns sida. I januari 1981 och i januari 1982 togs mer än en miljard av livsmedelssubventionerna bort. Då hade landet en centerpartistisk statsminister och en centerpartistisk jordbruksminister.

Den minskning som gjordes dessa bägge år drabbade också kött och fläsk. Vad sade Einar Larsson och hans centerpartistiska kolleger då? Jo, att minskningen var nödvändig för att klara samhällsekonomin. Vad är det då som gör att Einar Larsson inte i dag kan acceptera den besparing på samma områden som nu föreslås? Syftet med besparingen är ju exakt detsamma, att begränsa statens utgifter och därmed ge ett värdefullt tillskott till att sanera samhällsekonomin. Ja, besparingen nu är t. o. m. mindre än den som centern medverkade till, och den dåliga ekonomin ni lämnade efter er kräver fortfarande besparingar.

Så fortsätter Einar Larsson att gråta krokodiltårar över hur hårt jordbruket drabbas av att livsmedelssubventionerna minskas. Men var fanns Einar Larssons tårar när hans partivänner drog ner subventionerna med över en miljard?

Socialdemokraterna drabbar jordbruket med prispress, säger Einar Larsson, och företag slås ut. Om nu minskning av subventionerna med 850

miljoner är prispress och krossade företag, vad är då en minskning av subventionerna med över en miljard? Nej, Einar Larsson, det är nog dags att välja endera av två vägar. Antingen får man nyansera sitt ordval, eller också får man erkänna att centern i regeringsställning medverkade till en ännu hårdare prispress och slog ut fler företag än vad man här ordar om.

För det är väl ändå så att Einar Larsson själv tror på de domedagsprofetior som han sprider omkring sig?

Einar Larsson upprepar vad centern gång på gång fört fram, att jordbruket skulle vara hårdare drabbat än andra av de besparingar som i dag diskuteras här i kammaren. Det är inte så, Einar Larsson.

Subventionerna är en av de poster som sätts upp i den digra tabellen.

Men för det första har både jordbruket och andra hela tiden sagt att det är ett konsumentstöd. Och för det andra: om man inte tillgodoräknar sig införandet av subventioner som en pluspost, kan man rimligen inte heller räkna borttagandet av subventioner som en minuspost. De tar ut varandra.

De andra s. k. pålagor som Einar Larsson ordar om har Jan Fransson redan berört. Låt mig bara tillägga att en höjd skogsvårdsavgift, som centern har med i sin sammanställning, återförs krona för krona till åtgärder inom skogens område.

När det gäller handelsgödsel- och bekämpningsmedelsavgifter – även om Einar Larsson uttalat sig kategoriskt om den okunnighet som numera härskar i jordbruksdepartementet – må det vara mig förunnat att säga att avsikten med avgifterna är precis vad Jan Fransson framhållit: det gäller att minska användningen av dessa ur miljösynpunkt bekymmersamma medel. Då kan man inte heller säga att detta drabbar. Minskar man användningen minskar man också kostnaden, och då har syftet uppnåtts.

Ni har talat om det minskade stödet till 5:3-skogarna som en sådan post. Men det gäller ju pengar som inte utnyttjats. Är det luft i det hela är det heller ingenting som drabbar.

Ni har talat om utgifter när det gäller administrationen av skörde-skadskydd. Den finansieringen tas ju av fonderade medel och är alltså ingenting som drabbar jordbruket.

På det sättet skulle genomgången kunna fortsätta. Det går att på punkt efter punkt belysa att ert sätt att räkna inte är i överensstämmelse med den verklighet som vi trots allt lever i.

Fru talman! Med detta yrkar jag bifall till utskottets betänkande.

Anf. 88 EINAR LARSSON (c) replik:

Fru talman! Ulf Lönnqvists sätt att resonera om hur en regering bör handha sina uppgifter är oerhört avslöjande. Han resonerar som om det är ministern som bestämmer, eller kanske rent av statssekreteraren. Min uppfattning är att en regering gemensamt måste ha ansvar för saker, och inte en enskild minister.

Därmed har han hamnat i samma läge som Jan Fransson tidigare. Centern har aldrig haft parlamentariskt underlag för att helt och fullt genomföra sin politik. Icke förty måste vi ha rätt att hela tiden driva vår raka linje när det

gäller vår ideologiska uppfattning i olika detaljfrågor.

Detta gäller t. ex. livsmedelssubventionerna. Där är principen att momsens på de baslivsmedel man bestämmer sig för i sin helhet egentligen borde restitueras till konsumenterna.

Sedan sade Ulf Lönnqvist att en miljard i prutning för några år sedan är mycket värre än 850 miljoner i dag. Det är detta som kallas intellektuell ohederlighet. Den miljarden prutades – delvis mot centerns uppfattning i minoritet i regeringsställning – från en mycket högre nivå än den nuvarande, trots att kostnaderna för konsumenterna vid den tidpunkten var mindre. Det är en väsentlig skillnad. Vi prutade ned till 4,3 miljarder, ni prutar ned till 3 miljarder.

Man säger här att 3 miljarder inte är så dåligt. Nej, det är det kanske inte, men centerns förslag är 850 miljoner bättre! Så enkelt är det.

1977 fick unga jordbrukare i Sverige äntligen framtidstron åter och vågade börja satsa på utbildning och annat. Den är ni nu på väg att helt förstöra. Jag undrar om ni själva, i regeringen, riktigt insett detta.

Anf. 89 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Fru talman! Jag har av naturliga skäl inte någon större anledning att kritisera Ulf Lönnqvists inlägg med anledning av det sakliga innehållet i den del det tog sikte på den begränsning av livsmedelssubventionerna som regeringspartiet och vi är överens om. Däremot framtvingade han mitt anförande genom sitt sätt att argumentera.

Jag vill gärna peka på att den ryckighet i fastställandet av subventionsnivån som ni har åstadkommit under era två regeringsår har varit utomordentligt olycklig för jordbruket. Med höjningen för ett år sedan skapade man förväntningar som enbart är till nackdel inom jordbruket – det måste vi hålla i minnet.

Ulf Lönnqvist beskrev det så, att höjningen tillkom av omsorg om barnfamiljerna – för att tillförsäkra dem billig mjölk. Det vore kanske rättigare att vända sig till kommunisterna och tacka för den hjälpen – två tredjedelar av fjolårets höjning av livsmedelssubventioneringen kom ju faktiskt till på grund av kommunisterna. De tvingade på det sättet fram en reducering av den höjda momsens, som också omfattade mat. En tredjedel av höjningen av livsmedelssubventioneringen då stod alltså regeringen för, och två tredjedelar stod kommunisterna för. Skall någon tackas för det är det väl i så fall John Andersson och hans partivänner. Den historieskrivningen tycker jag skall läggas till den vackra och heroiska beskrivning Ulf Lönnqvist gjorde.

Sedan vill jag, fru talman, erinra om att ingen har nämnt det moderata förslaget i en av reservationerna om en utvärdering av effekterna av livsmedelssubventioneringens minskning efter den nu företagna begränsningen. Är det på det sättet, som görs gällande, att konsumenterna får gå över till mindre bra och mindre näringsriktigt sammansatt kost på grund av minskade livsmedelssubventioner, så vill vi ha reda på det. Likaså är det intressant att få reda på om lantbrukarnas synpunkter beträffande avsätt-

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(JoU)

ningsutrymmet för deras produkter är riktiga.

Det har regeringspartiet i all sin maktfullkomlighet gått emot. Jag förstår inte riktigt meningen med det. Det finns tydligen en majoritet för att minska livsmedelssubventionerna, men jag förväntar mig att de partier som i övrigt inte vill ha någon minskning stöder detta krav – det måste vara i linje med både centerpartiets och kommunisternas inställning att vi faktiskt får en sådan utvärdering. Jag förväntar mig alltså att de för den skull stöder vår reservation på den punkten.

Anf. 90 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag har inte påstått, Ulf Lönnqvist, att enbart sänkningen av matsubventionerna skulle betyda katastrof för barnfamiljerna.

Men om vi nu skall hålla oss till barnfamiljerna vill jag säga att de är hårt klämda även på andra områden. Det är väl så väl omvittnat att vi inte behöver uppta kammarens tid med att tvista om det.

Matsubventionerna är ju ett bra fördelningspolitiskt instrument. Därför bör man inte börja skära tjocka skivor i matsubventionerna.

Det finns andra vägar att gå fram på. Vi kan ju skärpa inkomstskatten på stora förmögenheter, det är möjligt att utöver vad regeringen har föreslagit höja omsättningsskatten på börshandeln, och vi kan också ta in litet mera på realisationsvinstbeskattningen på aktier. Det är väl vidare inte nödvändigt att ge höginkomsttagare stora skattelättnader.

Jag tror att vi skulle uppfylla förhoppningarna hos människor som vid det senaste valet stödde våra partier, om vi gick fram på den vägen, i stället för att vidta åtgärder som drabbar de sämst ställda i samhället hårdast. Jag tror att det skulle ligga i våra väljares intresse att inkomstförstärkningarna skulle hämtas ur dessa källor i stället för att man skulle försöka fiska de sista örena ur t. ex. barnfamiljernas fickor.

Ulf Lönnqvist var inte närvarande i kammaren under mitt meningsutbyte med Jan Fransson, men jag skulle vilja höra hur Ulf Lönnqvist ser på det förhållandet att vi var överens för ett år sedan om att finansiera höjningen av matsubventionerna men att man nu inte känner sig förpliktigad att hålla fast vid dessa utan föreslår en sänkning av dem. Är det ändå inte litet av bedrägeri att göra på det sättet?

Anf. 91 ULF LÖNNQVIST (s) replik:

Fru talman! Det är alldeles riktigt, som Einar Larsson säger, att en regering har ett samfällt ansvar. Det är också riktigt att centern inte var ensam i regeringen, och jag har inte heller påstått något annat. Men jag har påstått att om en regering samfällt har ett ansvar, är också centern ansvarig för det borttagande av matsubventioner med över en miljard kronor som jag pekade på. Det ansvaret kan varken Einar Larsson eller någon annan i centerpartiet avsäga sig.

Den raka linje till vilken Einar Larsson hänvisade tycker jag alltså för min del är ganska krokig.

Nu säger Einar Larsson att jordbrukarna fick framtidstro 1977, men att vi

är på väg att förstöra den. Einar Larsson! Det var ju på det sättet att den socialdemokratiska regeringen tvangs tillsätta en livsmedelspolitisk utredning just därför att förhållandena inom jordbruket för såväl konsumenter som producenter var sådana att det inte fanns någon framtidstro. Tvärtom havererade jordbrukspolitiken i hägnet av den ekonomiska politik som Einar Larssons partivänner stod faddrar för.

Till Arne Andersson i Ljung vill jag bara säga att det är klart att ett införande av subventioner skapar ett visst läge och att ett borttagande av subventioner alltid innebär en annan situation – det är ofrånkomligt. Det innebär vidare inte någon större ryckighet att ta bort subventioner 1983 än vad det var att göra det 1981 och 1982.

När det så gäller utvärderingen av effekterna vill jag hänvisa till att det i den arbetande livsmedelskommittén, i vilken John Andersson ingår, finns möjlighet att ta upp dessa frågor och att den enligt sina direktiv också skall göra detta.

John Andersson! Ja, de olika åtgärder som man kan hitta på för att förstärka samhällsekonomin kommer säkerligen att behövas. Varenda åtgärd som det finns förutsättning att genomföra kommer att behövas för att sanera samhällsekonomin, i det skick som den överlämnades efter sex års borgerligt styre.

Sedan anser jag inte, John Andersson, att det är fråga om något bedrägeri. Det vi var ense om för ett år sedan var att höja subventionerna på mjölk. Jag vill erinra om att den socialdemokratiska regeringens förslag nu innebär att man icke rör mjölksubventionerna. De finns kvar till fromma för barnfamiljerna.

Anf. 92 EINAR LARSSON (c) replik:

Fru talman! Det var ju välgörande att Ulf Lönnqvist fick ge med sig helt i fråga om den underliga uppfattning han tycktes ha om att det är ministern ensam som styr. Det var bra att vi fick det klarlagt. Det är kanske också bra för hans eget fortsatta arbete att han har det klart för sig.

O. K. – jag kan vara med och ta ansvaret, även om vi som tillhörde en minoritet hade en annan uppfattning i trepartiregeringen. Men än en gång, Ulf Lönnqvist: Det var från en mycket högre nivå de variationerna skedde. Kvar låg en betydande subvention på exempelvis kött. Det som händer nu är att man slår bort hela livsmedelssubventionen på kött. Därmed slår man också ut de köttproducerande företagen. Detta är mycket enkelt – jag har exemplifierat det tidigare: 50 ton kött per producent och en minskning i pris med 2 kr. ger 100 000 kr. Det är mer än vad man hade i totalinkomst, och då kan man inte fortsätta. Så enkelt är det.

Man lever tydligen i en mycket verklighetsfrämmande miljö i departementet, särskilt om man tror att livsmedelskommittén och den proposition som regeringen nu framlagt skulle inge jordbrukarna framtidstro. Det är ju alldeles hissnande att man kan dra den slutsatsen. Men den saken skall vi diskutera efter julhelgen, och jag avser att återkomma då.

Däremot kan jag inte låta bli att nu kommentera den underliga uppfatt-

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(JoU)

ningen att avsikten är att minska användningen av handelsgödseln genom att klämma till med en 5-procentig avgift. Vet inte Ulf Lönnqvist att om man sparar 100 kr. i utgifter på en gröda, kanske man förlorar 500 kr. i inkomst. Totalresultatet är att producenten förlorar 400 kr. per hektar, trots att marginalen redan är mindre än så.

Jag finner att jag får allt större anledning att understryka vad jag sade i mitt första anförande beträffande bristen på kunnskap och sakkunskap inom jordbruket när det gäller växtfysiologi och jordbruksekonomi.

Anf. 93 ARNE ANDERSSON i Ljung (m) replik:

Fru talman! Jag kan inte underlåta att uttrycka en viss förvåning över att Ulf Lönnqvist beträffande vår reservation 6 med begäran om utvärdering av livsmedelssubventioneringens effekter säger att detta skulle vara en fråga för livsmedelskommittén. Det är en alldeles främmande och ny upplysning, och jag vill gärna i all stillhet erinra om att där har nog Ulf Lönnqvist fel. Jag tror att det snarare är så att man är så väldigt mån om sin egen regering att man tycker illa om varje påpekande om en lämplig åtgärd. Det är en mycket säkrare beskrivning av verkligheten än att hänvisa till livsmedelskommittén, som inte har med detta att göra.

När det gäller nästa häpnadsväckande upplysning tar sig nog landets bönder för pannan. Jag undrar om Ulf Lönnqvist talar för regeringen när han säger att det inte är någon ryckighet att ena året öka livsmedelssubventioneringen med 700 à 800 milj. kr. och nästa år minska den med 850 milj. kr. Ulf Lönnqvist är ensam här i kammaren och förmodligen i hela Sverige om att ha uppfattningen att det inte innebär ryckighet. Det skulle i så fall närmast tala för att man inom regeringen nästa år skulle höja subventionerna med en miljard igen och fortfarande hävda att varje regering har sitt problem och att de måste lösas på bästa sätt. Men någon ryckighet skulle det alltså inte innebära. Enligt alla andras mening är detta ryckigt. Vilken annan motivering som helst kan man hitta på, men ryckigt är det.

Anf. 94 JOHN ANDERSSON (vpk) replik:

Fru talman! Det är väl ändå att göra det litet för lätt för sig, Ulf Lönnqvist, att hänvisa till att de höjningar av subventionerna som skedde för ett år sedan lades på mjölken och fortfarande finns kvar. Det var ju så att summan bestämdes, och sedan kom man överens om på vilka produkter subventionerna skulle läggas ut. Då råkade de komma på mjölken. Men någon diskussion fördes inte om att man ett år senare skulle ta bort subventionerna på kött osv.

Nu säger Ulf Lönnqvist i anledning av att jag räknade upp en del källor där man skulle kunna få inkomstförstärkningar, t. ex. högre realisationsvinstbeskattning, högre omsättningsskatt på börshandeln, en ännu högre skatt på stora förmögenheter och att inte ge höginkomsttagarna så stora skattelättnader detta säkert också kommer att behövas. Jag måste fråga: Varför i herrans namn inte börja där? Det borde väl vara fördelningspolitiskt riktigt. Varför börja med att angripa matsubventionerna?

Låt oss plocka ut vad som är möjligt och rimligt att få ut där det finns

pengar! Låt oss ta detta först i stället för att börja med att angripa matsubventionerna! Detta måste vara en fördelningspolitiskt riktig linje, och det tror jag skulle få sitt fulla stöd hos de väljare som ordnade en ny majoritet i denna kammare vid 1982 års val.

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m.
(JoU)

Anf. 95 ULF LÖNNQVIST (s) replik:

Fru talman! Om det gläder Einar Larsson att jag sade att det var en centerpartistisk statsminister och en centerpartistisk jordbruksminister i den regering som minskade matsubventionerna med en miljard, så skall jag visst kosta på mig att sprida den glädjen.

En miljard är en miljard, Einar Larsson – och drygt det, eftersom det var mer ni tog bort – oavsett från vilken nivå det tas. En centerpartistisk statsminister och en centerpartistisk jordbruksminister i en borgerlig regering som tar ner livsmedelssubventionerna med belopp i denna storleksordning medverkar onckligen till att subventionerna minskas.

Det är dessa enkla fakta jag ville slå fast, när Einar Larsson nu har avvikit från sin tidigare raka linje. Jag konstaterar att det var på det sättet.

När det gäller handelsgödsel, som Einar Larsson plötsligt gled in på, vill jag säga att visst ingår avgiften på 5 % i en strävan att få ner användningen. Men om det nu är så fruktansvärt, skall jag bara redovisa att redan i dag tas det ut en avgift på 12 % för handelsgödsel inom regleringssystemets ram. Även denna avgift har syftet att minska användningen.

Detta med ryckigheten, Arne Andersson i Ljung: Jag ser att Arne Andersson håller sig för pannan. Jag är ledsen att behöva säga att han nog får fortsätta att hålla sig för pannan. Vad jag sade i mitt förra inlägg var nämligen följande. Om en borgerlig regering 1980 höjde livsmedelssubventionerna med 800 miljoner och borgerliga regeringar 1981 och 1982 minskade livsmedelssubventionerna med över en miljard, innebar det i så fall en mindre grad av ryckighet än det socialdemokratin nu har gjort? Det var bara detta jag efterlyste ett svar på. Så håll kvar handen för pannan en stund till och fundera över detta, Arne Andersson.

Vidare är det så, Arne Andersson, att livsmedelskommittén visst skall analysera följderna för livsmedelspolitiken i vårt land av både subventioner och andra inslag i politiken.

Slutligen vill jag säga till John Andersson, att jag inte har yttrat mig om de exempel som han nämnde på olika former av inkomstförstärkningar. De får stå för honom själv. Det jag har sagt är att alla inkomstförstärkningar som det kan finnas realism och verklighet bakom säkerligen kommer att behövas, liksom de besparingar som det finns realism och verklighet bakom.

Förste vice talmannen anmälde att Einar Larsson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 96 JENS ERIKSSON (m):

Fru talman! Jag skall helt kort säga några ord i anledning av reservation nr 11, som gäller avgifter på musselodlingar.

Jag har svårt att fatta majoritetens inställning till prövning av och avgifter för musselodlingar. De odlade musslorna utgör, som framgår av reservationen, endast en bråkdel av den mängd musslor som finns på västkusten.

Man sätter inte ut någonting i vattnet i form av yngel eller liknande, utan endast rep där mussellarverna fäster och växer upp. De livnar sig av den näring som finns i havet, och musselodling är utan tvivel en bra metod för att minska verkningarna av övergödning.

Det har alltid funnits mängder av musslor på västkusten – vissa perioder mer, vissa perioder mindre. Men jag har aldrig hört att de skulle utgöra någon fara för miljön. Jag är övertygad om att ingen annan heller – möjligen naturvårdsverket undantaget – har gjort det. Jag kan heller inte se att det är någon skillnad på om musslorna hänger på ett rep eller om de ligger på botten.

Relativt få känner till det här med musselodling. Men jag tror att de flesta som badat på västkusten – och det har nog många av riksdagens ledamöter gjort – har sett vilka mängder musslor det finns.

Musslorna är en stor tillgång. De är rika på protein och relativt billiga. För dem som tycker om musslor – och de blir fler och fler – är de en läckerhet.

Det är också en tillgång som skapar arbetstillfällen i en känslig miljö.

Det har kommit in en ny aspekt på musselodling. Man har kommit på att vi vid avspärning på kort tid – mindre än ett par år – kan skaffa fram stora kvantiteter protein genom att dels tillvarata vilda musslor, dels bygga ut kapaciteten på våra odlingar. Jag vill därmed ha sagt att musselodling kan bli mycket värdefull ur beredskapssynpunkt. Det är inte minst därför angeläget att verksamheten redan nu kan utvecklas och erfarenheter vinnas. Denna utveckling får inte förhindras av onödigt kostsamt krångel och byråkrati.

Konsumtionen ökar, och vi importerar stora kvantiteter.

Jag kan inte finna ett enda skäl till tillståndsgivning och övervakning ur miljöskyddssynpunkt.

Jag hoppas därför att så stor del av majoriteten tänker om att vi kan låta denna för Sverige nya näring slå rot och utvecklas, till glädje både för svenska konsumenter, som får en kvalitet som inte finns någon annanstans, och för dem som har bekymmer för handelsbalans och sysselsättning.

Självfallet yrkar jag bifall till samtliga reservationer där moderaterna är med, men pekar särskilt på reservation nr 11, som är en gemensam borgerlig sådan.

Anf. 97 KENTH SKÅRVIK (fp):

Fru talman! Regeringens proposition 1983/84:40, som bl. a. innehåller förslag om införande av avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen, kommer – om den går igenom här i kammaren – att mycket hårt drabba en ny yrkesgrupp som arbetar med vattenbruk, som är den samlande benämningen på fisk-, mussel-, skaldjurs- och algodling. Effekten av ett

avgiftssystem enligt förslaget skulle, vilket Kerstin Ekman och jag skriver i vår motion 1983/84:98, bli förödande för möjligheten till nyetablering inom havsbruket. Både jordbruksministern och majoriteten i jordbruksutskottet vet med all säkerhet att havsbrukarna oftast startar med mycket små resurser och bygger upp sin verksamhet på lång sikt.

Om fiske- eller musselodlingsföretag i initialskedet belastas med en prövningsavgift och därefter med en årlig tillsynsavgift skulle det med stor sannolikhet innebära etableringsstopp för många presumtiva havsbrukare. Företagare med havsbruk måste undantas från dessa avgifter.

SNF:s länsförbund i Göteborgs och Bohus län har genom brev uppmärksammat oss riksdagsledamöter på en del fakta om de förut nämnda odlingarna. Länsförbundet säger att tillgängliga kunskaper ger belägg för att musselodlingar och algodlingar ej ger upphov till negativa effekter på den marina miljön och anser att det inte är befogat med prövning enligt miljöskyddslagen. De anser också att ett eventuellt förbud skulle verka menligt för i första hand småföretag, ofta verksamma i glesbygder, där möjligheterna att utveckla industriell verksamhet är små. I betänkandet från jordbruksutskottet står det, att kostnaderna för prövning och tillsyn för berörda myndigheter är stora, ca 100 milj. kr. per år, och att det är rimligt att dessa kostnader betalas av dem som utövar den verksamhet som kontrolleras. Det kan ju så tyckas och är kanske i princip riktigt. Men om lagen då är för ambitiös så kostar den administrativa hanteringen alldeles för mycket och drabbar alltså de verksamma helt onödigt och för hårt. Vi anser därför att en ordentlig översyn bör göras på den administrativa delen av prövningsförfarandet så att denna kostnad blir minimal för berörd myndighet.

Vi kan inte heller se att verksamheter inom havsbruket är så miljöförstörande att de behöver prövas enligt andan i propositionen. Detta har vi också fått bekräftat i flera brev från människor och organisationer som väl känner till dessa verksamheter.

Fru talman! Eftersom jag inser det orimliga i att ta ut en prövnings- och tillsynsavgift på de i mitt anförande uppräknade havsbruksverksamheterna, yrkar jag bifall till motion 1983/84:98 av Kenth Skårvik och Kerstin Ekman samt till reservationen nr 11 mom. 6 B.

Anf. 98 ELVING ANDERSSON (c):

Fru talman! Jag har tänkt att i detta anförande ägna mig åt samma problemområde som Jens Eriksson och Kenth Skårvik uppehållit sig vid. Men innan jag går in härpå vill jag knyta an till den diskussion som tidigare i dag har förts på jordbrukspolitikens område.

Med anledning av diskussionen om subventioneringen av livsmedel vill jag meddela att vi från centerns sida mycket väl kan tänka oss att instämma i det krav som förts fram i reservation nr 6 när det gäller att närmare analysera hur borttagandet av livsmedelssubventionerna påverkar konsumtionsvanorna.

För att, fru talman, återgå till den avgift som skall tas ut för tillsyn enligt miljöskyddslagen är det ju så att man skall ta in 105 milj. kr. för att finansiera kostnaderna för denna tillsyn. Det kan naturligtvis vara rätt att göra det i

*Vissa ekonomisk-politiska
åtgärder, m. m.*
(JoU)

fråga om ett antal verksamheter, men för vissa verksamheter som prövas enligt miljöskyddslagen kan de föreslagna avgifterna bli mycket tunga att bära. En sådan näring är just vattenbruket. Vattenbruk är den samlade benämningen på fisk- mussel- skaldjurs- och algodlingar. Detta är en näring som är under uppväxande i Sverige. I Bohuslän sker just nu en expansion på framför allt musselområdet. Algodling är också en verksamhet som kommer att bli omfattande inom en nära framtid. Vattenbruket är en framtidsnäring som kommer att få stor betydelse för att skapa jobb i framför allt glesbygder. För Bohusläns del har näringen redan fått positiv betydelse för sysselsättningen i länets glesbygds- och kustområden. I dessa områden, där arbetslösheten är hög och det är ont om nya jobb ställs stora förhoppningar på vattenbruket.

I Bohuslän finns f. n. 52 odlingstillstånd för musslor med en produktion på 14 000 ton våtvikt. Eftersom musslorna skördas efter 18 månader, handlar tillstånden om 7 000 ton per år. Samtliga tillstånd utnyttjas inte fullt ut ännu utan endast till ca 60 %. Denna omfattning på musselodlingen ger f. n. ca 50 årsarbetstillfällen i Bohusläns kust- och glesbygder. Enligt utvecklingsfondens prognoser kommer ca 100 personer att vara sysselsatta i denna näring redan under odlings säsongen 1985/86.

Ur miljösynpunkt kan inga negativa effekter på miljön påvisas. Musslorna lever på växt- och djurplankton som de filtrerar ur vattnet. Det förekommer alltså ingen som helst tillsats av näring till musselodlingarna. Tvärtom tas alltså en del av den näring som finns i vattnet om hand. Och det är ju just övergödning som är ett av problemen vid våra kuster. Varje musla filtrerar 24–36 liter vatten per dygn. I den mån som det förekommer någon miljöpåverkan från musselodlingarna är det alltså en positiv påverkan. Det bör också nämnas att den mängd musslor som vi här pratar om är en försvinnande liten del av alla de musslor som finns. Det är ju bara några få tusen ton som odlas jämfört med de hundratusentals ton som finns i naturligt tillstånd i kustvattnen. Det är därför helt orimligt att en sådan verksamhet skall belastas med s. k. miljöskyddsavgifter.

Även ur samhällsekonomisk synpunkt är vattenbruket en mycket viktig näring för Sverige, då det f. n. sker en stor import av produkter som kommer från detta område. Som exempel kan nämnas att bara när det gäller musslor importeras ca 13 000 ton, framför allt från Korea och Danmark.

En ny näring som är under uppväxande har oftast mycket snäva ekonomiska ramar, och havsbruksverksamheterna är inget undantag. Lönsamheten är därför låg. En extra pålaga i form av den föreslagna avgiften kan därför komma att påverka näringens utveckling på ett mycket negativt sätt. Den hittillsvarande utvecklingen av näringen har stöttats av olika regionala och centrala organ, och det är därför befängt att nu införa en avgift, som kraftigt kommer att försvåra nyetablering och utveckling av näringen. Därför bör vattenbruksverksamheterna undantas från denna miljöskyddsavgift.

Det är beklagligt att jordbruksutskottet inte gått på denna linje, trots att det finns en partipolitisk enighet på Bohusbanken, vilket framgår av inlämnade motioner. Däremot är det glädjande att företrädarna för centern, folkpartiet

och moderaterna avgivit en reservation där man kräver att musselodlingarna generellt skall undantas från denna avgift. Personligen hade jag dock önskat att man gått ännu längre och uttalat att alla vattenbruksverksamheter skulle undantas.

Ett bifall till reservation nr 11 skulle dock innebära ett stort steg framåt och få en mycket positiv inverkan på utvecklingen av den här näringen i Bohuslän.

Fru talman! Jag yrkar med hänvisning till det anförda bifall till reservation nr 11.

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder, m. m. (JoU)

Anf. 99 JAN FRANSSON (s) replik:

Fru talman! Elving Andersson och några talare före honom har talat för en verksamhet i Bohuslän som är mycket intressant, musselodlingen. Jag kan försäkra dem att socialdemokraterna i utskottet delar deras omsorg om den här spirande verksamheten, och vi hoppas att den skall utvecklas.

Vår värderade ordförande i utskottet har tidigare i veckan i den bohuslänska pressen sagt att musselodlare slipper miljöavgifter. Det finns en klar politisk vilja över partigränserna att musselodlingarna inte skall drabbas av avgifterna, fastslog han. När jag läste det undrade jag varför man från borgerligt håll skrivit den här reservationen. Jag påstod tidigare i debatten att man måste ha haft fantasi och konstruktionsvilja för att åstadkomma en reservation.

Tydligen är vi överens om att musselodlingen intar en särställning, men att undanta musselodlingar från avgifter är fel. Däremot är det riktigt att vi har tagit del av synpunkterna i motionen och beaktat dessa.

Fru talman! Jag vill till protokollet än en gång läsa in vad utskottet skriver i den här frågan: "Enligt utskottets mening bör det vara möjligt att utforma de närmare avgiftsbestämmelserna så att avgifterna inte lägger orimliga bördor på och därigenom förhindrar uppkomsten av exempelvis sådan verksamhet som vattenbruk o. d., som omnämns i ett antal motioner. Som där anförs kan sådan verksamhet bl. a. få stor betydelse för sysselsättningen i vissa glesbygder. Det är därför viktigt att avgiftssystemet inte utformas så att avgifterna försvårar nyetablering och utveckling av verksamhet av ifrågavarande slag."

Fru talman! Det ankommer givetvis på regeringen och de myndigheter som har att utforma de närmare anvisningarna att beakta vad utskottet här har anfört.

Anf. 100 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Jag är glad att Jan Fransson säger att man även från majoritetens sida i utskottet delar min omsorg om vattenbruksnäringen, vilken är under uppväxande. Jag har läst det stycke i utskottets betänkande som Jan Fransson citerade. Det är i och för sig hållet i en positiv ton, men från min sida och från reservanternas sida tycker vi att det är angeläget att gå längre och göra ett klart uttalande på den här punkten, så att det inte kan råda några missförstånd om vad som kommer att gälla.

Det stycke ur utskottsbetänkandet som Jan Fransson nyss läste upp har jag citerat för musselodlare, för folk från utvecklingsfonden hemma i Bohuslän och även för en del andra. De känner sig inte tillfreds med den formuleringen. De finner inte att man med en sådan formulering kan vara säker på att slippa betungande miljöskyddsavgifter på musselodlingarna. Det är därför vi vill gå ett steg längre än utskottsmajoriteten och göra ett klart uttalande på det här området. Och det är därför jag yrkar bifall till reservation nr 11.

Anf. 101 JAN FRANSSON (s) replik:

Fru talman! Eftersom jag har varit verksam en del år inom miljövärden vet jag att det är väldigt farligt att uttala sig alltför tvärsäkert i stil med att "det finns inga miljöproblem i den här verksamheten". Jag noterade att de experter vi har på det här området inte fanns med i den uppräknings som Elving Andersson gjorde över dem som framfört sådana här synpunkter. Jag vet att man från experthåll intar en litet mer avvaktande attityd än den de intar som kanske nu vill få i gång en verksamhet på detta område.

Anf. 102 ELVING ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Jag är ledsen om jag glömde att i uppräkningsen nämna alla grupper som jag har haft kontakt med. Jag har haft kontakt även med personer som på forskningssidan arbetar med detta. Vi har en del sådana institutioner på västkusten, och de är involverade i det här jobbet. Alla som jag har talat med – även mycket kompetent expertis på detta område – är helt överens om att det i varje fall när det gäller musselodling inte finns någon anledning att befara en negativ miljöpåverkan utan tvärtom möjligtvis en positiv. Däremot kan det finnas vissa tveksamheter när det gäller t. ex. intensivodling av fisk i kasse. Där tillför man ju foder o. d., vilket man inte gör vid musselodling.

Just när det gäller musselodling, vilket reservation nr 11 handlar om, är alla som jag har talat med – däribland en hel del mycket kompetenta bedömare – fullständigt överens om att den verksamheten inte innebär någon negativ miljöpåverkan.

Anf. 103 EINAR LARSSON (c):

Fru talman! Tillåt mig att göra en mycket kortfattad komplettering om ett par saker som det inte var möjligt för mig att klargöra i de replikskiften vi hade tidigare under den här debatten.

För det första vill jag på centerns vägnar gärna säga att vi kan vara beredda att stödja reservation 6 om en utvärdering av följderna av minskningen av livsmedelssubventionerna.

För det andra vill jag säga att det naturligtvis var intressant att få höra i ett inlägg från regeringens representant att man likställer den 12-procentiga handelsgödselavgift som nu tas ut med den i sparpropositionen föreslagna avgiften. Den 12-procentiga avgiften går direkt till jordbrukets regleringskassa och är avsedd att något dämpa exportkostnaderna. Den straffskatt på

5 % som nu föreslås är av helt annan karaktär. Därför är det väldigt intressant att man nu drar paralleller mellan dessa. Vågar vi tolka det som att regeringen är beredd att ändra sig så att även den 5-procentiga handelsgödselavgiften skall gå i retur och komma jordbruket till godo?

Anf. 104 JENS ERIKSSON (m):

Fru talman! Vi antecknar Jan Franssons positiva inställning till befrielse från miljöavgifter. Av hans yttrande framgår emellertid att han inte är beredd att rösta för reservationen, men kanske mina kamrater på bohusbanken kan rösta för den även om de är socialdemokrater, eftersom de bör känna till de förhållanden som råder och de problem som finns i en ny näring.

Reservationen är inte fantasier; den är omsorg om dem som skall odla musslorna. Att vi vill bryta ut den här frågan beror på att musselodling inte är någon miljöfarlig verksamhet. Den behöver inte prövas och behöver inte någon tillsyn enligt miljöskyddslagen.

Anf. 105 KENTH SKÅRVIK (fp):

Fru talman! Mycket är sagt i denna fråga, men på grund av vad Jan Fransson sade måste jag begära ordet igen.

Jag blev också mycket förvånad över den artikel i veckan som fanns i en del tidningar efter en intervju med jordbruksutskottets ordförande, då jag visste vad som stod i betänkandet. Eftersom man är så förstående för vattenbrukarnas verksamhet och den tänkta avgiftens besvärande resultat, förstår jag inte varför man inte med en gång kan ta bort den här avgiften.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter behandlingen av bostadsutskottets betänkande 12.)

Anf. 106 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera näringsutskottets betänkande 8 om utgiftsbegränsande åtgärder inom industridepartementets område.

Utgiftsbegränsande åtgärder inom industridepartementets område

Anf. 107 STEN SVENSSON (m):

Fru talman! I näringsutskottets betänkande nr 8 behandlas regeringens förslag till utgiftsbegränsande åtgärder inom industridepartementets område. Dessa förslag innebär att vissa statliga stödssystem skall upphöra eller modifieras mot bakgrund av det ansträngda statsfinansiella läget.

De stödformer som berörs är statsbidraget till nedläggningshotade företag, statlig förlusttäckning i anledning av garantigivning hos regionala utvecklingsfonder, statens medelstillskott till Norrlandsfonden samt bidrag för prospektering av vissa mineral.

I propositionen erkänner regeringen att besparingar är nödvändiga för att

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

*Utgiftsbegränsande
åtgärder inom
industridepartementets område*

Torsdagen den
15 december 1983

*Utgiftsbegränsande
åtgärder inom
industridepartementets område*

skapa balans i den svenska ekonomin. Tidigare i denna debatt har finansutskottets ordförande, Arne Gadd, bekräftat detta synsätt. Jag noterade också att Arne Gadd påpekade nödvändigheten av att åstadkomma ett bättre resursutnyttjande genom rationaliseringar och effektiviseringar.

Med hänsyn till det försämrade statsfinansiella läget borde det ha varit följdriktigt att regeringens besparingsförslag inneburit betydelsefulla steg för att minska de statliga utgifterna. Dess värre är de redovisade förslagen mycket blygsamma. Med undantag för förslaget om nedskärning av anslaget till beredskapslagring av olja uppgår besparingarna till endast 70 milj. kr. på detta delområde. Parallellt med behandlingen av dessa förslag har näringsutskottet behandlat förslagen i tilläggsbudgeten där ytterligare en miljard skall anslås, bl. a. till statlig företagsamhet. Två åtgärder som går i motsatt riktning behandlas alltså samtidigt.

Med hänsyn till budgetunderskottets storlek, den stigande utlandsupplåningen och den sammanlagda räntebörda som den betydande statsskulden medfört är det nödvändigt att genomföra besparingar – kraftfulla sådana. Jag vill därför erinra om de besparingsförslag som vi moderater har framlagt tidigare under 1983. Vi har gjort en redovisning av dessa i motion nr 107 beträffande näringsutskottets beredningsområde. Där framgår att vi sagt nej till utgiftsökningar på drygt 10,8 miljarder inom detta område.

Som också framgår av den nämnda motionen har avsikten med vår redovisning av alla våra besparingsförslag under 1983 varit att ytterligare poängtera vikten av besparingsåtgärder i den här omfattningen i dagens statsfinansiella läge. Samtidigt tvingas vi dock konstatera att de nyss nämnda förslagen inte utan vidare kan upprepas, bl. a. därför att de av riksdagen anvisade medlen till stor del redan har förbrukats. På dessa punkter avser vi att återkomma i samband med budgetförslaget för nästa budgetår. På andra punkter har vi emellertid sett möjligheter att upprepa vissa förslag eller delar av dessa i samband med behandlingen av den nu aktuella propositionen.

Men, fru talman, även här verkar tidsfaktorn i negativ riktning. Under tiden för ärendets behandling får vi erfa att besparingsutrymmet in-tecknas alltmer genom den successiva förbrukningen av anslagna medel. Det ligger i sakens natur att så blir fallet under det löpande budgetåret. Vi har därför i samband med utskottsbehandlingen inriktat oss på att få största möjliga besparingseffekt på de områden där framkomstmöjligheterna ännu kvarstår. Det är emellertid viktigt att uppfatta våra yrkanden som en bestämd markering till förmån för den höga besparingsnivå som vi anser nödvändig för att vi så snart som möjligt skall kunna få balans i den svenska ekonomin.

Vi har således tillstyrkt samtliga besparingsförslag på industridepartementets område från regeringen. Därutöver har vi yrkat på ytterligare utgifts-nedskärningar på över 1,4 miljarder under första halvåret 1984, vilket blir den totala effekten av alla våra förslag, om dessa genomförs fullt ut enligt de intentioner som vi angett i vår motion. Det här skall alltså jämföras med det blygsamma förslag som regeringen kommit med och som innebär endast 70 miljoner i besparing. Som framgår av de reservationer som vi fogat till betänkandet är det fortfarande möjligt att till mycket stor del genomföra de

besparingar vi har yrkat på i motionen.

Som anges i motionen har vi inte endast begärt utgiftsnedskärningar. Vi har också föreslagit en del systemförändringar som, om de blir genomförda, kan innebära effektiviseringar, strukturförändringar, etc., som verksamt kan bidra till ännu lägre statsutgifter på sikt. Jag skall i det följande återge några sådana överväganden som vi redovisat i vår motion.

Som jag redan påpekat måste i det rådande statsfinansiella läget alla möjligheter att begränsa den statliga resursförbrukningen tas till vara. Det finns t. ex. inte skäl för staten att genom de regionala utvecklingsfonderna vara engagerad i en kostnadskrävande kreditgivning till företagen som till väsentlig del innebär en dubblering av de reguljära kreditinstitutens verksamhet.

Kreditgivningen till näringslivet bör i första hand handhas av banker och liknande kreditinstitut, vilka har större kompetens när det gäller kreditbedömningsfrågor och ett mer vittförgrenat kontorsnät. Det är dessutom från principiella utgångspunkter otillfredsställande att samhället genom utvecklingsfonderna engagerar sig ekonomiskt till förmån för vissa företag, när motsvarande stöd inte kommer även företagets konkurrenter till del. Genom ändringar i banklagstiftningen bör bankerna ges möjligheter att ta över den något mer riskbetonade kreditgivning som utvecklingsfonderna nu förutsätts vara engagerade i. Utvecklingsfonderna bör koncentrera sig på rådgivnings- och konsultinsatser, med inriktning på de mindre företagen, vilkas kompetens när det gäller t. ex. ekonomisk planering, marknadsföring och tillämpning av ny teknik därigenom skulle förbättras. Utvecklingsfondernas tjänster bör i princip avgiftsfinansieras. En effekt härav skulle antagligen bli att kvaliteten på fondernas tjänster förbättrades.

Det bör ankomma på utvecklingsfonderna att själva bestämma vilken ersättning de vill ta ut för sina tjänster.

Det ligger i sakens natur att fonderna inte kommer att sätta sådana priser för sina tjänster att företagen avskräcks från att utnyttja den erbjudna servicen.

I synnerhet när det gäller rörelselånen, som utgör den dominerande grenen av utvecklingsfondernas kreditgivning, måste det vara utomordentligt svårt att ge verksamheten en sådan inriktning som statsmakterna har föreskrivit, nämligen å ena sidan att lån skall ges endast för lönsamma projekt, å andra sidan att den allmänna kreditmarknaden skall utnyttjas i första hand. I verklig mening lönsamma projekt bör alltid kunna påräkna intresse från kreditinstitutens sida. En successiv avveckling av rörelselånen ter sig därför naturlig. Utvecklingsfondernas behov av finansieringsmedel minskar därigenom. En viss del av amorteringsmedlen bör årligen kunna återföras till statskassan. Riktpunkten bör vara att 50 milj. kr. under innevarande budgetår skall komma staten till godo på här angivet sätt. Detta kräver emellertid att de nu löpande avtalen mellan staten och de regionala huvudmännen omförhandlas. Riksdagen bör kunna utgå från att de senare i rådande läge kommer att visa beredvillighet att tillmötesgå statens önskemål

Torsdagen den
15 december 1983

*Utgiftsbegränsande
åtgärder inom
industridepartementets område*

och sålunda lämna ett bidrag till den nödvändiga saneringen av statsfinanserna.

I motionen har vi därför föreslagit att regeringen med det snaraste bör föranstalta om förhandlingar i detta syfte.

Det statliga stödet till tekoindustrin måste inriktas på generella stödåtgärder och utformas på sådant sätt att en konkurrens på lika villkor kan upprätthållas i branschen. Vi upprepar sålunda, herr talman, vår kritik mot den kraftiga ökningen av det selektiva branschstödet till tekoindustrin, som riksdagen tidigare fattat beslut om. Den industripolitiska verksamheten på tekoområdet bör inriktas på generella, konkurrensneutrala åtgärder.

En avveckling av de särskilda strukturgarantierna är också en näraliggande besparingsåtgärd som tycks godtas tämligen allmänt. Mot denna bakgrund bör stödformen särskilda strukturgarantier avskaffas. Likaså bör det särskilda anslaget för täckande av kostnader för räntebefrielse i samband med redan lämnade strukturgarantier utgå.

Riksdagens beslut om ett vidgat bemyndigande för regeringen att medge avtal om nya beredskapslån samt ytterligare anslagsmedel till beredskapslagring och industriella åtgärder i regi av överstyrelsen för ekonomiskt försvar bör upphävas. Vi föreslår därför att regeringen söker tillgodose det aktuella syftet i första hand genom omdisposition av det utrymme som står till buds inom den tidigare beslutade kostnadsramen. Detta bör innebära en besparing på upp till 120 milj. kr.

Till sist skall jag kortfattat kommentera övriga besparingsförslag. Vi anser att ramen för statliga industrigarantier bör minskas och att riksdagen skall anmoda regeringen att lägga fram förslag om detta. Vi bedömer att den i vår motion föreslagna provisoriska ramen om 50 milj. kr. ger tillräckligt utrymme för de lånegarantier som behöver ställas, innan riksdagen har kunnat fastställa en ny garantiram på en betydligt lägre nivå.

Vi anser att kostnaden för kreditgivning till u-länder bör hänföras till biståndsramen. Tekniskt skulle detta t. v. kunna lösas så, att inom biståndsramen ett belopp motsvarande utgifterna under det nu aktuella anslaget skulle lämnas outnyttjat under budgetåret 1983/84 för att vid dess slut finnas tillgängligt som reservation. Den reella budgetbelastningen under budgetåret skulle härigenom minska med ett belopp som skulle bli av storleksordningen 20 milj. kr. Det möjliggör en reell besparing på statsbudgeten.

I motionen ställer vi oss också avvisande till det särskilda upphandlingsstödet inom energiområdet. En omedelbar avveckling skulle innebära en högst betydande statsfinansiell besparing.

Slutligen har vi redovisat förslag till besparingar rörande mineralprospektering, kommittéanslaget, branschfrämjande åtgärder och utbyggnad av fjärrvärme. Jag ber på dessa punkter att få hänvisa till den redovisning som vi har gjort dels i vår motion, dels i de reservationer som fogats till betänkandet.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till samtliga moderata reservationer som fogats till näringsutskottets betänkande nr 8.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

Anf. 108 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Centern har, när det gäller besparingar i de offentliga utgifterna slagit fast att besparingsarbetet måste bedrivas med beaktande av en riktig fördelningspolitik. Detta har framkommit i debatten såväl i går som i dag. När det gäller näringsutskottets ämnesområden, som det här betänkan- det omfattar, kan man på fullt allvar hävda fördelningspolitiska principer. Det är bl. a. detta som varit vägledande för centern när vi har tagit ställning till regeringens olika sparförslag.

Vi kan konstatera att vi i dag har en högre arbetslöshet än för ett år sedan. Inte minst de s. k. skogslänen är hårt drabbade, och då är det viktigt att besparingarna inte görs inom områden som försvårar regionalpolitiska insatser. Det får inte heller gå ut över näringspolitiken, där ambitionen måste vara en ökad satsning på de små- och medelstora företagen.

Utifrån centerns värderingar rimmar det därför illa när regeringen gör omfattande ingrepp inom närings- och regionalpolitiken.

Redan i samband med årets budgetproposition började regeringen att "dra åt snaran" kring regionalpolitiken och därmed minska de åtgärder som kan leda fram till sysselsättningsökningar. Löftena från fjolårets valrörelse började tyna bort.

Det finns därför i dag all anledning att erinra om den debatt som socialdemokraterna förde för ett år sedan. Då hette det att insatserna för närings- och regionalpolitiken var för små och begränsade. Nu tycks inget hindra socialdemokraterna att visa spariver inom industridepartementets verksamhetsområden.

Jag vet inte om man skall tolka det som ett tidens tecken, men när regeringen tidigare i höst presenterade sin s. k. sysselsättningsproposition lyste åtgärderna från statsråden i industridepartementet med sin frånvaro. Däremot återkom man i sparpropositionen med omfattande besparingsförslag som om de genomförs – och det utgår jag från att de kommer att göra vid voteringen i dag – kommer att få allvarliga konsekvenser, inte minst för skogslänen. Det är just detta våra reservationer handlar om.

Jag vill påstå att regeringspolitiken offensivt är undermålig när det gäller småföretagsamhet och regionalpolitik via utvecklingsfonderna. Där har sparnitet på ett mycket otillfredsställande sätt drabbat dessa områden utan att det ger några väsentliga budgettillskott. Jag skall närmare precisera detta.

Regeringens förslag att slopa systemet med statlig del i förlusttäckning för bankgarantierna upplever jag som oroväckande. Förslaget, som får stöd av utskottsmajoriteten, innebär att fondernas intresse att ta risker då det gäller långivningen kommer att minska. Det kommer i sin tur att leda till att fondernas utlåningskapital riskerar att urholkas.

I ett läge då fonderna inte tillförs några nya resurser innebär slopandet av statens del i förlusttäckningen för bankgarantierna att fondernas kapital stegvis urholkas. Inte minst i skogslänen, där fonderna som regel får ta större

*Utgiftsbegränsande
åtgärder inom
industrideparte-
mentets område*

Torsdagen den
15 december 1983

*Utgiftsbegränsande
åtgärder inom
industridepartementets område*

risker, kommer förslaget på sikt att inverka mycket negativt.

Avsikten med utvecklingsfonderna är ju att de skall kunna ta risker utöver vad de traditionella kreditinstituten gör. När nu riksdagen beslutar om indragningen, vilket ju tyvärr tycks bli fallet, ökar risken att fonderna kommer att bedriva en nästan traditionell bankverksamhet och inte vara ett offensivt komplement till bankerna – vilket ju hela tiden har varit avsikten med fonderna. Utvecklingsfondernas risktagande skall ligga utöver bankernas.

Jag vill hävda att systemet med en statlig del i förlusttäckningarna för bankgarantierna har uppskattats oerhört ute hos utvecklingsfonderna och delvis gett fonderna ökad effekt i ett läge när lånekapitalet inte utökats.

I propositionen och i utskottsbetänkandet hävdas att utvecklingen av fondernas lånekapital varit positiv. Jag vill på det bestämdaste bestrida den beskrivningen. Den äger inte allmän giltighet. Jag vill gärna fråga Wivi-Anne Radesjö, som återfinns längre ner på talarlistan, som företrädare för utskottsmajoriteten om ni har tagit hänsyn till att det inte skett något kapitaltillskott till fonderna de senaste åren. Är ni medvetna om de negativa effekter som ert förslag kommer att få? Och till sist: Har ni stöd ute hos utvecklingsfonderna för åtgärden?

Jag måste dess värre tolka regeringens förslag på den här punkten som ett uppgivande av ambitionerna att genom utvecklingsfonderna försöka åstadkomma en bättre utveckling inom småföretagssektorn. I sin förlängning innebär den här uppgivenheten att möjligheterna att skapa ett differentierat näringsliv i bl. a. skogslänen minskas. Och till syvende og sist kommer det att gå ut över ett redan allvarligt sysselsättningsläge.

Centern har också invändningar mot regeringens förslag att minska resursramen till Norrlandsfonden. Förslaget på den här punkten är ingenting annat än ett tydligt tecken på en sänkt ambitionsnivå i Norrlandsfondens verksamhet. Det kommer att få negativa konsekvenser för fonden och det område som fonden är avsedd att tjäna och verka inom när det gäller att gå in i utvecklingsbara projekt. Alla skäl talar för att riksdagen bör stå fast vid sitt tidigare beslut om resursram för Norrlandsfonden.

Jag erinrar mig, herr talman, tidigare debatter i riksdagen, då framträdande socialdemokrater från näringsutskottet har hävdat, att centern inte velat ge tillräckliga resurser till Norrlandsfonden. Den kritiken var då inte berättigad, men den faller nu tillbaka på socialdemokraterna, som vill dra ned Norrlandsfondens ambitioner.

När det gäller mineralprospekteringen vill jag erinra kammarens ledamöter om socialdemokraternas löften i fjolårets valrörelse och sedan också riksdagsbeslutet hösten 1982. Då beslutades om ett program för utökad mineralprospektering omfattande fem år och 300 milj. kr. Från centerns sida ansåg vi då att programmet var mycket dåligt underbyggt, och vi har nu delvis fått rätt i vår kritik, eftersom regeringen redan efter ett år frångår ytterligare ett av sina vallöften. Vi menar dock att det utöver regeringens förslag till sparande på den här punkten bör vara möjligt att spara ytterligare 50 milj. kr. utan att det skulle ge negativa effekter.

Herr talman! I det här betänkandet behandlas ett antal förslag från moderaterna, som rör sparande inom ramen för redan påbörjad verksamhet, t. ex. branschfrämjande åtgärder. Med hänsyn till att programmet redan har inletts då det gäller bl. a. branschfrämjande åtgärder finns det i dag på den punkten ingen anledning att ändra riksdagens tidigare beslut.

Från centerns och folkpartiets sida har vi emellertid i ett särskilt yttrande redovisat vår syn på ytterligare sparområden. Enligt vår mening ger det material som regeringen nu redovisat inte underlag för bedömning av möjligheterna till besparingar inom industridepartementets område i dess helhet. Därför har vi vid detta tillfälle bara prövat de besparingar som berör de konkreta förslagen i propositionen och de motioner som lagts fram.

Vi menar dock att möjligheterna att spara, med en fördelningspolitisk profil i botten, inte är uttömda. Vi har ju tidigare i samband med årets budgetproposition anvisat flera olika vägar. Eftersom vi inom mycket kort tid skall ta ställning till ett nytt budgetförslag från regeringen, kommer vi i samband med detta att pröva ytterligare besparingar. Det blir då också möjligt att pröva omfattande systemförändringar i den verksamhet som finns inom ramen för industridepartementets och näringsutskottets bevakningsområde.

Herr talman! Jag ber att med detta få yrka bifall till samtliga de reservationer som centerns företrädare i utskottet har undertecknat i detta betänkande.

Anf. 109 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Vi har från folkpartiets sida inte haft några invändningar mot de besparingsförslag som faller inom industridepartementets område, helt enkelt därför att åtgärderna ligger i linje med vad vi tidigare sagt.

Egentligen är det bara på ett par punkter som man får effekt från den 1 januari 1984.

Den ena är att det s. k. rådrumsstödet skall upphöra, alltså stödet till nedläggningsshotade företag.

Detta föreslog vi i januari i år utan att få gehör från socialdemokraterna. Det är bra att man har tänkt om nu. Varken företagen eller de anställda är betjänta av att man kortsiktigt upprätthåller olönsam verksamhet.

När det gäller bidrag för prospektering av vissa mineral är det två olika anslag som figurerar i sammanhanget. Detta har uppenbarligen givit upphov till visst missförstånd i samband med motionsskrivandet, men det ändrar ingenting i sak.

Vi accepterar för vår del att den stödform som nämns i propositionen nu upphör. Men dessutom borde man, enligt vår uppfattning, kunna minska ramen för det större programmet med 50 milj. kr. Också vårt ställningstagande på den här punkten är en direkt följd av vad vi sade när stödformen beslutades.

I näringsutskottets betänkande finns det också ett antal förslag till besparingar utöver dem som nämns i propositionen. Några av dem ställer vi oss bakom, andra kan vi inte acceptera. Som framgår av det särskilda

*Utgiftsbegränsande
åtgärder inom
industridepartementets område*

ytrandet från folkpartiet och centern har vi begränsat vår motion till de konkreta förslagen i propositionen. Vi har i andra sammanhang lagt fram besparingsförslag inom industridepartementets område, och dem återkommer vi naturligtvis till. Några korta kommentarer vill jag dock göra till de förslag som moderaterna aktualiserar i det här sammanhanget.

Vi har tidigare sagt att de s. k. branschråden och liknande organ med all säkerhet kunde slopas utan att det skulle få några större negativa effekter. Vi har inte haft anledning att ändra uppfattning sedan den här frågan var aktuell senast.

Inom ramen för branschfrämjande åtgärder tillkom genom beslut i våras ett program för s. k. övriga industrisektorer. Det innebär i praktiken att regeringen skall peka ut vissa företag i en bransch som framtidsföretag och ge dem fördelar gentemot andra. Vi tror inte att politiker och tjänstemän i kanslihuset är bättre, skickade att göra sådana framtidsanalyser än vad näringslivets eget folk är.

Vi var kritiska mot det här förslaget i våras, och det är vi fortfarande. Men eftersom beslutet fattades och programmet nu löper så anser vi det inte meningsfullt att yrka på en ändring i det här sammanhanget.

En annan fråga som vi diskuterade i våras var tekostödet. Vi uttalade då att det statliga selektiva stödet måste trappas ned. Inte heller på den här punkten har vi ändrat uppfattning. Vi är övertygande om att svensk tekoindustri har en framtid – men inte med hjälp av statlig stödåtgärder eller handelshinder. Det finns en uppenbar risk att det tvärtom konserverar en ineffektiv struktur och motverkar en förbättrad effektivitet.

Klart avstånd tar vi från det besparingsförslag moderaterna redovisar när det gäller kreditgivningen till u-länderna – en fråga som för resten också var aktuell i gårdagens biståndsdebatt. Det är anmärkningsvärt, om än inte förvånande, att folkpartiet är ensamt om att säga ett entydigt nej till de propåerna. Om de s. k. blandade krediterna hänförs till biståndsramen, vilket alltså förslaget går ut på, innebär det en ytterligare minskning av vår totala hjälp till de fattiga länderna. Det kan folkpartiet inte acceptera.

I biståndsdebatten i går kväll uppfattade jag trots allt utrikesministerns svar på just den här punkten som en tröst i bedrövelsen. Det föreföll som om utrikesministern tog avstånd från de här propåerna från moderaterna – och också från kreditutredningen. Det hade känts betydligt lugnare om vi hade kunnat komplettera det med ett klart riksdagsuttalande mot att de blandade krediterna skulle få räknas in i biståndsramen – i stället för den undanglidning som utskottsmajoriteten gör i sin skrivning.

Utöver den relativt obetydliga del av den aktuella propositionen som vi behandlar i näringsutskottet så finns det flera andra förslag som får betydelse för näringslivet. Ett par exempel bara:

Höjningen av förmögenhetsskatten ger stora negativa effekter för våra mindre företag. Där har man sin förmögenhet bunden i maskiner och byggnader som är en förutsättning för att man skall kunna utöva sin verksamhet. Den ökade skatten kommer att bli mycket kännbar för åtskilliga småföretagare. Vi tycker att man borde gå den motsatta vägen och slopa

förmögenhetsskatten på det i småföretagen arbetande kapitalet. Den höjda skatten rimmar dåligt med regeringens tal om förbättrade villkor för mindre företag. Över huvud taget väntar småföretagarna fortfarande förgäves på något konkret resultat av socialdemokraternas vackra tal om förbättringar.

I propositionen aviseras också att det avdrag för forsknings- och utvecklingskostnader som nu får göras i företagen kommer att slopas. Vi tror att det vore mycket olyckligt att ta bort det här generellt verkande stödet.

Avdragssystemet för forskning och utveckling är både effektivt och enkelt att administrera, betydligt enklare än de selektiva åtgärderna, både för företag och för myndigheter.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de reservationer som folkpartiledamöter undertecknat i det här betänkandet.

Anf. 110 WIVI-ANNE RADESJÖ (s):

Herr talman! I näringsutskottets betänkande 1983/84:8 behandlas den del av besparingsproposition 40, bilaga 10, som berör utskottet. Utskottets andel av besparingarna uppgår – som vi har hört tidigare här – till sammanlagt ca 70 milj. kr. per år under de närmaste åren. Detta tycker inte moderata samlingspartiet är tillräckligt utan har fogat en reservation till utskottsbetänkandet. Majoriteten menar att det inte går att komma längre i nuläget. Jag yrkar därför avslag på reservation 1.

Så skall jag gå in på några enskilda punkter i betänkandet. Jag skall också något kommentera de övriga reservationer som har fogats till betänkandet.

De regionala utvecklingsfonderna har fr. o. m. år 1980 haft möjlighet att lämna lånegarantier såsom ett komplement till den övriga ekonomiska stödverksamhet som fonderna bedriver. I nuläget delas förlustrisken på dessa garantier lika mellan staten och resp. fond. Det förslag från regeringen som vi nu behandlar innebär att fonderna från den 1 januari 1984 själva skall stå för den eventuella förlusttäckningen. Regeringen och även utskottsmajoriteten, Per-Ola Eriksson, menar att vi bör ha en likformig utformning när det gäller förlusttäckning av garantier och övriga former av finansiering från utvecklingsfonderna. De farhågor som framförs i centerpartiets motion – och som har tagits upp i reservation 2 – delas inte av utskottsmajoriteten. Jag avstyrker därför reservation 2.

I den moderata motionen återkommer man till att utvecklingsfondernas verksamhet bör omprövas på diverse områden. Bl. a. skall fonderna inte bedriva låneverksamhet utan endast ägna sig åt rådgivning och konsultverksamhet. Jag vill här påpeka att fonderna redan i dag ger en uppskattad och bra service till de mindre företagen, men även kreditgivningen bör finnas kvar, då ju trots allt fonderna skall kunna ställa upp med medel efter det att bankerna har tagit sin andel, alltså med ett mer riskvilligt kapital till utvecklingsbara företag. Jag yrkar därför avslag på reservation 3.

Jag övergår så till avsnittet om Medelstillskott till Norrlandsfonden. Propositionens förslag innebär en sänkning av anslaget med 20 miljoner, alltså från 150 miljoner till 130 miljoner. Motivet är att fondens disponibla medel ökar efter hand. Vid ingången av år 1983 var dessa 90 miljoner och

Torsdagen den
15 december 1983

*Utgiftsbegränsande
åtgärder inom
industrideparte-
mentets område*

väntas öka ännu mer under detta år. Därför kan propositionens förslag tillstyrkas av utskottsmajoriteten, och jag avstyrker reservation 4 från centerpartiet.

Vad gäller mineralprospektering har regeringen föreslagit i propositionen att bidraget till prospektering av vissa mineral skall upphöra den 1 juli 1984, medan moderaterna i sin motion 107 menar att bidraget bör upphöra redan vid årsskiftet.

I motioner från centern och folkpartiet sägs att ramprogrammet för utökad prospektering bör minskas, och detta tas sedan upp i reservation nr 6. Det rör sig här om ett femårigt ramprogram, som till stor del redan har utnyttjats, och enligt utskottets mening bör programmet fullföljas.

Jag yrkar därför avslag på reservationerna 5 och 6.

I den moderata motionen anförs att branschråden, som är fem till antalet och som bekostas av departementets kommittéanslag, bör avskaffas. Utskottet menar däremot att branschråden behövs och bör få det anslag som regeringen föreslagit. Motionen avstyrks därför på den punkten, lika väl som på de punkter som tar upp industrigarantier och branschfrämjande åtgärder. Utskottsmajoriteten anser att detta är områden som det är angeläget att stödja.

Jag yrkar därför avslag på reservationerna 8, 9, 10 och 11.

Så över till tekostödet, herr talman. Detta har behandlats av riksdagen tidigare i år och fått en ändrad inriktning, och vi menar att det nu är för tidigt att vidta några ytterligare åtgärder.

Jag avstyrker därför det aktuella motionsyrkandet och därmed reservationen nr 12.

Den moderata motionen tar också upp ett krav på att anslaget i form av s. k. blandade krediter till u-länder skall räknas in i biståndsramen. Utskottsmajoriteten avstyrker förslaget. Utskottet har också inhämtat under hand från regeringen att det under våren 1984 kommer ett förslag därifrån om kreditgivning till u-länderna. Därför finns det ingen anledning att nu göra några uttalanden från riksdagens sida.

Reservationerna 13 och 14 avstyrks därför.

Reservationerna 15 och 16 gäller utbyggnaden av fjärrvärmens och upphandling på energiområdet. Jag yrkar avslag även på de reservationerna, med motiveringen att vi inom kort kommer att behandla dessa frågor i samband med proposition 1983/84:62.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till näringsutskottets hemställan i betänkande nr 8 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 111 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag finner att Wivi-Anne Radesjö för ett ganska motsägelsefullt resonemang. Det ligger väl också i linje med vad jag påvisade i mitt förra anförande, att man nu föreslår besparingar i storleksordningen 70 milj. kr. inom industridepartementets ansvarsområde, samtidigt som vi i näringsutskottet behandlar propositionen om anslag på tilläggsbudget I, där regering-

en föreslår utgifter på drygt en miljard, varav större delen skall betalas ut till statlig verksamhet.

Nu säger Wivi-Anne Radesjö att vi inte kan nå mycket längre. Det går inte att åstadkomma mer. Låt mig då ta ett exempel.

Vi har ju föreslagit att man skall avbryta den statliga upphandlingen inom energiområdet. Vi redovisar i betänkandet att anslaget för innevarande budgetår uppgår till 700 milj. kr. Den 1 oktober var endast 150 milj. in-tecknat av detta belopp. Om man avbröt detta från årsskiftet borde det vara möjligt att kunna spara en halv miljard. Man kan spara om viljan finns, Wivi-Anne Radesjö!

När det gäller utvecklingsfonderna menar vi att de bör koncentrera sin verksamhet till ren service och inte bedriva bankverksamhet. Det finns en tendens till att de mer och mer övertar de ordinarie kreditinstitutens verksamhet. Den utvecklingen vill vi bryta. Det borde vara tillräckligt att utvecklingsfonderna satsade på att förmedla krediter och ägnade sig mera åt den övriga serviceverksamheten.

Sedan säger Wivi-Anne Radesjö att branschråden behövs. Det kan diskuteras. Hon säger inte varför. Jag konstaterar att det finns många frivilligt uppbyggda branschorgan inom näringslivet som kan sköta mycket av dessa uppgifter och kanske göra det bättre, eftersom de sitter närmare marknaden och kan bedöma vilka initiativ och strategiska åtgärder som behöver vidtas. Det är inte nödvändigt att staten tar på sig denna roll, ännu mindre i dagens statsfinansiella läge.

Slutligen säger Wivi-Anne Radesjö att vi inte skall röra tekostödet, eftersom vi nyligen fastställde detta. Men i tilläggsbudget I går ändå regeringen in med ett stöd till Eiser på 38 milj. kr. Den frågan skall vi för all del diskutera i en senare debatt, men man måste tänka på vad det innebär i form av snedvridande effekter gentemot andra producerande företag inom tekoområdet. Även detta resonemang vittnar om att socialdemokraterna för motsägelsefulla resonemang.

Anf. 112 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Jag konstaterar att Wivi-Anne Radesjö inte svarade på mina frågor. Om det berodde på tidsbrist eller annat lämnar jag därhän. Jag ber i alla fall att få upprepa dem.

Har ni tagit reda på om man i utvecklingsfonderna är överens med regeringen och utskottsmajoriteten om att förändra täckningen av förlusterna när det gäller bankgarantierna? Jag tycker att Wivi-Anne Radesjö hade ett ganska dåligt försvar för förändringen. Motivet var att man kunde få en likformig utformning för täckning av dessa förluster och andra förluster på pengar som fonderna lånar ut.

I verkligheten kommer detta att innebära att utvecklingsfonderna i skogslänen hamnar på efterkälken. De har i regel en svagare utveckling på näringslivets område och i regel en högre förlustrisk i sin verksamhet. Får de inte den hjälp av staten som de hittills haft kommer deras lånekapital att segrävis urholkas.

Industriverket har i sin budgetframställning för nästa budgetår pekat på den oro som finns ute hos fonderna och har också angett en möjlig färdväg: att gå in och öka medelsramen till fonderna med ett antal tiotal miljoner kronor.

Jag vill komplettera mina tidigare frågor till Wivi-Anne Radesjö med att fråga: Är socialdemokraterna beredda att ställa upp och ge fonderna ökade resursramar totalt sett?

Jag hoppas att socialdemokraterna inte sätter ut utvecklingsfonderna i kylan som en del andra talare i denna debatt har gjort. Vi har tidigare varit överens om den viktiga roll fonderna har. Jag hoppas att vi framöver alltjämt kan vara det. Fonderna har utomordentligt stor betydelse då det gäller att stärka de mindre och medelstora företagen.

När det gäller vår reservation om mineralprospekteringen vill jag säga, Wivi-Anne Radesjö, att programmet är femårigt och väl tilltaget när det gäller resurstilldelning. Jag tror att ingen olycka skulle inträffa om man gjorde en begränsning av medelsramen på det sätt som vi har föreslagit. Det kunde vara intressant att få ett enda exempel på vad som kunde inträffa om man gör den förändring som vi föreslagit. Jag tycker att den medelsram som hittills gällt väl fyller de krav man hittills har haft anledning att ställa – i överkant och med ordentlig råge.

Herr talman! Med detta ber jag än en gång att få yrka bifall till denna reservation.

Anf. 113 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Först vänder jag mig till Wivi-Anne Radesjö om biståndet och u-krediterna. Om det hade funnits en klar vilja hos socialdemokraterna i utskottet, så borde man redan nu ha redogjort för denna i stället för att hänvisa till u-kreditutredningen. Vi vet ju att det där finns tankegångar just i denna riktning. Jag hade hoppats att vi skulle få hjälp med ett klart avståndstagande till dessa propåer redan nu. De innebär ju i praktiken en ytterligare minskning av det totala biståndet. Jag tror att det vore mycket välgörande att få ett sådant uttalande även från riksdagen – ett annat uttalande än det som utskottsmajoriteten nu står för.

Beträffande mineralprospektering förhåller det sig så att vi hela tiden har varit kritiska mot det större programmet för prospektering, från det att riksdagen i våras antog det. Vi har sagt att det är illa underbyggt. Materialet gick inte att lägga till grund för ett så omfattande beslut som det här var fråga om. Jag är fortfarande övertygad om att det går att spara de 50 milj. kr. som vi har anvisat.

När det gäller tekostödet talar Wivi-Anne Radesjö om en ändrad inriktning. Tyvärr var det ju så att regeringen stupade redan på det första hindret – jag tänker alltså på Eiser i Borås. Det finns dess värre ingenting som tyder på att detta kommer att vara det sista hindret.

Anf. 114 WIVI-ANNE RADESJÖ (s):

Herr talman! För att börja med Sten Svensson så tycker jag nog att vi skall vänta med att diskutera både energifrågorna och tekofrågorna, som vi ändå skall ta upp här i kammaren inom kort.

Branschprogrammen tog Sten Svensson också upp. Han menade att de kunde skötas på privat väg. Där skiljer sig våra åsikter åt. Vi menar att man inte kan överlåta detta åt det privata näringslivet att sköta, utan vi har ett visst ansvar att se till att vi från samhällets sida stöttar vissa branscher. Vi anser att det är viktigt att vi får göra det.

Avtalet med huvudmännen för utvecklingsfonderna utgår ju i och med 1985. Industriministern har tidigare uttalat att han i det sammanhanget tänker återkomma till riksdagen med förslag rörande utvecklingsfondernas framtida organisation. I väntan på detta kan det inte finnas några ytterligare behov av att göra en översyn av eller ändra fondernas verksamhet.

För Per-Ola Eriksson vill jag framhålla att prospekteringsprogrammet gäller en femårsperiod, som Per-Ola Eriksson själv sade. Utskottet menar att detta program är ett viktigt led i arbetet för att säkra en långsiktig råvarubas för gruv- och mineralindustrin här i landet.

I fråga om utvecklingsfonderna har det varit så att statens del av förluster efter garantigivning har utbetalats till fonderna i efterhand, för att de skulle bibehålla sitt ursprungliga kapital och så att detta inte skulle urholkas. Men nu har det ju visat sig att fondernas kapital har utvecklats mycket positivt. Detta gäller generellt. Regeringen har givetvis tittat på fondernas utveckling rakt över och ansett att de bör klara en självständig förlusttäckning. Man får i ett senare skede bedöma om det behövs ett tillskott till fonderna. Det blir i så fall en senare fråga.

Vi är överens om att utvecklingsfonderna har en stor uppgift att fylla. Det är helt klart.

Anf. 115 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Jag kan förstå att Wivi-Anne Radesjö gärna vill skjuta på debatten i några frågor. Vi får dess bättre anledning att komma tillbaka till dem. Det gäller bl. a. tekostödet, som blir aktuellt då vi ska diskutera anslaget till Eiser.

Men jag förstår det också av en annan orsak. Resonemanget här är nämligen mycket motsägelsefullt. Å ena sidan skall man spara. Å andra sidan är man i nästa andetag beredd att ösa ut mer pengar. Det går absolut inte ihop – i varje fall inte på industridepartementets verksamhetsområde. Den del av propositionen som vi nu behandlar avser besparingar om 70 milj. kr. Samtidigt behandlar vi tilläggsbudget 1, där man vill öka utgifterna med drygt 1 miljard. Den huvudsakliga delen av denna miljard skall användas för statliga företag. Det gäller ju inte bara Eiser, utan även Regioninvest i Norr.

Wivi-Anne Radesjö sade att vi inte kan släppa branschråden, utan att vi måste ha kvar styrningen och dirigeringen. Jag kan förstå det. När vi moderater ifrågasätter verksamheten på detta område och inom industriverket slår socialdemokraterna verkligen vakt om den. De kan inte acceptera att

vi vill överlåta ansvarstagandet till enskild verksamhet. Nej, politikerna och myndigheterna skall få mer att säga till om – de skall styra och ställa. Det är ett mönster som går igen, och det passar förmodligen mycket bra in i den fundsocialistiska modell som socialdemokraterna avser att bygga upp efter årsskiftet.

Anf. 116 PER-OLA ERIKSSON (c):

Herr talman! Jag börjar med den fråga som Wivi-Anne Radesjö inledde sin senaste replik med, nämligen mineralprospekteringen. Wivi-Anne Radesjö sade att programmet tillkom i avsikt att långsiktigt försäkra sig om en bra råvarusituation. Tanken var i och för sig god, men programmet är, som vi har sagt i vår motion och reservation, dåligt underbyggt på flera punkter. Det här var nog ett politiskt hugskott i valrörelsen 1982, som sedan ledde till ett mycket snabbt beslut. Under tiden hann man inte göra något särskilt omfattande programarbete, utan man satte ett belopp i kanten för ett program.

Jag konstaterar att Wivi-Anne Radesjö inte svarade på mina frågor om utvecklingsfonderna. Hon sade bara att utvecklingsfondernas kapitalsituation hade utvecklats positivt. Om man läser industriverkets budgetframställan för 1984/85, alltså nästa budgetår, finner man att verket hänvisar till de enorma skillnader som finns då det gäller de olika utvecklingsfondernas finansiella ställning.

Wivi-Anne Radesjö sade att man skulle slå vakt om utvecklingsfonderna. Får jag då fråga Wivi-Anne Radesjö: Kan jag tolka det beskedet så, att ni i budgetpropositionen om någon månad kommer att redovisa kraftigt förstärkta medelsramar för utvecklingsfonderna, som kompensation för den förändring som slopandet av förlusttäckningen innebär?

Anf. 117 CHRISTER EIREFELT (fp):

Herr talman! Jag hade hoppats på någon form av förtydligande från Wivi-Anne Radesjö när det gäller de blandade krediterna.

Det står så här i utskottsmajoritetens skrivning:

”Enligt vad utskottet har inhämtat avser regeringen att under våren 1984 lägga fram förslag till riksdagen om kreditgivningen till u-länderna, grundade på bl. a. u-kreditutredningens (UD 1982:01) arbete.

Utskottet finner inte skäl för något tillkännagivande av riksdagen i frågan.”

Det är inte mycket till garanti, när man vet i vilken riktning u-kreditutredningens förslag går.

Anf. 118 WIVI-ANNE RADESJÖ (s):

Herr talman! Jag ber om ursäkt för att jag inte svarade Christer Eirefelt i min första replik. Vi brukar ju inte föregripa regeringen när vi vet att den snart kommer med ett förslag till riksdagen i någon fråga. Vi vet ju nu att så kommer att ske. Jag förutsätter att ytterligare motioner kommer att väckas i frågan när regeringens förslag föreligger och vi vet hur det ser ut – det vet vi

ännu inte, även om vi känner till vad utredningen föreslår.

Sten Svensson! Jag vill bara påpeka att vi nu faktiskt diskuterar proposition 40 bil. 10. Vi får väl ta upp diskussionen på övriga punkter när betänkandena kommer upp här i kammaren.

Per-Ola Eriksson fortsätter att haka upp sig på utvecklingsfondernas pengar. Det måste ju vara orimligt, eftersom regeringen och utskottsmajoriteten anser att fonderna i dag har god likviditet, att återkomma i januari månad med begäran om förstärkning av deras kapital. Det kan möjligen bli en senare fråga.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslutet redovisas efter behandlingen av bostadsutskottets betänkande 12.)

Anf. 119 TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera bostadsutskottets betänkande 12 om vissa ekonomisk-politiska åtgärder.

Vissa ekonomisk-politiska åtgärder (BoU)

Anf. 120 BERTIL DANIELSSON (m):

Herr talman! I bostadsutskottets betänkande nr 12 finns fem reservationer som stöds av utskottets moderater. Redan inledningsvis vill jag yrka bifall till dessa reservationer. De behandlar tre olika frågeområden, vilka jag i korthet skall ta upp.

För det första berörs förslaget om höjningen av bostadsbidragen. Dessa höjningar har sin grund i att regeringen genom andra åtgärder, skattehöjningar m. m., ökar boendekostnaderna, så att kompensation i form av höjda bostadsbidrag ur regeringens synvinkel är nödvändig. Eftersom vi från moderat håll avvisar regeringens skattehöjningsförslag, avvisar vi i reservationerna 1 och 2 också höjningen av bostadsbidragen.

I reservation 2 tar vi också upp frågan om bostadsbidragens konstruktion. Bidragens utformning missgynnar familjer med barn och med endast en förvärvsinkomst. Bostadsbidragen tar inte hänsyn till bidragstagarens ekonomiska bärkraft. Regeringen bör därför, enligt moderat uppfattning, återkomma med förslag som tar hänsyn till de faktorer som jag här har redovisat och som återfinns i vår reservation.

Eftersom vi moderater avvisar höjningen av bostadsbidragen, anvisar vi därför inte heller några medel härför. Däremot har utskottet erfarit att det redan nu erfordras ytterligare medel vid tillämpning av nuvarande bidragsregler. Av någon anledning har bostadsdepartementet inte uppmärksammat detta förhållande. Det är ganska anmärkningsvärt.

Mot denna bakgrund har vi i reservation 9 anvisat 93 milj. kr. för detta ändamål.

För det andra föreslår regeringen en viss begränsning av räntebidragen till

större småhus. Från moderat håll vill vi gå något längre. Lån och därmed räntebidrag skall kunna utgå för en yta av högst 120 m². Någon begränsning av bostadens totala yta vill vi dock inte vara med om. Den enskilde bör få bygga en bostad som är större än den för vilken lån utgår, men måste då vara beredd att själv finansiera den tillkommande ytan.

Vårt förslag leder till att lån- och bidragsgivningen minskar, dvs. att besparingar kan göras, och till att den enskildes önskemål och behov dessutom kan tillgodoses.

För det tredje har det blivit allt vanligare att regeringen begär riksdagens bemyndigande att fatta beslut i olika frågor, utan att ytterligare redovisning görs inför riksdagen.

Även om det i vissa särskilda fall, på grund av tidsnöd e. d. kan vara motiverat att ge regeringen ett bemyndigande måste ändå huvudregeln vara att riksdagen inte avhänder sig sin prövningsrätt. I proposition 40 som nu behandlas begärs bemyndigande i flera fall. Detta vänder vi moderater oss emot, och i reservation 8 tar vi upp den frågan. Vi följer därmed upp motion 87 av Allan Åkerlind. En rimlig utgångspunkt måste vara att riksdagens prövningsrätt hävdas.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1, 2, 7, 8 och 9.

Anf. 121 KERSTIN EKMAN (fp):

Herr talman! Vi behöver en total översyn av bostadsbidragssystemet och troligen också en förändring av systemet. För att ge underlag för detta tillsatte förra bostadsministern en utredning. När den efter över två års arbete lämnade sitt betänkande, borde ett arbete för att lägga fram förslag ha startat. Den nuvarande regeringen, som då hade ansvaret, valde att överlämna betänkandet till bostadskommittén. Eftersom bostadskommittén fortfarande arbetar med frågan, finns det ingen anledning att nu frångå det beslut riksdagen fattade i våras om att avvakta nya förslag och inte göra några förändringar.

Folkpartiet avser att i sin ekonomisk-politiska motion i januari ta upp frågan om ökning av stödet till barnfamiljerna genom höjning av barnbidrag och flerbarnsstöd.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 3 och 9.

Anf. 122 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Bostadsutskottets betänkande nr 12 behandlar dels frågan om höjning av bostadsbidragen, dels slopandet av de rektroaktiva räntebidragen samt vissa förändringar av den garanterade räntan och räntebidrag.

Till regeringsförslagen i proposition nr 40 har vpk i två partimotioner rest invändningar och föreslagit olika förbättringar för vanliga hyresgäster, barnhushåll och studerande med låga inkomster. Vi har i utskottsbehandlingen inte fått stöd för våra förslag och har därför följt upp dem i olika reservationer.

Jag vill först uppehålla mig vid förslagen om bostadsbidragen. Jag börjar

då med några kommentarer till reservationerna från moderaterna och folkpartiet. I reservation nr 1 yrkas blankt avslag på alla förbättringar, dvs. både beträffande höjningen av det statliga bostadsbidraget med 300 kr. per barn och år och höjningar av övre hyres- och inkomstgränser, som medför vissa förbättringar för barnfamiljerna. I reservationerna 2 och 3 kommer så motiven.

Moderaterna talar om de ökade hyreskostnaderna som blir ett ofrånkomligt resultat av förslagen i proposition 40 och säger att eftersom moderaterna har avvisat dessa förslag, finns det inte nu skäl för en höjning av bostadsbidragen. Riksdagen har som bekant redan fattat vissa beslut och kommer att fatta ytterligare beslut som får hyreshöjande effekter. Borde inte det riktiga då vara att höja bostadsbidragen?

Vidare anför moderaterna att bostadsbidragskommittén har påvisat brister i bidragens utformning och att främst barnfamiljerna missgynnas. Detta borde rimligtvis leda till att man inte går emot de förbättringar som nu föreslås för barnfamiljer inom nuvarande system.

Folkpartiet motiverar sitt avslag med hänvisning till bostadskommitténs pågående arbete med bl. a. översyn av systemet för bostadsstöd och med hänvisning till att något nytt material som kan ligga till grund för ändringen i systemet inte föreligger. Denna motiveringen är enligt min uppfattning lika dålig och konstlad som moderaterns då det gäller sakfrågan, nämligen de stora ekonomiska svårigheter som hundratusentals hushåll har att kämpa med och som bl. a. består i kraftigt ökade boendekostnader, som inte kan täckas in i höjda bostadsbidrag.

Vänsterpartiet kommunisterna har tidigare kritiserat både borgerliga och socialdemokratiska regeringar för att de inte ens velat förbättra bostadsbidragen, så att man kunnat undvika att bostadsstödet reellt sett försämrats och så att den fortgående minskningen av antalet hushåll som får del av stödet kunnat hejdas. Vi har kritiserat urholkningen av stödbeloppen och den otillräckliga uppräknings av inkomstgränser och övre hyresgränser.

De under en följd av år kraftigt ökade bostadshyrorna och minskade reallöner gör att allt fler behöver stöd för sin försörjning. Vpk har under många år krävt att bostadsbidragen skall utformas så, att ett hushåll med stor försörjningsbörd eller låga inkomster får möjlighet att behålla en god bostad och även byta till en nybyggd bostad som bättre svarar mot dess behov.

Många av de bostäder som behövs för att hushållen skall få goda boendeförhållanden är inte tillgängliga för de svagaste grupperna. Skillnaderna i fråga om hushållens bostadsstandard och betalningsförmåga kan naturligtvis inte undanröjas enbart med förbättrade bostadsbidrag. I första hand krävs en förändrad bostadspolitik.

Målet att alla hushåll skall ha tillgång till en tillräckligt stor och modernt utrustad bostad i en bra miljö till rimliga kostnader kan annars inte förverkligas.

För att man skall kunna nå socialt acceptabla hyror och en större rättvisa i boendet måste mera av samhällets bostadsstöd omfördelas, från den privata

Torsdagen den
15 december 1983

*Vissa ekonomisk-politiska
åtgärder (BoU)*

sektorn till de allmännyttiga företagens bostäder.

När regeringen nu äntligen föreslår vissa förbättringar av bostadsbidragen är det positivt och ett uttryck för att man är medveten om betydelsen och nödvändigheten av sådana förbättringar. Om regeringens avsikt varit att återge bidragen deras tidigare värde, att stoppa urholkningen och åter ge hushåll som fallit ur systemet en möjlighet att på nytt få bostadsbidrag, borde emellertid förslagen ha sett annorlunda ut.

Då borde förslagen till förbättringar ha varit minst av den omfattning som vpk föreslår i motion 153 med en något högre höjning av övre hyresgränser och inkomstgränser. Det innebär att man om inte helt så näst intill kompenserar hushåll med höga boendekostnader och stor försörjningsbörda. Det innebär också att även hushåll utan barn, en grupp där ungdomar och andra hushåll med knappa resurser ofta återfinns, skulle få viss kompensation för den urholkning som skett av deras bidrag.

Herr talman! Vpk upprepar, som framgår av reservation nr 5, förslaget om att studiemedel inte skall läggas till den bidragsgrundande inkomsten. Den ordning som nu gäller innebär att lånade pengar behandlas olika, beroende på vem som är långivare. Därmed diskrimineras de som är beroende av studiemedel för sin försörjning och inte kan låna av föräldrar eller ta upp lån i bank. En sådan olikhet i behandlingen av skilda studerandegrupper är inte acceptabel.

Ett genomförande av vpk-förslagen innebär bl. a. att man får en bättre anpassning än vad man har f. n. mellan bostadskostnad och utgående bostadsbidrag, eftersom bidragen differentieras med hänsyn till varje barn i familjen. Nu har man gemensamma hyresgränser för ett- och tvåbarnsfamiljer resp. tre- och fyrbarnsfamiljer. Vårt förslag innebär att de största förbättringarna kommer två- och fyrbarnsfamiljerna till del. Flera hushåll än f. n. och flera än enligt regeringens förslag kommer också att erhålla bostadsbidrag, om vpk:s förslag om höjda inkomstgränser följs.

Herr talman! Som framgår av bostadsutskottets betänkande har vpk kunnat ansluta sig till förslaget i propositionen om slopande av de retroaktiva räntebidragen endast under viss förutsättning. Vpk förutsätter i sin motion 154 att frågan om slopande av de retroaktiva räntebidragen kopplas till frågan om införande av integrerad finansiering, dvs. en samordning av byggnadskrediter och lån för fastigheten. En sådan finansiering skulle eliminera de problem som blir följderna av den nuvarande ordningen, där man under byggnadstiden tar upp ett byggnadskreditiv – ofta till hög ränta – ett kreditiv som när huset byggts klart skall avlösas med fastighetslån. Detta är en ordning som inte sällan medför kapitalkostnader som är högre än de skulle behöva vara vid en integrerad finansiering.

Vidare bör en ändring av långivningen till bostadsbyggandet göras så att s. k. fullständig finansiering uppnås. Med fullständig finansiering avses en samordning av bottenlån och bostadslån till ett lån. Ibland kallas detta enhetslån.

Staten bör ha ett avgörande inflytande på långivningen. Det finns anledning att snarast införa statlig totalfinansiering genom en samhälls- och

bostadsbyggnadsbank varvid såväl fullständig som integrerad finansiering bör gälla.

Som framgår av utskottets betänkande förutsätter utskottet att riksdagen kommer att föreläggas en proposition om administrationen av bostadslångivningen i enlighet med vad civilutskottet begärde i våras i sitt betänkande CU 1982/83:26. Även jag antar att en proposition i ärendet snarast kommer, och jag förutsätter också att den har utformats i enlighet med vad jag nu anfört. Mitt anförande ligger i sin tur i linje med vad jag i ett särskilt yttrande till betänkandet CU 26 tagit upp.

Det finns därför goda motiv för riksdagen att stödja reservation 6 från vpk till bostadsutskottets betänkande 12. I denna reservation föreslås riksdagen ge regeringen till känna att införande av statliga enhetslån skall vara en förutsättning för slopande av retroaktiva räntebidrag.

Jag yrkar bifall till vpk-reservationerna nr 4, 5, 6 och 10 i bostadsutskottets betänkande nr 12.

Anf. 123 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Herr talman! Som Tore Claeson väl känner till har vi under flera år lagt fram omfattande motioner när det gäller bostadspolitiken. Framför allt har vi drivit frågorna om bostadsbidragens konstruktion och utformning. Om det är något parti som har drivit frågan om flerbarnsfamiljernas stora problem är det vårt. Vi har varit pådrivande i fråga om flerbarnsstödet, och vi ämnar återkomma i den frågan. Det återstår bara en månad till den allmänna motionstiden. Att i det här läget väcka en omfattande motion med alla våra synpunkter ansåg vi inte vara befogat. Men vi återkommer, det lovar jag.

Anf. 124 TORE CLAESON (vpk) replik:

Herr talman! Det är riktigt att moderaterna på senare tid i olika sammanhang har fört fram frågan om flerbarnsstöd. Därför är det så mycket mer förvånande att moderaterna, när de nu själva konstaterar att det har blivit betydande kostnadsökningar för hyresgästerna och för bostadsbidragstagarna på grund av olika åtgärder som regeringen har vidtagit, ändå inte vill vara med och förbättra förhållandena för de grupper som de säger sig slå vakt om. De stora försämringarna beträffande bostadsbidragen har nämligen flerbarnsfamiljerna fått. Det är framför allt tvåbarns- och fyrbarnsfamiljerna som har fått vidkännas dem. Hade moderaterna varit konsekventa i detta sammanhang hade de gått med på i varje fall den relativt sett blygsamma höjning som regeringsförslaget innebär.

Anf. 125 BERTIL DANIELSSON (m) replik:

Herr talman! Vi vill inte förbättra det bara för barnfamiljerna, vi vill förbättra det för alla grupper i samhället genom en helt annan politik än den som Tore Claeson företräder. Vi återkommer.

Torsdagen den
15 december 1983

*Vissa ekonomisk-politiska
åtgärder (BoU)*

Anf. 126 KJELL MATTSSON (c):

Herr talman! Som framgått av tidigare inlägg avseende det betänkande som vi nu behandlar är det främst två frågor som är aktuella. Den ena frågan gäller bostadsbidragens utformning fr. o. m. den 1 april 1984. Den andra gäller utformningen av räntebidragen i samband med bostadslångivningen.

Jag skall först ta upp det sistnämnda. Bostadsutskottet har ställt sig bakom förslaget i propositionen om att slopa de s. k. retroaktiva räntebidragen. Dessa bidrag avser att täcka en del av räntekostnaderna för tiden mellan husets färdigställande och utbetalningen av bostadslånet. För att motverka effekterna av ett borttagande av dessa räntebidrag föreslås i propositionen vissa kompensatoriska åtgärder i form av höjning av låncunderlag redan vid det preliminära lånebeslutet, höjning av räntenivån för beräkning av räntebidraget för tiden mellan färdigställande och utbetalning av statslånet. Den tredje kompensationsåtgärden innebär att s. k. produktionskostnadsanpassad belåning kommer att tillämpas även för den del av lånet som omfattas av retroaktiva räntebidrag.

Utskottet anför att vad i propositionen förordas om retroaktiva räntebidrag får accepteras i nuvarande samhällsekonomiska situation. De redovisade kompensationsåtgärderna får anses tillfredsställande kompensera de ökade kostnader som ett borttagande av de retroaktiva räntebidragen innebär.

Jag vill emellertid något beröra övergångsbestämmelserna i samband med införandet av de nya reglerna. Enligt propositionen avses de nu redovisade regeländringarna tillämpas i ärenden där preliminär ansökan om bostadslån inges till kommun efter utgången av oktober 1983. Om detta är väl inget att säga.

Däremot föreslås i propositionen att de nya reglerna skall gälla även pågående projekt avseende hyres- och bostadsrättslägenheter, om preliminär ansökan om bostadslån inges till kommun efter utgången av oktober 1983 och ansökan om slutligt beslut inges till kommunen efter utgången av år 1983. För att inte förändra kapitalkostnadsförutsättningarna för den pågående byggnadsproduktionen föreslås i propositionen en sänkning av den lägsta garanterade räntan med 0,25 % till 2,75 %. Utskottet har inte haft något att erinra mot förslaget i propositionen. Det kan emellertid finnas anledning att något ytterligare fundera över övergångsbestämmelserna i denna del. Det finns, har det visat sig, byggnadsprojekt som pågår under ganska lång tid och som utförs etappvis. Sådana projekt kan, trots de vidtagna kompensationsåtgärderna, få ganska stor skillnad i kapitalkostnaderna och därmed slutligen i fråga om boendekostnaderna avseende projektets olika etapper. Jag vill fästa uppmärksamhet på detta problem och förutsätter att regeringen utformar övergångsbestämmelserna så, att de nu nämnda negativa effekterna minskar eller helt uteblir.

Som sagt är utskottet enigt i frågan om slopande av de retroaktiva räntebidragen. Vpk:s reservation gäller egentligen inte det nu diskuterade förslaget utan rör mera ett kommande förslag om bostadslångivningens utformning och administration, som utskottet och riksdagen förmodligen

kommer att få anledning att diskutera under våren 1984. Enligt vad majoriteten anser bör alltså det som vpk tar upp i sin motion och reservation anstå till denna behandling.

När det sedan gäller räntebidragen till större småhus innebär förslaget i propositionen att räntebidrag skall kunna lämnas för en bostadsyta upp till 120 m³, medan bostadslån, liksom f. n., skall kunna lämnas för egnahem med yta upp till 180 m². Mot detta förslag har utskottets moderata ledamöter reserverat sig. De har ingen erinran mot begränsning av räntebidragen men finner inte skäl att begränsa bostadens totala yta. Till detta är det bara att säga, att den styrning mot mindre småhus som riksdagen tidigare ansett bör gälla inte bör förändras. Bostadsutskottets ställningstagande är alltså att om folk vill bygga så stora småhus som moderaterna anser får de göra det, men då utan statliga räntebidrag och bostadslån.

Jag vill göra den ytterligare kommentaren att vi centerledamöter i utskottet lämnat ett särskilt yttrande, där vi säger att det av moderaterna förordade systemet kan innebära en förenkling. Att vi inte ställer oss bakom det beror på att förslaget skulle innebära en ytterligare påfrestning på statsfinanserna. Vi menar att bostadskommittén bör diskutera det moderaterna tar upp i sin motion och lägga fram ett nytt förslag till bostadsfinansiering.

Vad beträffar den moderata motionen och reservationen om riksdagens prövning av vissa frågor, har utskottet ingen annan uppfattning än motionären om att riksdagens prövningsrätt enligt grundlagen alltid skall hävdas. Men utskottet kan inte utifrån denna utgångspunkt instämma i vad som i motionen och reservationen anförts om att vissa räntebidragsfrågor skall underställas riksdagen för formliga beslut. Det bör vara till fyllest att regeringen i samma omfattning som hittills för riksdagen redovisar sin syn på t. ex. räntebidragssystemets utformning, såvitt frågorna faller inom regeringens beslutsområde. Jag vill göra denna reflexion: Motionären väljer sina exempel på frågor som enligt hans uppfattning bör ligga under riksdagens prövning, och naturligtvis kan riksdagen besluta om en annorlunda ansvars- och beslutsfördelning än den nu rådande. Men utskottets majoritet har inte ansett det vare sig erforderligt eller rationellt att föreslå detta nu, och dessutom tillhör frågan också andra utskottsområden.

Sedan några ord om bostadsbidragen. Utskottets majoritet, som alltså består av socialdemokrater och centerpartister, finner förslagen till höjningar av bostadsbidragen motiverade. Moderaterna och folkpartiet har i skilda reservationer yrkat avslag på regeringens förslag. Såvitt jag kan förstå gör man det med hänvisning till statens finanser. I utskottet har vi gjort den bedömningen att kostnadsökningarna inom boendet kan motivera den höjning av bostadsbidragen som regeringen nu föreslagit.

Jag vill till Bertil Danielsson säga: Att vi inte tar upp frågan om bostadsbidragens utformning sammanhänger med att bostadskommittén har denna arbetsuppgift. Senast i dag har kommittén vid sitt sammanträde diskuterat utformningen av bostadsbidragen i fortsättningen.

Vi kan ifrån utskottet inte heller stödja vpk, som ju vill höja mer än vad

regeringen anser motiverat och försvarbart. Vpk:s förslag och det anförande som Tore Claeson höll innehåller synpunkter som framförts i tidigare debatter. När det gäller bidragens mer principiella utformning tycker jag, som jag redan har sagt, att vi skall avvakta pågående utredningsarbete.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till bostadsutskottets hemställan på alla punkter och avslag på reservationerna.

Anf. 127 TORE CLAESON (vpk):

Herr talman! Till det Kjell Mattsson sade om bostadsbidragen och vpk:s förslag vill jag bara tillägga: Vpk:s förslag betyder inte särskilt stora höjningar i förhållande till regeringens förslag, men det innebär en betydligt större rättvisa mellan bostadsbidragstagare. Däri ligger kanske den största förtjänsten i förslaget.

När det gäller differentieringen av bidraget med hänsyn till antalet barn är vi i gott sällskap med bl. a. bostadsstyrelsen, som i flera år har förordat just en sådan förändring.

Jag vill med det sagda understryka att vi är överens om höjningarna av bostadsbidragen men att vi vill höja dem något mer genom att sätta inkomstgränserna och de övre hyresgränserna något högre. På det sättet vill vi undvika det förhållandet att många bostadsbidragstagare inte får ett öre mer i bostadsbidrag hur mycket deras hyror än höjs, eftersom de redan har nått upp till det tak som den övre hyresgränsen utgör.

Än en gång: Vpk:s förslag har en mycket rättvisare profil gentemot de olika bostadsbidragstagarna. Det är detta som har gjort att vi igen har fört fram förslagen.

Överläggningen var härmed avslutad.

Finansutskottets betänkande 15

Mom. 1 (de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken m. m.)

Först biträdades reservation 2 av Björn Molin m. fl. med 68 röster mot 17 för reservation 3 av Carl-Henrik Hermansson. 233 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 1 av Lennart Blom m. fl. med 81 röster mot 65 för reservation 2 av Björn Molin m. fl. 170 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 155 röster mot 82 för reservation 1 av Lennart Blom m. fl. 81 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (statsskuld- och kreditpolitiken)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 4 av Lennart Blom m. fl. – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 5 av Björn Molin m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 3 (arbetsmarknadspolitiska åtgärder inom den offentliga sektorn)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 17 för bifall till hemställan i reservation 6 av Carl-Henrik Hermansson. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 7 av Björn Molin m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 4 (övergång till fleråriga budgetperioder och vidgade ramar för kommunerna)

Utskottets hemställan bifölls med 302 röster mot 17 för reservation 8 av Carl-Henrik Hermansson.

Mom. 5 (den kommunala beskattningsrätten av juridiska personer)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 302 röster mot 17 för bifall till hemställan i reservation 9 av Carl-Henrik Hermansson.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 10 av Lennart Blom m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Finansutskottets betänkande 18

Utskottets hemställan bifölls.

Skatteutskottets betänkande 12*Mom. 1* (förmögenhetsskatten)

Först biträdades reservation 2 av Stig Josefson m. fl. med 72 röster mot 17 för motion 141 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 229 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl. – som ställdes mot reservation 2 av Stig Josefson m. fl. – genom uppresning.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 172 röster mot 146 för reservation 1 av Knut Wachtmeister m. fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (arbetande kapital)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (begränsningsregeln vid 1984 års taxering)

Utskottets hemställan bifölls med 227 röster mot 82 för reservation 4 av Knut Wachtmeister m. fl. 5 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 4 (utredning om begränsningsregeln)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (försäljningsskatt på motorfordon)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Knut Wachtmeister m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (skogsvårdsavgiften)

Först biträdde reservation 7 av Knut Wachtmeister m. fl. – som ställdes mot reservation 8 av Stig Josefson m. fl. – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 174 röster mot 83 för reservation 7 av Knut Wachtmeister m. fl. 59 ledamöter avstod från att rösta.

Martin Olsson (c) och Sven-Erik Nordin (c) anmälde att de avsett att avstå från att rösta men markerats ha röstat ja.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 10

Mom. 1 (grunderna för beräkning av basbeloppet)

Först biträdde reservation 1 av Nils Carlshamre m. fl. med 148 röster mot 19 för reservation 2 av Margó Ingvardsson i motsvarande del. 150 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 154 röster mot 148 för reservation 1 av Nils Carlshamre m. fl. 16 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (uppräknings av basbeloppet)

Utskottets hemställan bifölls med 300 röster mot 17 för reservation 2 av Margó Ingvardsson i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (folkpensionens grundbelopp, pensionstillskott, handikappersättning och vårdbidrag)

Utskottets hemställan bifölls med 267 röster mot 51 för reservation 3 av Gösta Andersson m. fl.

Mom. 6 (pensionstillskott vid undantagande från ATP)

Utskottets hemställan bifölls med 174 röster mot 132 för reservation 4 av Nils Carlshamre m. fl. 11 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (översyn av ATP-systemet)

Först biträdde reservation 5 av Gösta Andersson m. fl. med 57 röster mot 17 för reservation 6 av Margó Ingvardsson. 243 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Gösta Andersson m. fl. – genom uppresning.

Mom. 12 (patientavgiften vid läkemedelsinköp och sjukvård)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 7 av Nils Carlshamre m. fl.,
dels reservation 8 av Gösta Andersson m. fl.,
dels reservation 9 av Margó Ingvardsson,
bifölls med acklamation.

Mom. 14 (sjukpenning vid utlandsvistelse)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Margó Ingvardsson – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (försäkringersättning till landstingen för barn- och ungdomstandvård)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Margó Ingvardsson – bifölls med acklamation.

Mom. 16 (karensdagar inom sjukförsäkringen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Gösta Andersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (sänkning av sjukförsäkringsavgiften)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Gösta Andersson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (vårdnadsersättning)

Utskottets hemställan bifölls med 197 röster mot 50 för reservation 14 av Gösta Andersson m. fl. 68 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande 11*Mom. 1* (studiemedel till 18–20-åringar)

Utskottets hemställan bifölls med 299 röster mot 17 för reservation 1 av Margó Ingvardsson.

Mom. 2 (inkomstprövat tillägg)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Margó Ingvardsson – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (omprioriteringar inom studiemedelssystemet fr. o. m. budgetåret 1984/85)

Först biträdde det av Jörgen Ullenhag under överläggningen framställda yrkandet med 31 röster mot 21 för reservation 4 av Margó Ingvardsson. 266 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 3 av Nils Carlshamre m. fl. med 81 röster mot 38 för det av Jörgen Ullenhag under överläggningen framställda yrkandet. 199 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 198 röster mot 80 för reservation 3 av Nils Carlshamre m. fl. 40 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande 8

Först biträdde reservation 2 av Carl Bildt m. fl. med 81 röster mot 39 för motion 139 av Evert Svensson m. fl. 197 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdde reservation 1 av Sture Korpås m. fl. med 88 röster mot 78 för reservation 2 av Carl Bildt m. fl. 151 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 139 röster mot 83 för reservation 1 av Sture Korpås m. fl. 96 ledamöter avstod från att rösta.

Försvarsutskottets betänkande 7

Punkt 1 (begränsning av automatiska utgiftsökningar)

Utskottets hemställan bifölls med 173 röster mot 143 för reservationen av Per Petersson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Kerstin Ekman (fp) anmälde att hon avsett att rösta nej men av misstag röstat ja.

Punkt 2

Mom. 1 (kostnaderna för JAS-projektet)

Utskottets hemställan bifölls med 298 röster mot 17 för motion 143 av Lars Werner m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Försvarsutskottets betänkande 8

Utskottets hemställan, som ställdes mot

dels reservation 1 av Per Petersson m. fl.,

dels reservation 2 av Gunnar Björk i Gävle och Lennart Brunander, bifölls med acklamation.

Kulturutskottets betänkande 8

Mom. 1 (besparingskrav på Sveriges Radio-koncernen)

Först biträdde reservation 1 av Ingrid Sundberg m. fl. med 82 röster mot 17 för reservation 2 av Eva Hjelmström. 219 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 238 röster mot 80 för reservation 1 av Ingrid Sundberg m. fl.

Mom. 2 (översyn av utbildningsprogramverksamheten vid Sveriges Radio-koncernen m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Ingrid Sundberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

Mom. 5 (investeringar för utbildningsradions egen TV-produktion)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Karl Boo m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande 7

Mom. 1–4 (förstärkningsresurs och tilläggsbidrag för grundskolan)

Först biträdde reservation 1 av Pär Granstedt och Larz Johansson med 49 röster mot 17 för reservation 2 av Björn Samuelson. 249 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 245 röster mot 50 för reservation 1 av Pär Granstedt och Larz Johansson. 20 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 6 och 7 (systemet med timreduktioner)

Först biträdde reservation 3 av Rune Rydén m. fl. med 101 röster mot 19 för reservation 4 av Björn Samuelson. 197 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 200 röster mot 99 för reservation 3 av Rune Rydén m. fl. 18 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (omprövning av ordningen med självstudietimmar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Pär Granstedt och Larz Johansson – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (specialarbetet i gymnasieskolan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Jörgen Ullenhag – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (storleken på schablontillägget för kommunal vuxenutbildning)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 9 av Pär Granstedt och Larz Johansson,
dels reservation 10 av Björn Samuelson,
bifölls med acklamation.

Mom. 11 (schablonbidraget till folkhögskolor)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 11 av Rune Rydén m. fl.,
dels reservation 12 av Björn Samuelson,
bifölls med acklamation.

Trafikutskottets betänkande 6

Mom. 1 (statens järnvägar)

Utskottets hemställan bifölls med 250 röster mot 65 för reservation 1 av Rune Torwald m. fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (postverket)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Rune Torwald och Anna Wohlin-Andersson – bifölls med acklamation.

Jordbruksutskottets betänkande 15

Mom. 1 a (kredit för förvärv av viss skogsmark)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Einar Larsson och Bertil Jonasson – bifölls med acklamation.

Mom. 1 b (överföring av viss skogsmark i enskilda brukares ägo)

Utskottets hemställan bifölls med 171 röster mot 143 för reservation 2 av Einar Larsson m. fl.

Mom. 2 a (minskningar av livsmedelssubventionerna)

Först biträdades reservation 3 av Arne Andersson i Ljung m. fl. med 100 röster mot 66 för reservation 4 av Einar Larsson m. fl. 149 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 152 röster mot 97 för reservation 3 av Arne Andersson i Ljung m. fl. 66 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 b (livsmedelssubventioner och pristillägg på lamm- och fårkött)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 5 av Einar Larsson och Bertil Jonasson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 c (vissa analyser av subventioneringens effekter)

Utskottets hemställan bifölls med 192 röster mot 117 för reservation 6 av Arne Andersson i Ljung m. fl. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 3 b (administration av permanent skördeskadeskydd m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Einar Larsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (bekämpande av smittsamma husdjurssjukdomar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Einar Larsson och Bertil Jonasson – bifölls med acklamation.

Nr 48

Torsdagen den
15 december 1983

Mom. 6 a (avgifter för prövning och tillsyn enligt miljöskyddslagen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 9 av Arne Andersson i Ljung m. fl.,
dels reservation 10 av Einar Larsson m. fl.,
bifölls med acklamation.

Mom. 6 b (avgiftseftergift för musselodling)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 146 för reservation 11 av Einar Larsson m. fl.

Mom. 7 (täktavgifter)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 12 av Arne Andersson i Ljung m. fl.,
dels reservation 13 av Einar Larsson m. fl.,
bifölls med acklamation.

Mom. 8 (miljöavgift på bekämpningsmedel och handelsgödsel)

Först biträdades reservation 14 av Arne Andersson i Ljung m. fl. – som ställdes mot reservation 15 av Einar Larsson och Bertil Jonasson – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 182 röster mot 114 för reservation 14 av Arne Andersson i Ljung m. fl. 18 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande 8

Mom. 1 (inledande synpunkter)

Utskottets hemställan bifölls med 233 röster mot 80 för reservation 1 av Erik Hovhammar m. fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (de regionala utvecklingsfonderna)

Först biträdades reservation 3 av Erik Hovhammar m. fl. med 80 röster mot 49 för reservation 2 av Tage Sundkvist och Per-Ola Eriksson. 184 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Erik Hovhammar m. fl. – genom uppresning.

Mom. 4 (Norrlandsfonden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Tage Sundkvist och Per-Ola Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 5 (mineralprospektering)

Utskottets hemställan, som ställdes mot
dels reservation 5 av Erik Hovhammar m. fl.,
dels reservation 6 av Tage Sundkvist m. fl.,
bifölls med acklamation.

Mom. 6 (anslaget till kommittéer m. m.)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 7 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 8 av Tage Sundkvist m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 7 (statliga industrigarantier)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (branschfrämjande åtgärder)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 10 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 11 av Tage Sundkvist m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 9 (tekostödet)

Utskottets hemställan bifölls med 219 röster mot 95 för reservation 12 av Erik Hovhammar m. fl.

Mom. 10 (kreditgivning till u-länder)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 13 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 14 av Christer Eirefelt anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 11 (utbyggnad av fjärrvärme)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (upphandling inom energiområdet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Erik Hovhammar m. fl. – bifölls med acklamation.

Bostadsutskottets betänkande 12*Mom. 1 och 2* (höjning av hyresgränser och inkomstgränser för bostadsbidrag)**Hemställan**

Först biträdades hemställan i reservation 1 av Rolf Dahlberg m. fl. i motsvarande del med 97 röster mot 16 för hemställan i reservation 4 av Tore Claeson. 200 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 215 röster mot 97 för bifall till hemställan i reservation 1 av Rolf Dahlberg m. fl. i motsvarande del.

Motivering

Utskottets motivering godkändes.

Mom. 4 (bostadsbidragsgrundande inkomst)

Utskottets hemställan bifölls med 294 röster mot 16 för reservation 5 av Tore Claeson. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (retroaktiva räntebidrag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 6 av Tore Claeson – bifölls med acklamation.

Mom. 7 (räntebidragen till större småhus)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (riksdagens prövning av vissa frågor)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Rolf Dahlberg m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

7 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1983/84:273 av *Lars Werner m. fl.*

En reformering av efterlevandepensioneringen m. m. (prop. 1983/84:73)

1983/84:274 av *Börje Stensson m. fl.*
Vissa livsmedelspolitiska frågor (prop. 1983/84:76)

8 § Anmäldes och bordlades
Konstitutionsutskottets betänkande
1983/84:15 Revidering av ledamöternas arvode (förs. 1983/84:9)

Skatteutskottets betänkanden
1983/84:16 Vissa avdrag för kostnader för intäkternas förvärvande, m. m.
(prop. 1983/84:68)
1983/84:17 Basenheten för åren 1984 och 1985 (prop. 1983/84:69)
1983/84:19 Konkurrensneutral redovisning av mervärdeskatt, m. m. (prop.
1983/84:75)

Försvarsutskottets betänkanden
1983/84:9 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1983/84 (prop.
1983/84:25 delvis)
1983/84:10 Försök med uppdelning av krigsförbandsövningar inom armén
(prop. 1983/84:59)

Socialförsäkringsutskottets betänkande
1983/84:14 Vissa frågor inom den allmänna försäkringen (prop. 1983/84:66)

Utbildningsutskottets betänkande
1983/84:10 Vissa högskoleorganisatoriska frågor (prop. 1983/84:52)

Näringsutskottets betänkanden
1983/84:9 Stöd för oljersättning och investeringar inom energiområdet
(prop. 1983/84:62)
1983/84:10 Vissa naturgasfrågor (prop. 1983/84:47)
1983/84:11 Ett nationellt mikroelektronikprogram (prop. 1983/84:8)
1983/84:12 Ökning av aktiekapitalet i Post- och Kreditbanken, PK-banken
(prop. 1983/84:70)
1983/84:13 1983 års redogörelse för de statliga företagen (skriv. 1983/84:20)
1983/84:14 Internationellt handels- och industrisamarbete m. m. (prop.
1983/84:25 delvis)
1983/84:15 Tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1983/84 (prop.
1983/84:25 delvis)

9 § Kammaren åtskildes kl. 17.46.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD